

AARBOG 1962

D. S. K. AARBOG 1962

Udgivet af

FORENINGEN AF
DANSKSINDEDE SØNDERJYDSKE KRIGSDELTAGERE
1914-18

ved

Johs. Clausen, A. P. Møller, J. Andersen og Herm. Hunger

Eftertryk kun med kildeangivelse

AABENRAA
HEJMDALS BOGTRYKKERI
1962

INDHOLD:

Et kvart århundrede	5
Hjem ved udveksling over Svejts	7
På orlov	9
Hvordan jeg blev husejer under krigen	11
Den gamle kaptajn	13
I fangenskab og hjemme igen	13
Soldat i Affenraa	15
Orlov med besvær	18
Minder fra Krigen 1914-18	21
En Armeringssoldats Oplevelser i 1916	25
Da Josef fik sin »udstødelse«	27
Tre dage i »brummen« -!	29
Ende på krigen	31
Østfronten - og hjem!	38
Jeg tog Sagen i min egen Haand	43
Minder fra krigen -	44
Artilleriet hjalp	50
Før og nu	54
To Kammerater, der ikke vendte hjem	58
Da jeg blev Landbruger i Frankrig	61
Oplevelser fra Krigen 1914-18	62
Episoder fra min soldatertid	66
Krigsfange i Rusland	68
På lazaretophold	70
Kammerat, fortæl!	72
Uden synets gave	77
Kammerat, hvor er du?	78
»Hvor er det?«	78
Ære være deres minde	79

Til min hustru -

*(4) Du gav mig din hånd i din ungdoms vår,
da livet så let lod sig mage,
vel næppe vi anede onde kår,
thi ungdom altid kun lykke spår,
hav tak for de glade dage.*

*Du gav mig din hånd, da min pligt mig drog
at stride for fremmedes ære,
og årene gik, en verden af sorg,
men du var min trøst, min håbets borg,
hav tak for din troskab, du kære.*

*Du gav mig din hånd, da jeg atter stod
på hjemmets tærskel i blinde,
da svigted' du ej dit ungdoms ord,
men delte med mig det tunge lod,
det glemmer jeg ingensinde.*

*Du rækker mig hånden hver eneste dag,
jeg ved, hvor jeg hjælpen kan finde,
du glatted' de rynker, som verden gav,
hav tak for dit varme hjertelag, .
- hav tak for din dåd, du kvinde!*

Søren P. Petersen,
Rødding.

Et kvart århundrede ...

(5) Der er nu gået et kvart århundrede, siden den ene DSK-afdeling efter den anden oprettedes ud over vor hjemstavn, begyndende den 11. november 1936, hvor man ved en stiftende generalforsamling i det fra fremmedherredømmets tid kendte samlingssted »Frej« i Christiansfeld oprettede den første DSK-afdeling. I de følgende år gik budstikken fra sogn til sogn, og den store tilslutning viste, at ønsket om at samles med ligesindede kammerater fra den første verdenskrig allerede længe havde ligget latent i underbevidstheden og nu fik sin udløsning.

Der måtte jo gå en rum tid, inden denne samling kunne finde sted. Krigens gru sad endnu i enhver af os, mens glæden over vor hjemkomst samt forventningerne om genforeningen var det alt overskyggende i vore sind. Men som årene gik, blegnede det hæslige som hører krigen til, og man mindedes efterhånden oplevelser, man havde haft sammen med kammerater, og som man godt kunne tænke sig at få opfrisket igen. Det var en af grundene til, at DSK oprettedes.

Vi dansksindede sønderjydske krigsdeltagere fra 1914-18 havde også mange gode kammerater blandt de tyske soldater, og enhver af os mindes endnu sådanne, som vi særligt blev knyttede til. Det var rent ud sagt nødvendigt at have i hvert fald nogle få trofaste kammerater, ellers havde livet ved fronterne da været helt uudholdeligt.

De af vore landsmænd, der var med i de slesvigske regimenter, manglede aldrig gode kammerater, og følte man trang til at blotte sine inderste følelser, hvoraf længslen til ens kære derhjemme vel nok var den stærkeste, så var det en velsignelse at kunne betro sig til en, der havde samme modersmål som vi. Sønderjyderne holdt sammen; ja, også de hjemmetyske kammerater holdt mest af at være sammen (6) med os, de talte jo samme mål som vi, og ved fronten gjaldt politik så lidt.

Det var dog ikke alene dette at komme sammen og opfriske oplevelser fra krigens dage, som skabte DSK. En anden og mere tungtvejende grund var, at tyskerne i vor hjemstavn så fuldt og helt lod sig blænde af de nazistiske trusler, som nåede herop sydfra og som havde grænseflytning på deres program. Det kunne vi dansksindede krigsdeltagere, som med en dybtfølt glæde i 1920 havde stemt os hjem til Danmark, ikke sidde overhørig, vi måtte vise dem, at selvom vi havde kæmpet i den tyske trøje, så hang vore hjerter dog stadig ved Danmark.

I 1939, den 3. april, viste hele landsdelen igen engang, hvor befolkningen stod. 80.000 stemte dansk mod kun 15.000 tysk. I juni samme år kunne DSK for første gang afholde sit store årsstævne, hvor 3-4000 deltog i optøget gennem Haderslevs gader. Gennem den tyske avis forsøgte man at latterliggøre os, fordi optøget ikke faldt i deres smag, men deres smæderier nåede ikke den tilsigtede virkning, tværtimod, oprettelsen af DSK-afdelinger gik sin støtte gang.

Tiderne og forholdene har ændret sig siden da.

Minderne fra krigens onde år og kærligheden til vor hjemstavn har vi fælles med de tyske krigsdeltagere fra 1914-18, men vi var og er nu engang dansksindede, og derfor har vi noget at samles om, som de tyske krigsdeltagere ikke har. Men derfor behøver der jo ikke at være nogen brod os imellem.

Ser vi så på årene, der er gået siden hin 11. november 1936 på »Frej« i Christiansfeld, så har vi mange gode minder at se tilbage til. Vi har mødt gamle kammerater fra krigsårene, har stiftet nye bekendtskaber med landsmænd, som vi slet ikke kendte, prægtige, stovte

Forsamlingshuset „Frej“

sønderjyder, der ikke er til at rokke fra det, der er ret og rimeligt, mennesker, som står, hvor de står, og som man kan stole på i al slags vejr her ved grænsen. Blandt de mange tusinde DSKere kan det antal, der svigtede under den nazistiske storm på vor hjemstavn skrives med et l-cifret tal.

Og hvad fik vi så udrettet udover det rent kammeratlige og selskabelige?

(7) Foruden at pleje kammeratskabet og det venskabelige sammenhold mellem alle dansksindede sønderjydske krigsdeltagere, nævner vor formålsparagraf også et arbejde for at styrke, bevare og fremme alt, hvad dansk er.

DSK kan ikke sidestilles med de gamle nationale foreninger, der allerede var i virksomhed før genforeningen og som har haft en uvurderlig betydning for det nationale arbejde i Sønderjylland. Ja, uden disse ville vi ikke have oplevet de strålende resultater den 10. februar 1920.

Langt de fleste, som meldte sig til DSK, i hvert fald de ældre årgange, var allerede knyttet til disse landsomfattende foreninger fra deres ungdom af.

Fra starten viste DSK gennem sit lange navn, hvor vi stod, og i den epoke, i hvilken vi blev til, blev vor sammenslutning et af de vartegn - sammen med andre organisationer - der bebudede en ny aktiv linie, da der igen engang blev løbet storm mod vor grænse. DSK var med til at lægge en sten i muren, der hegner Danmarks gård.

At vort medlemstal skrumpet ind, år efter år, behøver ikke at uddybes her, det er i naturens orden. Endnu er vi nogle tusinde, som kan mødes ved de stævner, vi stadig kan afholde, og disse sammenkomster kan sandsynligvis fortsætte i en årrække endnu. Sammen med vor årbog er disse (8) stævner lyspunkter og bindemidler, som vi må hæge om, må være glade og taknemlige for, så længe vi har dem. Dette er enhver DSK-kammerat også klar over og handler derefter, thi det er nu, i den nedadgående linie, vi skal vise, hvad sam-

menhold betyder. DSK er en enestående forening, som der ikke findes mage til, og vi skulle jo gerne indtil det sidste vise, hvad de dansksindede sønderjydske krigsdeltagere fra 1914-18 var og endnu er her i vor omstridte hjemstavn: Sønderjyder af tvang i den tyske soldatertrøje, aldrig krævende over for vort moderland Danmark, kun tjenende danskheden i den landsdel, vi elsker så såre, og som vi længtes efter i de år, vi var i krig som tyske soldater, det stykke land, vi var med til at stemme hjem til Danmark i 1920, og som vi har tjent, hver efter evne, så godt vi formåede, i medgang og modgang, i fest såvel som i svære tider.

Således må det fortsætte, indtil den sidste DSKer er gået bort og - kammerater - lad så andre afsige deres dom over vor indsats!

Herm. Hunger.

Hjem ved udveksling over Svejts

(9) Der er nu gået mange år, siden den første verdenskrig sluttede, og jeg har læst forskellige skildringer om de nordslesvigske krigsfangers hjemkomst fra krigen dengang. Dette giver mig lyst til også at fortælle lidt om min hjemrejse, idet den formede sig noget anderledes. Jeg blev nemlig udvekslet og kom kort før krigens afslutning hjem over Svejts.

Der var i sommeren 1918 blevet afsluttet en overenskomst, hvorefter krigsfanger, som havde været i fangenskab siden krigens begyndelse, skulle udveksles og hjemsendes.

Udvekslingen begyndte straks i sommeren 1918, og der gik hver uge to transporter på henvend 750 mand i hver retning.

Da jeg var blevet taget til fange allerede den 9. september 1914 i Marneslaget, var jeg spændt på, om jeg kunne komme hjem på denne måde. Jeg længtes naturligvis efter at komme hjem så snart som muligt.

Det helle trak dog i langdrag, for der var mange fanger fra hver side, som skulle udveksles,

Endelig i oktober kom turen til mig.

Jeg arbejdede sammen med nogle kammerater i en lille landsby helt ude i bjergene i Auvergne. Vi var godt kendte i landsbyen, idet vi havde arbejdet der i halvandet år. En aften, da vi kom hjem fra arbejdet, kom en lille dreng hen til mig. Han kiggede lidt på mig og sagde så: »Nå, er det dig. Jeg kan fortælle dig, at du skal hjemsendes. Der er kommet telegram til jeres vagtmand, at han skal bringe to af jer ind til depotet i Aurillac«.

Jeg skyndte mig hen til vort kvarter, og drengens meddelelse viste sig at være rigtig. Det var Rasmus Hye fra Bjerndrup og mig, der skulle hjem, og det kan nok være, (10) at vi fik travlt. Vi skulle være i depotet allerede næste morgen. Vi fik dog tid til at aflægge et besøg hos et par af vore arbejdsgivere, hvor vi havde arbejdet i længere tid, for at tage afsked. Så fik vi pakket, og da der ikke var nogen forbindelse til byen, måtte vi natten igennem tage

den til fods op over bjergkammen, indtil vi endelig nåede busforbindelsen til jernbanestationen.

Da vi næste morgen kom til Aurillac, stod alt allerede i opbruddets tegn. Der skulle fra lejren hjemsendes 38 mand. Men da der blandt de udtagne var nogle, som ikke ønskede at komme hjem, blev de i hast udskiftet med andre. Efter at forskellige småting var ordnet, tog vi opstilling, og der blev spurgt, om der var nogen, der havde fordringer på depotet. Det var der ingen, der havde. Vi tænkte nu blot på at komme hjem. Så marcherede vi da til banegården. Kaptajnen, som ellers ikke var vor ven, fulgte med og tog afsked med os.

Så begyndte transporten til samlelejren.

Den lå nede i Sydfrankrig, ved Rhonefloden, et sted mellem Lyon og Marseille,

Under rejsen havde vi et længere ophold på en større banegård. Her traf vi nogle franske soldater, som var kommet hjem fra tysk fangenskab.

De fortalte os, hvordan det så ud i Tyskland.

»Når I kommer til Konstanz«, sagde de, »står der et skilt: Velkommen til hjemstavnen!«-

»Men i hjemstavnen har de ikke andet at spise end kålrabi. Alt er i opløsning, ingen vil tage ansvaret for hverken det ene eller det andet. Sang man før »Tyskland over alt i verden«, synger man nu »Tyskland, og alt er dybt, dybt nede!«

En anden af de franske soldater sagde ikke noget videre, men han fortalte dog ganske stilsfærdigt, alt det ikke så godt ud i Tyskland. Ikke alene fangerne, men hele det tyske folk sultede.

Efter nogle dages rejse blev vi indkvarteret i en større fangelejr. Her traf vi sammen med andre kammerater. Der var nogle iblandt dem, som slet ikke ville høre tale (11) om, at krigen snart var forbi. De betingelser, som de allierede stillede, var uantagelige. Tyskland måtte altså kæmpe videre.

Vi lod dem blive i den tro ...

Opholdet i samlelejren var ikke det bedste. Man fortalte os, at vi havde modtaget forplejning til næste dags middag; men sandheden var, at vi slet ikke havde fået noget som helst ide sidste dage.

Næste dags morgen fik vi dog kaffe og brød, og iøvrigt var forplejningen nogenlunde i den tid, vi var der. Vi var de første, som ankom, så vi måtte blive i lejren nogle dage, indtil transporten var samlet. Vi kom her sammen med nogle andre tyske krigsfanger, men der var dog ingen, der sagde noget til os, fordi vi havde været i en særlig lejr. I den tid, vi havde været i Aurillac og havde arbejdet hos bønderne, havde vi glemt den militære disciplin. Den måtte vi nu igen mande os op til. I lejren regerede en kaptajn og nogle sergenter, og det var nogle skrappe herrer,

Under vort ophold i lejren blev vi fotograferet, fik taget fingeraftryk og man noterede hele vort levnedsløb. Dette var sikkert en sikkerhedsforanstaltning, thi ifølge overenskomsten måtte hjemsendte krigsfanger ikke anvendes til krigstjeneste, men kun i garnisonen,

Omsider var alle formaliteter i orden, og vi kunne marchere til banegården. I Lyon blev vi hentet af et Røde Kors-tog, og så gik det hjemad.

På vej en til den franske grænse havde vi franske soldater med som bevogtning. Den blev på rejsen gennem Svejts overtaget af svejtsiske soldater. Vi fik ikke noget at se på rejsen gennem Svejts, for rejsen foregik om natten. – dog blev vi flere gange beværtet med brød, pølser og chokolade.

Endelig, den 9. november 1918 kørte vi ved Konstanz ind i Tyskland. En gammel general bød os velkommen hjem, og efter at vi havde fået kaffe, tog vi opstilling på en plads, hvor et musikkorps spillede et par numre. En (12) officer holdt en velkomsttale, som blev besvaret af en af de hjemvendte.

Nu blev der spurgt, om nogen følte sig syg. Jeg var blandt dem, der trådte frem, for jeg var blevet angrebet af den spanske syge. Jeg blev indlagt på et lazaret i Konstanz. Her oplevede jeg revolutionen. Vi mærkede på lazarettet ikke andet til begivenhederne, end at plejerne stak af.

Forplejningen var nogenlunde, men da jeg blev raskere og kom på et andet lazaret, kunne jeg mærke, at det var småt med føden. Det meste af kosten bestod af kålrabisuppe og noget brød.

Jeg var glad, da jeg efter ca. tre ugers forløb blev erklæret for rask og kunne rejse hjem. En sygeplejerske gav mig noget kaffe og brød til den lange rejse.

Det blev ikke nogen fornøjelsestur. De overfyldte tog var uopvarmede, ruderne var slået itu, og toget kørte med sneglefart.

Efter et par dages rejse kom vi endelig til Altona. Her fik jeg hurtigt mine papirer i orden og nåede en sen aftenstund til Flensborg. Toget gik ikke længere.

Sammen med mange andre måtte jeg tage ophold på banegården.

Endelig den 4. december 1918 kom jeg hjem.

Jeg havde da været i i krig i fire år og fire måneder, deraf fire år og to måneder i fransk fangenskab.

Jakob Hansen, Holbøl.

På orlov

(13) Så var jeg da igen hjemme. Det syntes mig så lang tid, siden jeg tog bort, men jeg var jo også blevet narret for min orlov ved fronten. Det hold, jeg skulle have rejst sammen med, gik ud af skyttegravene om aftenen, men der var kommet en mand med en ansøgning om »nødvendig« orlov i vejen, og da jeg stod sidst på listen, måtte jeg finde mig i at blive første mand på næste hold.

Der rejste tolv mand ad gangen. Men netop samme nat indhentede mig den skæbne, jeg havde løbet om kap med næsten to år. Jeg blev hårdt såret og mistede synet for bestandig. I to og en halv måned havde jeg nu været på lazaret, og jeg længtes hjem. Det var jo særlig forholdet til min kæreste, som ikke lod mig i ro. Den sag måtte jeg se at have klaret. Havde jeg lov - havde jeg pligt - havde jeg ret? Det var de ord, der stadig kom igen, men som altid kolliderede med følelsernes argumenter og hjertets krav.

Og nu var jeg så hjemme igen og følte hjemmets ro og fortrolige lyde som en dulmende fred på mine dirrende nerver. Jeg hørte og talte igen mit eget mål, sad igen ved et dækket bord og kunne spise mig mæt i mors mad. Her var den lille plet på jorden, som jeg så uen-

delig mange gange havde ladet tankerne dvæle ved, når udslettelsen syntes truende nær, eller når jeg om natten på ensomme vagter havde betragtet stjernehimlen og fundet Karls-vognen og Nordstjernen. Alligevel var det ikke mere den fredfyldte plet. Krigen var også nået hertil. Min ældste bror var syg og dødsmærket blevet sendt hjem fra lazarettet. Han døde året efter, Min barndomslegekammerat, Peter Hansen, havde mistet det ene ben, og andre var såret på anden måde. Mange var døde, andre i krigsfangenskab, men mange var rømt over (14) grænsen til Danmark. Blandt dem var min bror, Niels. Grænsen var ellers stærkt bevogtet af tyske soldater. De fleste var mænd, som havde været i felten og havde været såret. De lå i kvarter hos egnens befolkning og var taknemmelige for en god behandling, og mange gav en håndsrekning med i det daglige arbejde. Alle våbenføre mænd var jo Indkaldt til krigstjeneste. Der opstod mellem soldaterne og befolkningen et vist fortrolighedsforhold, og de så mellem fingrene eller var direkte behjælpelig ved trafikken over grænsen. I mit hjem havde de to indkvarterede, Det var meget sympatiske mennesker, og endnu, mere end 40 år efter, holder den ene af dem forbindelsen ved lige. Min yngste bror, Ejner, som dengang var 6-7 år, var rigtig soldaternes ven. De udrustede ham med pas og papirer, med bøsse og patrontaske, og han stod vagt sammen med dem og præsenterede som en gammel soldat.

Det var morsomt og helt rørende at se og lægge mærke til min jagthund, Aktor. Når den hørte mig tale, kunne den stille sig op foran mig, spidse ørene og lægge hovedet snart til den ene og snart til den anden side. Det var åbenbart: den havde en erindring, som den ikke rigtig kunne få rede på.

Fars byggevirkksomhed var gået helt i stå. Der kunne jo hverken fås svende eller materialer, men heldigvis havde han før krigen købt en lille landejendom, så de fik jo nok udkommet alligevel. Det var Imidlertid et hårdt slag for dem med deres drenge, og de ældedes stærkt i de år.

De fjorten dages orlov gik i en håndevending. Alle ville de vise mig venlighed, og jeg havde mange flere indbydelser, end jeg kunne overkomme. Der kom så mange og ville hilse på mig, at det til sidst kneb for mor at opfylde sine værtindepligter, for det var allerede dengang knapt med levnedsmidler. I Jeg kan huske, at hun den sidste aften sagde til mig, at det næsten var godt, jeg nu rejste, for hun kunne ikke mere få fat i noget at byde (15) gæsterne. Da jeg rejste, kom en ældre mand og gav mig en kasse cigarer, og vor gamle nabo, Andreas Dall stak mig 20 mark. Dem skulle jeg have som rejsepenge. sagde han, og så græd han. Hans eneste søn lå dengang som soldat foran Verdun. Jo, jeg havde da også været et par gange hos lægen for at få skiftet forbindelse, det var en ordre fra lazarettet.

Og kæresten? Hvad vi havde at betro hinanden, vil vi helst beholde for os selv men jeg rejste tilbage til lazarettet »Zu den drei Degen« med en blank ring på fingeren, et lyst håb til fremtiden og med mod til at tage en dyst med tilværelsen for hendes og min fremtid ...

Søren P. Petersen, Rødding.

Hvordan jeg blev husejer under krigen

(16) Det var i Oktober 1918 under Tilbagetoget. Vort Regiment, Infanteriregiment Nr. 63, fungerede som Bagtrop for vor Division og var den 21. Oktober naaet til Floden Schelde, hvor vi satte os fast i Landsbyen Pottes paa den østlige Bred af Floden.

Englænderne var langsomt fulgt efter os og laa nu paa den anden Bred af Schelde. De vilde vistnok prøve at komme over Vandet, og derfor begyndte de saa smaat at beskyde Landsbyen med Artilleri, men det var ikke store Ting, for Englænderne havde uden Tvivl til Hensigt at udfordre vort eget Artilleri til at svare mere eller mindre stærkt.

Krigen var jo ved at lakke til Ende, og der var vistnok heller ikke paa den anden Side stor Mening i at dø Helte døden, nogle Dage før det hele var forbi.

Men Beboerne i den Landsby, som indtil nu ikke direkte havde mærket noget til Krigens Rædsler, blev naturligvis meget bange, da Beskydningen satte ind, og da nogle Huse blev ødelagt.

Den 22. Oktober om Aftenen sad jeg, efter at jeg havde inspiceret vore Minekaster-Stillinger, i en Kælder. Paa den Tid var jeg Fører for Minekaster-Kompagniet i vort Regiment. Under Samtalen med mine Kammerater hørte jeg en Kvindestemme oppe paa Gaden spørge paa Fransk, om der ikke var nogen, som kunde tale Fransk. Det syntes at være en ung Pige, og det kan nok forstaas, at en ung Soldat paa 25 Aar var ivrig efter at se paa Fænomenet. Jeg gik altsaa op og sagde, at jeg nok kunde forstaa og tale Fransk. Kvinden var en ung Nonne (for Resten meget sød), som straks begyndte: »Ah, monsieur l'officier, er der ikke Mulighed for at de seks Nonner, som er her i Pottes og, indtil nu har bestyret et Sygehjem, (17) kan komme væk fra Landsbyen, vi er saa bange for, at det gaar galt, og at vi maaske bliver slaæet ihjel af Granaterne«.

Det var der nu ikke noget i Vej en for, for vort Kompagni skulde netop samme Nat modtage fire Vogne med Ammunition til vore Minekastere, og disse Vogne gik derefter tomme tilbage. Nonnerne kunde altsaa nemt blive taget med tilbage til Baglandet. Det forklarede jeg den lille Nonne.

Hun blev helt glad og udbød: »Merci, mon officier, men sig mig, skulde der ikke ogsaa være Mulighed for at faa vor Præst med?«

»Ja, da, for min Skyld gerne, bare der er Plads nok paa Vognene«. – Om jeg saa ikke vilde være saa venlig at komme med hen til Præsten, »monsieur le cure sera si heureux«. (»Herr Pastoren bliver meget lykkelig«).

Vi gik over til Præsten, som sammen med sin Søster sad i Kælderen i Præstegaarden, et rigtig pænt Hus med en dejlig Have.

De to ældre Folk, var meget glade, da de hørte, at de kunde komme ud af Farezonen. Den gamle Dame tryllede noget Mad frem og begyndte med det samme at pakke deres Ejendele sammen. Præsten selv kom med en Flaske Bourgogne, og da vi havde smagt paa den, kunde vi nok mærke, at det var en ganske fortræffelig Vin.

»Ja«, sagde Præsten, »det er en Bourgogne, Aargang 1873«. – Naa, det var naturligvis noget for den Delingsfører, jeg havde med, og mig selv.

Vi fik bagefter en hyggelig Passiar med Præsten, som viste sig at være en højtdannet Mand. Vi snakkede om gammelt og nyt, om Krig og Fred, og hvad man ellers taler om, naar man er sammen med Beboerne i de besættede Omraader.

»Det er dog en Skam«, mente Præsten, »at Huset her med hele dets Indhold, med Møblerne, med Klaveret og Harmoniet, med alle de skønne Porcelænsting o. s. v. sandsynligvis

i de næste Dage vil blive ødelagt af Granaterne«. – Jo, det var der vistnok ingen Tvivl om, men (18) jeg mente dog, at det jo var Belgiernes allierede, Englænderne, som ville gøre det, for vi havde ganske bestemt ikke til Hensigt at ødelægge den pæne lille Landsby.

Jeg vil saa gerne overdrage Dem hele Huset med alt, hvad der er i det«, sagde Præsten.

»Mange Tak, det er meget venligt af Dem, men det nytter nu ikke ret meget, thi jeg kan jo heller ikke tage hverken Huset eller Inventaret med mig«.

»Muligvis; men jeg vil dog alligevel til Tak for Deres Hjælpsomhed overdrage alt til Dem, og jeg vil endog gøre det skriftligt«.

Skønt jeg protesterede kraftigt, thi det var jo alligevel nytteløst, blev han staaende ved sit Standpunkt. – Han vilde give mig et Dokument, som satte mig som Ejer af det hele, Da det alligevel var ligegyldigt, om jeg fik saadan et Stykke Papir eller ej, lod jeg ham faa sin Vilje, og han udfærdigede da et Dokument, som jeg har opbevaret indtil i Dag, og som i Oversættelse lyder saadan:

»Jeg, undertegnede, i Taknemmelighed for den store Tjeneste, som han har ydet mig, overdrager hermed hele Huset til Herr Løjtnant Ankersen. I R. Kaiser Karl.

Udfærdiget i Pottes, den 22. Oktober 1918, frivilligt og i Præstegaardens Kælder.

sign. *Joseph Syus*, cure.

Se, saaledes kan man blive Husejer under Krigen. Jeg tror nu alligevel, at den gode cure slet ikke havde Ret til paa egen Haand at give Huset bort, thi det skal sandsynligvis nok have tilhørt selve Kirken, men der fandtes skønne Møbler og fine Porcelænsager, som jeg naturligvis heller ikke kunde tage med.

Nonnerne og Præsteparret kom senere hen af Sted med vore Ammunitionsvogne, og de kom godt til Baglandet. Efter Krigen har jeg endda hørt, at Huset er blevet forskaanet for Ødelæggelse, og at den gode cure er flyttet ind igen med sin Søster.

Alligevel fik jeg dog noget ud af Spøgen. Før han tog (19) af Sted sammen med Nonnerne, og Vognene fuldpakket med deres Ejendele, tog han mig til Side og sagde: »En Ting Vil jeg gerne gøre Dem opmærksom paa, I min Have, lige under Persillen, ligger en hel Del flere af de Flasker Bourgogne, som De lige har drukket, jeg synes nu, at de ikke skal ødelægges«.

Næste Morgen gnavede vi saa Persillen op, og der fandt vi minsandten ca. 300 Flasker Bourgogne, som blev fordelt, og som smagte vældig godt. Det val enhver kunne forstaa.

Paa den Maade blev det til en god Afslutning af Dagene i Landsbyen Pottes, som vi snart opgav for at trække os endnu længere tilbage i Retning af Mons.

Johs. Ankersen, Flensborg.

Den gamle kaptajn

1. styrmand på »Sct. Thomas« i 1919

Under et kort sommerophold i år på Samsø traf jeg ved Sælvig strand en af de gamle søgutter, der har pløjet de syv have, både på sejlskibe og med dampskibe. Med sejlskibe havde han flere gange været syd om både Afrika og Amerika, men det var i hans yngre dage. Lige efter århundredskiftet sejlede han med krudt og dynamit til Panama. Det skulle bruges til sprængninger ved kanalanlægget, og Panama-kanalen åbnedes i august 1914 lige efter krigsudbruddet. I 1918 kom han ind i Ø. K. som 1. styrmand og fik i begyndelsen af 1920'erne dette rederis skoleskib »København« at føre som kaptajn, hvorfor det havde gjort et stærkt indtryk på ham, da efterretningen kom, at skoleskibet var sporløst forsvundet ind under jul 1928 på sin rejse fra Buenos Aires til Australien.

Jo, den 77-årige Jens Mortensen på Samsø havde oplevet en hel del, lige fra den dag han som skibsdreng sejlede ud med en Fanø-brig og til han, da støvets alder var nået, for altid gik i land på sin elskede fødeø.

(20) Men af alt det meget, han havde været igennem som sømand, mindedes han dog bedst, da han som 1. styrmand på Ø. K.s »Sct. Thomas« førte alle de sønderjydske krigsfanger hjem i 1919, - både fra England og fra Frankrig.

Det var for mandskabet om bord ligesom at gå fra den ene fest til den anden, og de levede med i den jublende glæde, hver gang de gik i havn med den kostbare last af sønderjydsk ungdom, der så længe havde været skilt fra deres kære.

– Jo, det var en stor tid dengang, siger den gamle kaptajn, jeg glemmer det aldrig. Hils alle de gamle drenge, jeg tænker ofte på dem!

Og det gør jeg hermed.

Herm. Hunger.

I fangenskab og hjemme igen inden krigens afslutning -

(21) Efter at jeg fra 1915 havde deltaget som frontsoldat og sygebærer på vestfronten, bl.a. ved Verdun, blev jeg natten mellem den 17. og 18. april 1917 taget til fange. Jeg var dengang sygebærer. – Det var i det såkaldte »Dobbeltslag ved Aisne«, mellem Reims og Soissons. Der faldt den nat ca. 25.000 tyske soldater i fangenskab. Vi sygebærere havde afleveret sårede ved den tyske forbindingsplads og ville så igen gå ud til vort kompagni. Derved kom vi for langt frem, og inden vi så os om, var vi hos franskmændene. De sørgede for, at vi ikke blev ledige. Vi blev straks sat til at bære sårede franskmænd tilbage. Der var ualmindelig mange døde og sårede både på fransk og tysk side.

De første otte dage i fangenskab var svære at komme igennem. Vi kom i en straffelej, fordi Reims var blevet Ødelagt. Der var helt igennem dårlige forhold og meget, meget lidt at spise - 2 kg brød til otte mand og vand dertil. Her blev alle vore personlige ejendele også frtaget os. Efter denne lange uge i straffelejren blev vi flyttet til en anden lejr, hvor forplejningen var noget bedre og mere konstant. Her kom der en nat en tysk flyver og kastede bomber, hvorved 4 franskmænd og 150 tyskere måtte lade livet. En uge senere blev vi sendt længere ind i landet. Det var en streng transport. Man låste 50-60 mand inde i hver godsvogn, og rejsen varede to døgn. Enhver kan regne ud, at det blev to lange døgn - og lidt af en tortur.

De to døgn fik omsider ende, og vi var nået til bestemmelsesstedet: »Caserne de la Vinnevi« i Midtfrankrig. Vi var med denne transport syv Sønderjyder, (22) som her blev sorteret fra og straks sendt til den danske fangelej i Aurillac. Trods den meget kedelige form for turistrejse blev det dog en oplevelse for os sønderjyder at rejse gennem de franske bjerglandskaber. Rejsen gik stadig sydpå, og varmere blev det. Da vi meget trætte og udsultede omsider nåede Aurillac, fik vi lov til at spise os rigtig mætte, men det kunne vi desværre slet ikke tåle. Først da vi kom ud på landet og fik rigtig god bondemad og rigeligt med rødvin, kom vi til hægterne igen.

Jeg var halvandet år dernede, og tiden gik med arbejde ved landbrug om sommeren og skovarbejde om vinteren. I sammenligning med fronten havde vi jo herredage her. Livet var jo nu bjærget. Kun hjemlængslen kunne pine os ...

Den 22. oktober 1918 fik jeg fra Aurillac meddelelse om, at jeg skulle holde mig klar til at rejse tilbage til Tyskland. Jeg var jo taget til fange som sygebærer, og mit regiment havde ønsket mig udskiftet ifølge en eller anden overenskomst. Det var jeg meget ked af, for jeg havde det jo godt og havde krigen på afstand. Dagen efter var vi på besøg hos en meget venlig franskmænd, og vi talte om den kedelige udveksling. Han trøstede os og sagde, at Andre kunne roligt rejse, for krigen var snart forbi.

»Kejser Wilhelm sidder på en stol, hvor de tre ben er knækket, og vi får nok bugt med det fjerde«, sagde han.

Der blev samlet ialt 500 mand, som skulle udveksles med et tilsvarende antal franske sygebærere. Den 27. oktober tidligt om morgenen nåede vi til Svejts, hvor vore vagtmænd blev afløst af svejtsiske soldater, og turen gik videre mod den tyske grænse, hvor vi var ved to-tiden. Den første dag efter ankomsten skete der ikke noget, men dagen efter skulle vi, der ikke var tyskere, tolv polakker, tre elsassere og to sønderjyder, møde for en krigsret. Der blev spurgt og svaret i en uendelighed, og alt blev nedskrevet. Til slut fik vi udleveret et skema til udfyldning. Da vi var færdige og kunne gå, var der en (23) officer, som ville tale med »Die beiden Dänen«. Han tog os med ind i sit private blokhus. Her tiltalte han os på dansk og gav os gode råd med henblik på det udleverede skema og dets udfyldning.

Den tredje dag skulle vi fordeles til vore forstærknings-bataljoner. Min lå i Frankfurt a/M. Efter 3-4 dages ophold i Frankfurt fik jeg tre ugers Orlov. Under hjemrejsen begyndte revolutionen. I Hannover blev alle de marinesoldater, der var i toget, arresteret, og jeg hørte, at der allerede var dannet soldateråd i Hamborg. Da jeg ankom til Hamborg, prøvede jeg at finde ud af, hvornår der gik tog mod Flensborg. Jeg spurgte bl.a. en portør, og fik til svar, at det gik der aldrig mere.

»Så springer jeg på det første det bedste tog, der går nordpå«, sagde jeg. »Med det når jeg Elmshorn og kommer videre med lillebanen til Heide«.

Som sagt så gjort. – I Heide måtte jeg over i et andel tog for at komme videre til Neumünster. Her var revolutionssoldater i færd med at storme kasernen. Det gjaldt altså bare om at komme væk. Jeg skyndte mig videre til fods. Jeg havde fået følgeskab af en flensborger. På vejen mod en lille by ved navn Asp mødte vi nogle civile folk, som tog os med hjem og gav os mad og natlogi. Dagen efter kom vi med et tog til Flensborg. Det var midt på formiddagen. På banegården stod endnu kejsersoldater vagt. Her mødte jeg, efter at jeg havde taget afsked med min ledsager, en soldat fra Als, der var på vej sydpå. Jeg rådede ham til straks at vende om på grund af uroen. Klokken elleve begyndte det at blive uroligt i Flensborg, men da var alsingeren og jeg allerede undervejs med toget til Sønderborg.

Endelig var jeg efter tre års krig, fangenskab og revolution igen hjemme. Da orloven var ved at ebbe ud, søgte jeg om yderligere orlov, men i mellemtiden var der blevet våbenstilstand, og jeg blev derfor hjemsendt.

*Andreas Andersen, Lundtoft.
nu Rurup mølle ved Toftlund.*

Soldat i Affenraa

(24) Efter endt uddannelse i Flensborg blev mit og endnu et kompagni forflyttet til Aabenraa. Det var omkring den 1. marts 1915.

En tidlig tirsdag morgen marcherede vi ud af Flensborg og nåede til Aabenraa ved middagstid. Det var en anstrengende tur, for det var første gang, vi marcherede med fuld oppakning.

Dengang blev der hver tirsdag afholdt grisemarked på Storetorv i Aabenraa, og da vi nåede torvet, var der endnu nogle af de handlende tilbage. Blandt dem også nogle hjemme fra Rødekro - Jens Hansen, Hans Boisen og Hans Tiedemann. Det var dejligt at se gamle bekendte igen, og jeg havde mest lyst til at løbe over og hilse på dem. Men jeg var jo soldat og måtte pænt blive, hvor jeg var.

Bortset fra nogle ældre vagtmandskaber var vi det første militær i byen, siden garnisonen sidst i firserne var blevet flyttet til Haderslev. Og det var ikke helt fri for, at vi unge soldater blev forkælede af befolkningen. Den største del af kompagniet bestod af hamborgere - unge raske gutter - som mangan pigelil i Aabenraa tabte sit hjerte til. For nogles vedkommende blev det kun til en kort »soldateraffære«, som var forbi, når der kom nye soldater til byen. Men for andres vedkommende blev forbindelsen opretholdt under hele krigen gennem breve og feltpostpakker.

Vi var indkvarteret rundt omkring i byen, og jeg kom til at ligge på »Stadttheater«. Jeg slog mig ned på scenen. Der var det mere roligt end nede i salen. De bekvemmeligheder, vi var vant til fra kasernen, fandtes ikke her. Der var ingen senge. I salen var blot anbragt lange rækker med halmsække. Skabe til at anbringe sine ting i, fandtes heller ikke. Hver især måtte selv sørge for at få anbragt sine pakkenelliker på bedste måde.

(25) Nu var der nogle kammerater, som havde en tilbøjelighed til at »låne« af andres ting, og jeg gik derfor over til I. A. Schmidt og købte mig en kasse og en hængelås. Eksponenten hed Kedde Boisen - Iøvrigt ven søn af føromtalt handelsmand Hans Bodsens fra Rødekro. - Han var et par år yngre end jeg og var en af mine ungdomsvenner. - Vi snakkede om krigen og om, at jeg nu om et par uger skulle til fronten.

»Ja, du slipper da heldigvis, for inden din årgang bliver indkaldt, vil krigen være forbi«, mente jeg, og det mente han også ...

Men sådan gik det ikke. Da jeg efter fire års krigstjeneste kom hjem, var Christian faldet ved vestfronten i 1918.

En af de første dage, vi var i Aabenraa, fik vi besked om at forsyne alt vort tøj med nummer. Jeg gik derfor ind til Hoffgaard for at købe en halv meter af disse. Den første, jeg mødte i forretningen, var Steffens, og da vi hjemme var vant til at handle hos Hoffgaard, fik jeg en hjertelig modtagelse: Da den store handel var afsluttet (båndet kostede 10 pg.), skulle jeg absolut med ind på kontoret og hilse på hr. og fru Hoffgaard, hvor jeg blev be-
værtet med vin og kage. Til afsked fik jeg stukket en hel håndfuld cigarer i lommen, så det var vel nok en fin forretning for mig. At den gav bonus til Hoffgaard, tror jeg næppe ...

Kompagniets køkken var indrettet nede på Maden, der, hvor nu anlægget ved amtshuset ligger. Med vor madskål under armen blev vi så ført delings- eller gruppevis ned til køkkenet. Efter at vi havde fået udleveret vor mad, kunne vi spise den i et tilstødende lokale - gymnastiksalen.

Nu var maden, vi fik i Aabenraa, ikke så god, som den, vi fik i Flensborg. Og når vi: en dag fik noget, som jeg ikke »gist haej«, gik jeg ind i hotellets restauration og fik min mid-
dagsmad der. Krauses var nogle rare værtsfolk, og i køkkenet hjalp Grete Børk fra Rødekro til. - Det traf sig mangen gang, når jeg sad og spiste, at Grete (26) stak hovedet gennem køkkenlugen og spurgte: »Nå, Mathis, - har I haej en stram tue edaw?«

Vor kompagnifører var Hauptmann Knudsgaard fra Barsmark, som samtidig var garnisonskommandant. - Senere blev han major. Han var en ældre herre, - som på den tid vel har været omkring de 65. Han havde gjort krigen 70-71 med som ung løjtnant og havde ved verdenskrigens udbrud meldt sig som frivillig.

Han havde sit kvarter på Hotel Danmark, og ret meget mærkede vi ikke til ham, udover at han hver morgen hilste på sit kompagni med »Guten Morgen, Leute«, hvorefter han overlod sin hest og sit kompagni til løjtnant Fuchs.

Hver formiddag havde vi marchture i Aabenraas skønne omegn - Aarup, Løjt og Brande o.s.v. Når vi kom op over Skedebjerg bakke ved Skovgård, kunne jeg se mors skorsten ryge på gården derhjemme i Dybvad, og jeg sendte sikkert mange venlige tanker til den hjemlige atmosfære og kødgyderne på mors komfur.

Når vejret var meget dårligt, blev vi ført ned i karantænestaldene ved havnen, som på den tid stod tomme. Her blev vi fordelt korporalsvis i de forskellige stalde, hvor vi Øvede geværgreb, bajonettægtning m. m. Ude i de lange sidegange øvede vi strækmarch, så det slog gnister fra de sømbeslåede støvler, mens feldwebelen stod og skældte ud og førte et sprog, som ikke egner sig til at gå i trykken. Men nu havde vi vænnet os til den prøjsiske militærtone. Det bed ikke mere på os.

En dag fik hele belægningsen på »Stadttheater« eftereksercits. Årsagen var, at en rekrut var røget uklar med sin foresat. Og efterspillet blev, at vi alle måtte træde an til en stroppe-
tur. Denne foregik nede på markedspladsen. Og dengang var markedspladsen hverken be-
lagt med skumgummi eller pænt asfalteret. Den var brolagt med store, toppede brosten, så

det var nu slet ikke den rene spøg. Det foregik efter kommando. Løb, fald ned, løb, fald ned, o.s.v. Nu var pladsen jo ikke omgivet af en mur som på kasernen i Flensborg, og det varede da (27) heller ikke længe, inden der havde samlet sig mange tilskuere rundt om pladsen. De begyndte at råbe og huje og kom med skrappe bemærkninger. – Til sidst har delingsføreren nok syntes, det var bedst at holde op for ikke at komme i alt for stor miskredit hos befolkningen. Måske har han også syntes, at det var meningsløst at straffe 100 mand, fordi en enkelt havde forset sig.

Fra Hauptmann Knudsgaards tid går der mange små anekdoter, hvis rigtighed jeg dog ikke tør indestå for. En dag, mens kompagniet var ude på øvelse og var ved at forlade en mark, skal han have sagt: »Der letzte Mann macht das Lejgaf zu!«.

Som allerede sagt, havde han sit kvarter på Hotel Danmark, hvor de løjtinger og barsmarker bønder spændte fra, når de kørte til »Stajs«. Nu skete det, at Hauptmann Knudsgaard stod omringet af en gruppe officerer, da en gårdmand hjemme fra Løjtland kom forbi og nok så frejdigt hilste »Godaw, Jep«. Men da »Jep« just befandt sig i så fint et selskab, kom dette ham ikke rigtig tilpas, og han skal have snerret: »Ich will das Jeppen nicht haben!«

Med mellemrum tog Hauptmann Knudsgaard ned til sin gård for at se til bedriften, og han rejste altid med den daværende småbane (æ Kleinbahn) fra Aabenraa. Engang havde der været en orkanagtig storm, som havde revet slemt i taget på hans gård. Da Hauptmann Knudsgaard ankom til Barsmark station, holdt sønnen der for at køre sin far hjem, og da Knudsgaard steg ud af toget, fik han til stor morskab for de omkringstående at vide: »Vater, wir haben gestern den Flyvtækker gehabt«.

Min soldatertid i Aabenraa var ellers den bedste, jeg har haft under hele krigen. Jeg havde fået min cykel ind til byen. Den stod nede i gården hos Holger Fink. Så var det så nemt, når tjenesten var slut, at tage en tur hjem til far og mor. Det var ellers ikke tilladt, da man ikke måtte fjerne sig uden for byens grænser. Men den risiko tog jeg.

Men ak, - hvor længe var Adam i paradiset?

(28) Efter tre ugers forløb fik vi meddelelse om, at der skulle en transport af sted. I Flensborg blev der altid spurgt, om der meldte sig nogle frivilligt, og ved den tid var der endnu flere end nok, som var krigsbegeistrede. Men til dem hørte jeg nu ikke, og jeg holdt mig altid beskeden i baggrunden. I Aabenraa var vi - som før nævnt - kun to kompagnier, og da der skulle en større transport af sted, slog de frivillige ikke til. De tog derfor omtrent alle, der var K.V. - endda nogle, som allerede en gang havde været ved fronten.

Vi blev derfor nyindklædt nede i Fiskergade, der, hvor nu Ansgar-klinikken ligger. – Aabenraa-damerne havde lavet muffediser, mavebælter, knævarmere og mange andre rare sager til os; og da militæret også forsynede os med varmt tøj, regnede vi med, at nu gik det af sted til Rusland.

Den 20. marts var vi færdige til at tage af sted. Vi var opstillet på Storetorv, og efter at kompagniføreren havde holdt en tale til os om at gøre vor »pligt og skyldighed for kejser og rige«, gik det Igen gennem de snefyldte gader til banegården.

Det var den første transport, der udgik fra Aabenraa, og Aabenraa-damerne overøste os med gaver i form af chokolade, cigarer og mange andre gode sager. Mange var taget ind til byen for at tage afsked med deres mand, søn, bror eller kæreste. – Og for mange blev det det sidste farvel ...

På Rødekro banegård skulle vi ledes ind på hovedsporet. Her var far og min morbror mødt op for at tage afsked med mig. For far må det have været særlig hårdt, da han et halvt

år tidligere på samme sted havde taget afsked med min ældste og eneste bror, som straks i krigens begyndelse faldt i Frankrig.

Transporten gik ikke til Rusland, men til vestfronten. To dage senere lå vi i skyttegravene ved Verdun.

M. P. Branderup, Rødekro.

Orlov med besvær

(29) Jeg blev - som nummer fem af seks brødre - indkaldt i oktober 1916. Rejsen gik over Flensborg til Gnesen, en by i provinsen Posen, ikke langt fra den russiske grænse.

Man læste vore navne op, og vi fandt ind på de anviste pladser. Efter befalingsmændenes mening gik det ikke hurtigt nok, og så slog lynet ned. Som en vild tyr for feldwebelen frem i hælene på os. Vi snappede vore kufferter, styrtede af sted og røg på plads.

En del af os blev ført uden for byen, ud på dragon-kasernen. Rytteriet var jo gået ud af sagaen. Øvelsespladsen lå endnu længere ude, omkring ved seks kilometer borte bag en brun, tavs fyrreskov, og her foregik den daglige eksercits. På hjemvejen fra en af disse Øvelser skete det, at der blev kommanderet: »Singen!« Der var ingen, der var oplagt til at synge, i hvert fald var der tavshed over hele linien. Vi kom tilbage til kasernen, og vore næser blev kildret af den dejligste duft af nudelsuppe; men der blev ikke kommanderet: »Holdt!« – Tværtimod! – Kommandoen lød: »Omkring!« Og så gik det tilbage igen til øvelsespladsen. Det var mindre morsomt, for der var blevet snefog. På ny lød kommandoen: »Singen!« - og så kom der gang i sangen. I hele to timer gik vi frem og tilbage - med sang ...

En dag blev der ude på øvelsespladsen fortalt en historie. Den resulterede i, at vi i min gruppe lo højt. Efter befalingsmændenes mening var det ganske utilladeligt, og så angav man os. Underofficeren pegede på mig og sagde til kaptajnen: »Han der har leet!«

»Ja«, svarede jeg, »det har jeg; men det var da ganske almindeligt, det gjorde vi jo alle«.

»Min gode mand«, sagde kaptajnen, »pas De hellere på, (30) for ellers ... « og samtidig pegede han op mod et af de skumle vinduer med jerntræmmen og med en jernkasse foran. – Historien, der blev fortalt, gik ud på, at kaptajnen engang var blevet begravet i en sammenstyrtet skyttegrav, og mens man gravede ham ud, hørte han, at en af soldaterne sagde: »Lad ham da ligge, det asen!« – Man fandt for resten ikke frem til, hvem der havde fortalt historien.

En af vore befalingsmænd havde af en eller anden grund set sig gal på mig og havde under bajonetfægtningen fået den ide, at jeg skulle have en ordentlig omgang. Som befalingsmand fægtede han med et af de lette trægeværer, hvorimod vi måtte stille op med de gamle, tunge geværer, der var forsynet med stødpude på den påsatte jernstang, der skulle udgøre det for bajonet; men på det gevær, jeg fik udleveret, manglede stødpuden. og da vi

nu gik i gang med fægtningen, var jeg så heldig at ramme ham hårdt over fingrene med selve jernduppen. Det kurerede ham; med en fæl ed smed han sit trægevær og forduftede.

I januar 1917 gik den første transport af sted - til Frankrig. Nogle af de ældre, deriblandt P. Paulsen, Brændstrup, M. Hansen, Daler, og P. Hansen, Pøl, fik dog forinden otte dages orlov og kunne tage hjem. Det var for resten pænt af kaptajnen at bevilge denne orlov. Helt umenneskelig var han altså ikke.

Ved fordelingen ved fronten kom Jørgen Hansen, han var fra Als, og jeg som de eneste sønderjyder til 9. kompagni i infanteri-regiment 357. Der var lutter gamle soldater i kompagniet. De var lige kommet tilbage fra stillingerne i Somme-distriktet, og de omsatte omgående deres udbetalte lønninger i stærke drikke. De kiggede nysgerrigt på os nyankomne, men da Jørg. Hansen viste, at han også kunne tage en snaps, selv om han så at sige ikke kunne tale et ord tysk, blev han straks accepteret, taget til nåde og oven i købet omdøbt til at hedde Jørgen-fiskeren.

Vi lå i en lille forladt by, Verneul, så nær ved fronten, (31) at der af og til gik en granat ned i den. Jørgen og jeg fik sære fornemmelser og blev urolige, men man trøstede os med ordene: »Tag den bare med ro, I skal se, det bliver værre, når vi kommer frem!«

Og så kom vi da med frem ...

Den første nat ude i stillingen glemmer man vist nok aldrig. Kompagniføreren dekreterede straks: »Ham, Jørgen, og Petersen sender vi straks på forpost!« – Jørgen og jeg stak hovedet i busken, eller rettere sagt: vi skjulte os bag et stykke teltlærred, som om det kunne yde nogen dækning; men feldwebelen, der opsøgte os, sagde: »Nej, nej, drenge, den går ikke! – I skal holde ud!«

Om dagen lå vi i læ under et stykke bølgeblik, men den fjerde nat angreb englænderne. Lyskugler i alle farver steg op mod himlen. I det klare lysskær så vi skråt over for os en lang række englændere gå frem. Så satte den tyske spærreild ind under stor voldsomhed. Granaterne regnede ned, først bag os, så ned i vor egen linie, og soldaterne råbte: »Det er dog fuldstændig tosset, at vi skal dræbes af vort eget artilleri!« Men omsider blev granaterne dog placeret foran vor linie. Vi havde dog fået nok af at være skydeskive for vort eget artilleri og trak os ud af linien. Men hvor var vi dog dumme. Her forsømt vi en god Lejlighed til at komme i fangenskab. Det opdagede vi først senere, for da vi atter samledes, manglede der virkelig nogle af vore kammerater. -

Jeg fandt igen Jørgen bag en skrænt. Han var ved at spise. Hans appetit var usvækket, selvom en maskingeværssalve havde savet en flig af hans kappe.

Dagen derpå holdt majoren appel. Han var arrig og brølede: »Folkene har gjort deres sager meget dårligt!«

Så blev det endelig forår, og vi blev forflyttet til Arras. Vi var på vej ud mod fronten, stod på en åben mark og fik ordre til at grave os ned. Der blev skudt meget, og det regnede ned med udblæsere. Det havde en del uro blandt mandskabet til følge. Kompagniføreren beordrede mig tilbage for at hente lyskugler; men da det var (32) yderst farligt at færdes i det åbne terræn, parerede jeg ikke ordre. Han måtte gentage sin befaling flere gange. Omsider sagde han: »Jeg giver Dem en direkte befaling til at gå!« Og mens jeg benede nedover marken, råbte kammeraterne fra deres gravede huller: »Petersen må jo være blevet fuldstændig tosset, når han vil vove sig ud i det!«

Vi blev omsider afløst, men da 12. kompagni blev kastet ud af deres stilling, blev vi beordret frem. Kompagniet havde dog allerede taget sin stilling tilbage, og kaptajnen strålede

over hele ansigtet, mens han råbte: »Glæd jer, arbejdet er allerede gjort!« Vi vendte om og gik tilbage, og glade var vi!

Det blev sommer, og vi lå i hele fire uger i ro i en lille by i nærheden af Brügge. Løjtnanten og jeg, der var hans oppasser, var indkvarteret hos en flamsk bonde. – Vi kunne godt forstå, at han en morgen, da han opdagede, at to af hans heste i løbet af natten var blevet stjålet (rekvireret), i berettiget harme råbte: »De forbandede prøjsere!«

Da hvileperioden var udløbet, blev vi beordret op på lastbiler, og så gik det atter ud mod fronten. Vi nærmede os mere og mere lyskuglernes område, og mellem kanonernes rumlen hørtes af og til tydelige brag. Vi kom helt ud til havet. Her havde marine-infanteriet stormet en fjendtlig stilling nord for Yser-kanalen. Vi skulle afløse marine-infanteriet i klitterne samt overtage stillingerne i Polder-området, der mestendels stod under vand.

Mens min landsmand og jeg lå i en dækstilling som en slags forbindelse bagud, hørtes dumpe drøn forude. Der blev råbt »Gas!« – Og ganske rigtigt! Kort efter kom en flok soldater vaklende ude fra klitterne. De var gasforgiftede. En ung løjtnant faldt sammen lige udenfor vor dækning. Soldaterne fortalte os, at de havde været så dumdristige at vente for længe med at tage gasmaskerne på, og nogle havde ikke engang haft gasmaskerne ved hånden.

Da jeg på den tid var oppasser, var jeg fritaget for at (33) stå på vagt; men en dag fandt mine kammerater på, at det egentlig også måtte tilfalde mig at tage en tårn med. Jeg måtte altså op på brystværnet over vor dækning og holde udkig.

På grund af jordens vandholdighed var dækningen anbragt oven over jorden. Det var højlys dag, og der blev skudt en del. Nedslagene var ret spredte; men jeg var dog ikke helt rolig ved situationen og søgte derfor lidt læ i en art forstue til en af dækningerne, Døren lod jeg stå på klem, og jeg sad nok så dejligt i en bekvem lænestol. Men pludselig lød der et øredøvende brag fra det sted, jeg lige havde forladt, og jeg følte med det samme, at der løb noget varmt ned i det ene støvleskaft. Jeg udførte et sandt rejehop, trimlede ned ad en trappe og havnede nede hos mine kammerater. – Det viste sig, at en stor granatsplint var fløjet igennem dørens træværk og derefter ramt mig i maveregionerne. Mine kammerater undersøgte mig nærmere og forbandt såret, og så gik det til fods, senere i vogn og endelig i sygebil tilbage. Vejen gik ad vel nok verdens mest moderne strandpromenader. – Otte dage senere blev jeg indlagt på et lazaret i Aachen, og her opholdt jeg mig i fire måneder. Til sidst blev jeg fra et såkaldt arbejdelazaret udsendt på arbejde forskellige steder.

Da julen nærmede sig, gjorde jeg desværre en fejl. Jeg tænkte lidt for meget på at søge rekreationsorlov og meldte mig i denne anledning tilbage til min stambataljon i Gnesen. Her indgav jeg en ansøgning om orlov. Jeg blev dog udsat for en stor overraskelse, for en skønne dag udtog man mandskab til en transport til fronten, og jeg blev også udpeget. Jeg protesterede og bad om den orlov, der blev tilstået enhver, og som man havde ret til. Feldwebelen gik ind på skrivestuen, men kom snart efter tilbage og sagde: »Til Dem er der ingen orlov, for De er i politisk henseende upålidelig, og en af Deres brødre er gået over den danske grænse!« Med sin lange sabel gav han mig et rap over ryggen, og så gik del til (34) indklædning. – Jeg var meget overrasket over denne oplysning.

Nytårsaften skulle transporten afgå.

Jeg dristede mig til igen at træde frem og protestere; men min protest resulterede kun i, at jeg blev idømt arrest i tre dage på vand og brød, og fire uger senere gik det med den næste transport til Frankrig. Her blev jeg tildelt regiment 267.

Så blev det atter højsommer, og vi lavede et fremstød ved Armentières. men angrebet gik hurtigt i stå, og det blev atter stillingskrig. I den tid stod jeg en nat, en vidunderlig sommernat for resten, på vagt ved vort køkken. Da min afløser kom, sagde han: »Er du den Petersen, som skal rejse på orlov i morgen?« – Jeg lyttede, for det var vel nok en spændende - og uventet - nyhed.

Og det passede.

Dagen derpå drog jeg af sted, til fods, mod den nærmeste station. Jeg mødte undervejs nogle flinke arbejdssoldater. De hev mig nemlig op på deres vogn, og således fik jeg lejlighed til at køre et stykke af vejen. Hvor var det en dejlig følelse, at det omsider gik hjemad...

Johs Petersen, Abild pr. Tønder.

Minder fra Krigen 1 914 - 18

(35) Det er nu mange Aar siden, vi oplevede Vaabenstilstandsdagen. Naar man tænker tilbage på de fire onde Aar, er der stadig Minder, man aldrig glemmer.

I mit Bidrag i Aarbogen 1944 »Fra Spandau til Skovby og tilbage igen« omtalte jeg en Episode, som jeg oplevede sammen med min gode Ven, Jens Hansen fra Harreby. Man havde bl.a. en Mistanke om, at vi vilde flygte.

Jeg tillader mig nu at fortælle lidt om, hvad der siden skete.

Vi hørte til 3. Pionerbataillon, og efter Tilbagekomsten til Spandau deltog vi nogle Uger i den almindelige Eksercits. Vi kom da til at tænke paa, om det ikke lod sig gøre at søge Orlov. Vi var jo lidt betænkelige ved det, men det lykkedes dog, og saa gik det hjemad.

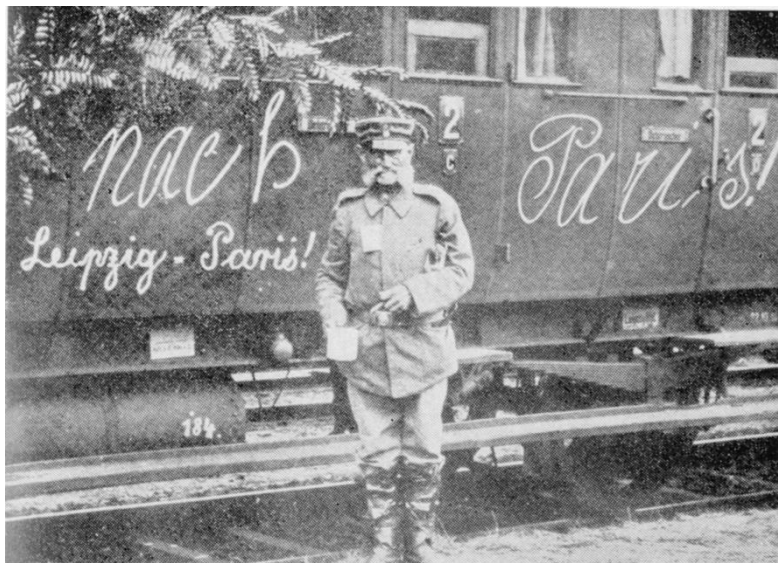
Efter Tilbagekomsten blev vi forflyttet til Pionerbataillon 28 i Küstrin; men så skiltes vore Veje. Jens Hansen kom til Rusland. – Jeg var derefter den eneste Dansker i Kompagniet; men kort Tid efter blev det min Tur at komme til Fronten.

Det var en af de første nage i November 1916, og Rejsen gik til Vestfronten. Vi var 33 Mand, og vi blev tildelt Kompagni Nr. 260, der hørte til en saakaldt flyvende Division.

Det havde været en lang og anstrengende Rejse.

Vor nye Kompagnifører var en meget flink Mand. Otte Mand af de ældste i vor Transport blev tildelt en Arbejdsstyrke, der i en Skov fældede Træer, som blev transporteret til en Pionerpark. og herfra sendtes de ud i Stillingerne. Jeg kom med paa dette Kommando, til Trods for, at jeg kun var 27 Aar gammel. Men Arbejdet her blev ikke af lang Varighed ...

En Uges tid senere blev jeg afhentet af en Mand fra (36) Kontoret. Han førte mig til vor Feldwebel. Jeg blev udspurgt om forskellige Ting og blev saa sendt over til Kompagniføren. Han spurgte, om jeg var Landmand, og det kunde jeg jo ikke benægte; men saa sagde han meget bestemt: »Jeg har erfaret, at en Del af Kuskene er blevet saaret og derfor sendt bort. Nu faar De et Par Heste, og dersom De passer dem godt, kan de regne med at blive Kusk; men hvis De ikke gør Arbejdet til min Tilfredshed, kommer De omgaaende ud i Skyttegraven. Har De forstaaet?«

August 1914!

General Joffre rider igennem den erobrede del af Alsace

Saint Hubert-slugten

Fransk militær-dueslag

Jeg svarede: »Javel!«

Op paa denne Maade blev jeg Kusk og havde en dejlig Bestilling lige saa længe Krigen varede. Jeg slap altsaa for at komme ud i Skyttegravene. Derfor var man nu ikke altid uden for Fare, for vi skulde jo af og til køre frem til de tilbagetrukne Stillinger med Proviant.

Stillingen var her meget rolig, men sidst i November blev vi forflyttet til Egnen ved Kiev, og her var Vinteren meget haard. Søerne var belagt med tyk Is. Russerne laa paa den ene Side af Søen, vi paa den anden. Paa Grund af det dybe Snelag kørte vi med Slæde. Vi laa langt bag Fronten, og der var langt at køre frem og tilbage igen. Det tog mange Timer.

En Aften blev det min Tur at hente Posten. Da jeg var ved at være klar til Start, kom vor Feldwebel og spurgte, om jeg ikke havde søgt om Orlov til Foraaret. Det havde jeg jo, for jeg vidste, at min Kone havde indsendt en Ansøgning herom; men Feldwebelen havde ikke hørt noget om, hvorvidt Sagen var gaaet i Orden. Han raadede mig til at opsøge Kompagniføreren. Det gjorde jeg selvfølgelig, og han var meget forstaaende; men da jeg var klar til at rejse hjem, kom der Orlovs spærre. Det blev ikke til nogen Hjemrejse. I Stedet for blev hele Divisionen overført til Frankrig.

Rejsen gennem Tyskland tog lang Tid, men var meget interessant. Da vi forlod Rusland, laa her endnu Sne - i Maj Maaned - men da vi den 12. Juni naaede Cambrai i Frankrig, kunde vi sætte Hestene paa Græs.

(37) Cambrai var en meget smuk By, og Stillingen var paa dette Tidspunkt temmelig rolig. Jeg fik her en saakaldt Dækspost. Jeg skulde skaffe Græs til vore Heste. Vi var tre Mand om denne Bestilling. Vi startede tidligt om Morgenen, for vi gravede ogsaa Kartofler op. Vor forplejning var nemlig ikke god, Vort Ophold blev dog heller ikke her af lang Varighed. Allerede i de første Dage af Juli kom vi til den saakaldte Siegfriedstilling, Herfra fik jeg omsider Orlov i fjorten Dage.

Da jeg atter kom tilbage, var vor Division forflyttet til Flandern. Senere kom vi til Fronten mellem Maas og Mosel, og vor sidste Stilling før Vaabenstilstanden var ved Sommeffoden.

Endelig den 11. November 1918 oprandt Vaabenstilstanden, en Dag vi aldrig glemmer. Jeg vil ikke gaa i Einzelheder med, hvad der skete, men det gik lidt haardt til, da Kanonerne tav. Det blev en Dag, man aldrig glemmer. Dagen efter var vi paa Vej mod Grænsen, og det tog Tid. Vi gik over Rhinen paa en saakaldt Nødbro mellem Köln og Bonn, og nogle Dage senere naaede vi Byen Mosbach. Her blev vi afmønstret og sendt hjem.

Jeg naaede hjem den 23. December 1918.

Laurids J. Lindrum, Skærbæk.

En Armeringssoldats Oplevelser i 1916

(38) Vi laa i Kvarter i Byen Bourgogne, ca. 7 Kilometer Nord for Reims. Her laa vi, 28 Mand, i et Hus, i tre Rum, og der var flere dansktalende imellem os. Huset laa i den sydlige Del af Byen. Der var tre Rækker Valnøddetræer uden om Byen. Kirkens Taarn var blevet sprængt bort i 1914. I Byen var der endnu mange Civilpersoner; de var stuvet godt sammen i de faa Huse, der stod til deres Raadighed. Der fandtes ogsaa et Soldaterhjem, og her var der altid noget løs. Der blev sunget og spillet, og der var andre Fornøjelser, som vi deltog i. Det var saksiske Tropper, der laa her, og her var Liv og glade Dage.

Vi lavede nye Skyttegrave 3 Kilometer foran Reims. Det hændte, at vi stødte paa døde franske Soldater. – Mange Steder stak en Støvle op af Jorden. Vi kunde for Resten ogsaa høre Sporvognene inde i Reims, og vi hørte Klokken slaa paa Domkirken. Alt var temmelig roligt. I Nærheden havde Franskmændene haft en Flyveplads, for vi saa sammenstyrtede Hangarer i Nærheden.

Vi gik frem om Aftenen og arbejdede til Midnat.

I Nærheden laa Ruinerne af en stor Gaard, som bar Navnet »Modelin Farm«. Lidt foran os laa en lille By ved Navn Betheny. Vor Forplejning fik vi dog fra et saksisk Køkken. Det var ikke førsteklases Mad. Den ene Dag fik vi Roer og Suppe, den næste Suppe og Roer, og det kunde ske, at vi fik det en hel Uge i Træk. Uden for Byen laa en Mængde Kartofler nedkulet. Der stod Vagt ved dem baade Dag og Nat. Kulerne blev om Aftenen ofte besøgt af Soldaterne, og naar Vagten syntes, at vi havde faaet nok i Sækken, sagde han gerne: »Gaa nu hellere, det er nok denne Gang!«

Jeg har spist mange kogte Kartofler med Salt til. De smagte herligt ...

(39) Vinteren kom, og den blev streng ...

Det frøs meget, og Sne fik vi ogsaa. Franskmændene var ikke vant til haand Vinter. De sad rundt om en Ovn og varmede sig. De fældede Træerne, kløvede dem med det samme og lagde det i Ovnen. Denne Bestilling var gerne Bedstemors. Hun holdt Saven med Benene og gned Træet i smaa Stykker. Vi andre maatte ogsaa have fat i Brændsel og tog af Stakke- ne, der stod ved Vej ene. – En Aften gik det dog galt. Et Par Officerer traf et Par Mand, der kom slæbende med nogle gode Stykker Træ paa Skulderen. Det kan nok være, at der blev revideret. Vi havde ogsaa en Del paa vor Stue, men vi gemte det under Straasækkene og gik til Sengs. Det gik godt, men herefter skulde vi passe paa. Vi fik fat i en Del Fyrretræ og havde en hel Stabel liggende ved Ovnen. Det blev gennemrodet flere Gange, men til sidst hørte Revisionen op, og vi blev mere dristige.

Vi fortsatte med at grave Stillinger, og nu, da det frøs, kneb det med at faa Muldjord til at dække med, saa det lignede Omgivelsen. Et Par Mand blev sat til at slaa Græs oven over Sneen, eller Ukrudt. Det blev Hans Christensen fra Skodborg Skov og mig, der fik dette Hverv, for vi var jo landmænd og forstod at bruge en Le. Vi samlede det i smaa Bunker, saa blev det afhentet og strøet oven paa Kridtet.

Vor Vask bragte vi hen til en fransk Kone, der ordnede det. Hun boede sammen med sin Moder og to Sønner paa 17 og 19 Aar. Manden var 47 Aar. Han havde meldt sig frivilligt og var faldet lige uden for Byen i 1914, da Tyskerne rykkede frem. En Søn var Soldat, da Krigen brød ud og var nu 23 Aar. De havde ikke hørt fra ham i den Tid, der var gaaet. En Dag kort før Jul 1916 hentede jeg vor Vask. Da var der Glæde i dette Hjem, for de havde over Svejts hørt fra Sønnen.

Brevet var dateret den 23. August. Der kunde altsaa være sket meget i de sidste Maaned. Jeg glædede mig med dem, jeg undte dem denne Glæde. Jeg købte nogle Cigaretter og lidt Honning, og de var meget (40) taknemmelige. Vi maatte egentlig ikke give dem noget, men der er saa meget en Soldat ikke maa. De ejede et Tifrancs-stykke i Guld. Det vilde jeg gerne købe, men de vilde ikke af med det, hvor meget jeg end bød, men jeg fik en Sølvfranc af dem. De to Sønner talte temmelig godt Tysk. Jeg fortalte dem, at jeg ingen Tysker var, og at jeg var oppe fra Nordslesvig, men det forstod de ikke.

I en Port var der Indgang til en ung Barber. Han blev holdt tilbage af Tyskerne, fordi han var i den værnepligtige Alder, 19 Aar. Hos ham blev jeg barberet. Ogsaa det var forbudt; men han var flink, og han har da ikke prøvet at skære Halsen over paa mig. Det fablede man ellers om. Vi fik os en Sludder, for han talte perfekt Tysk. At han var glad ved Tyskerne, var Synd at sige; men han hadede dem heller ikke. Han fortalte, hvorledes han var blevet taget til Fange af Tyskerne og holdt tilbage. Det var ikke nogen blid Medfart, han havde faaet af dem; men han var dog glad for at være udenfor det hele. Han anede intet om, hvordan det gik hans Familie. Han fortalte, at da Tyskerne kom, var hans Far, han selv og en Lillebror paa Familiebesøg. Det var gaaet saa hurtigt det hele, at de ikke kom bort, før Tyskerne var stormet forbi dem. Hans Fader og han havde taget den lille Dreng ved Haanden og havde gjort Forsøg paa at komme hjem. Da de gik paa Vejen efter Fortet og Byen Brimont, sagde den lille Bror: »Se, hvor de ligger og sover!« Det var faldne tyske og franske Soldater. – Det var gaaet meget haardt til, og der var mange faldne. Mellem Fortet og Byen var der nu en Fællesgrav, hvor der var begravet 1400 tyske Soldater.

Faderen fortsatte med sine Sønner, og saa blev den 19-aarige taget. De andre maatte gaa. Nu var han altsaa her i Byen som fransk Barber. Om Faderens og Broderens Skæbne anede han intet.

Vi naaede Julen 1916 og fejrede den for anden Gang ved Fronten, langt borte fra Hjemmet. – Vi fik ingen ekstra Forplejning, men et Par Rundstykker. Brødet maatte vi riste, da det var frosset. Post fik vi dog, og vi (41) havde faaet et ekstra Lys, og da vi ogsaa hjemmefra havde faaet nogle Lys tilsendt, gjorde vi os det saa hyggeligt som muligt. Kanten var aaben, enkelte gik derhen, kom dinglede hjem, krøb i Køjen og sov Rusen ud. Hen paa Aftenen kom een syngende ude i Gaarden.

Han skraalede: »Og den Satans Kat som stjæler Fløden fra vor Mor«. – Vi skyndte os at lukke Døren, for den Slags Sang ønskede vi nu ikke at høre paa en hellig Aften ...

Ude i Gaarden havde vi en dyb Brønd, som ikke var indhegnet. Den befandt sig lige ved Indgangen. Vi var bange for, at Sangeren skulde dingle ned i den, men der skete nu ikke noget. – Tiden mellem Jul og Nytaar gik paa samme Maade som hidtil med at arbejde uden for Reims. Nytaarsaften blev der ude ved Fronten skudt meget i Luften med Geværer, baaede af Franskmænd og Tyskere, ellers var der roligt.

Saa naaede vi Aaret 1917 og haabede, .at det maatte bringe os den Fred, som vi alle ventede paa ...

Peter Rossen, Rurup.

Da Josef fik sin »udstødelse«

(42) Det var under den første verdenskrig - om sommeren 1915.

Bataljonen, jeg dengang opholdt mig ved, var en af de mange ved krigens udbrud i 1914 oprettede reservebataljoner. Vi lå i stilling ved Yser-flodens bred i Flandern. Højsommeren var for længst inde ...

Efter nogle dages ophold i den forreste stilling - de enkelte kompagnier havde haft ret følelige tab både af sårede og faldne - var bataljonen nu i en sen nattestund blevet afløst og trukket tilbage bag fronten. Vi skulle rigtig hvile ud og slikke vore sår, og vi skulle have tildelt nyt opfyldningsmandskab. Baraklejren var anbragt i tilstrækkelig afstand fra fronten og lå tæt bag byen Roulers. Byen var forsyningscentrum for de foranliggende troppeformationer. – Civilbefolkningen havde man fjernet. Man havde bragt dem i sikkerhed længere tilbage og havde således frie hænder.

Tyskerne havde jo magten, om end ikke retten på deres side ...

Vi lå her og drev den af - havde ingenting at sørge for, fik hver dag god mad og penge til. Hvorfor så klage! Tiden gik med at skrive, læse brevene og de sidstankomne, men allerede ret gamle aviser, der var sendt herud hjemmefra, og så var der flittig brug af »Holmblads salmebog«. Der førtes således en ret støjende tilværelse i vor barak.

Egentlig var det mærkeligt, hvorledes alt var blevet anderledes. Fra at være en bataljon var nordtyskere, hamborgere o. s. v., var det hele nu en værre pærevælling. Om ikke jeg tager fejl, kunne man nu træffe folk fra alle egne af det store tyske rige. I min egen lille gruppe, otte mand og en underofficer, havde vi således en polak, (43) en mand fra Elsass og Josef - Josef Blechmeister - der var fra Bayern; desuden Hermann Langwedel fra Elmshorn. Hein og Ludwig var fra Hamborg ; og så var der os to »Knackere«, Johannes Petersen fra Tinglev og mig. Men lad mig ikke glemme den gode korporal Johannes Krøger. Han havde da hjemme nord for Elben, i den lille holstenske by Preetz, som han talte om med stor begejstring både tidligt og sent. Vi havde det rart sammen, og nu var hver optaget af sit. Der var god gang i foretagendet. Latteren rungede, røgen drev hen under loftet og forsøgte at slippe bort gennem barakkens mere eller mindre åbenstående vinduer. Der spilledes kort, og det endda meget højroset.

Der var dog en, der ikke deltog i al denne lystighed. Det var min gode ven Josef Blechmeister. Josef var ellers slet ikke af den slags. Han kunne ofte være særdeles lystig; og hvor kunne han synge!

I dag var Josef helt anderledes. – Spille kort? – Nej tak, det ville han absolut ikke. Han var for øjeblikket ikke til at bide eller stikke i. Han sad bare på sin plads ved bordet og så dødkedelig ud, utilnærmelig og tavs, som om han spekulerede på noget.

Det forblev selvfølgelig ikke ubemærket.

En og anden kom med en bemærkning: »Hør, Josef, har du monstro spist søm og glemt at spytte hovederne ud ?«

Det syntes ikke at anfægte Josef. – Han forholdt sig stadig tavs ...

Jeg syntes, at det i grunden var synd at fremkomme med den slags bemærkninger, for Josef var da altid en flink og fornøjelig fyr.

Derfor fandt jeg det på sin plads at fremkomme med følgende bemærkning: »Hør, Josef, hvad er egentlig gået dig imod? Du er vel ikke blevet syg? Hvad er det, der trykker dig? Sig kun frit frem!«

Josef rystede dog kun på sit hoved, men omsider sagde han: »Jeg fejler sådan set ikke noget, men du, jeg er i øjeblikket lidt langt ude, hvis du ellers ved, hvad det vil sige«.

(44) »Langt ude? – Nede, mener du vist. Se nu bare at slå koldt vand i blodet, Op med hovedet og på med vanten, så går det nok«, sagde jeg.

»Ja, du Knacker, du kan sagtens snakke. Jeg ved, at du mener mig det godt, men - alligevel. Alt dette frygtelige, meningsløse myrderi og alt det andet er mig uendeligt imod. At menneskene kan være så grusomme, forstår jeg ikke. – Bare man var vel ude af det igen«, svarede Josef. Han så alt andet end glad ud.

»Frem med det«, sagde jeg. »Tror du måske, at jeg og alle dine gode kammerater er her for vor fornøjelses skyld? Næh, du, stod det til os, blev vi ikke her en dag længere«.

»Ja, det ved jeg da godt, min ven, men alligevel. Bare man aldrig var kommet med ud i det! Min hu stod til lærergerningen, men aldeles ikke til at være morder! – Det har forbitret mit sind. Om man hare på en eller anden måde kunne slippe ud af det hele, før man bliver helt tosset af det«, svarede Josef.

»Slippe ud af det? – Hvordan skulle det vel lade sig gøre? – Nej, ser du, det er nok bestemt i skæbnens bog, at vor slægt må gennemgå alt dette, for ellers skete det vel ikke«.

Det varede en stund, før Josef fortsatte. »Ja, du klan sagtens snakke; men om man nu alligevel kunne komme ud af det, for ser du, når man altså har en pige derhjemme, skylder man så ikke hende, at man sund og rask på legeme og sjæl vender hjem til hende igen? Om man nu blev »udstødt«! – Ja, udstødt af hæren! Du, Knacker, du må da kunne følge med i min tankegang, for så vidt jeg har forstået, er du jo dansker, altså ingen prøjser, men en af dem, man hjemme i Bayern kalder »Musspreusse«.

»Ja, det passer, tysker bliver jeg i hvert fald ikke; - men det andet ... Hvorledes har du egentlig tænkt dig at blive udstødt af hæren?«

»Aner det ikke, kære ven; men man kan blive udstødt, ikke?«

(45) »Udstødt l - Hvem ønsker at blive udstødt ?« blev der råbt nede fra den anden ende af barakken. – Det var Hermann Langwedel, der nu dukkede frem med sit buskede hoved, og igen spurgte han: »Hør, er det dig, Knacker, ener er det dig, Josef, der trænger til en lille omgang ude i den friske luft, for så er jeg den rette mand til at udføre det!« – Og han kastede et spørgende blik fra den ene til den anden.

»Du har nok misforstået situationen, Hermann. Ser du, det er Josef, der ønsker at blive udstødt af den tyske hær«.

»Hvad! – Ikke andet«, lo Hermann glad, »Ser I, deri kan vi da let føje ham. Skal blive besørget omgående. Hør, kom kammerater, vi vil straks give vor ven Josef den af ham ønskede udstødelse, og det endda ved hærens egne folk!«

Og inden jeg havde fået tid til alt tænke mig om, blev det prompte besørget. – Med hovedet først blev han kastet ud gennem døren! – Slået sig havde han just ikke. Det ene ærme havde fået en ordentlig flænge.

Kammeraterne morede sig og lo af fuld hals.

– Og Josef følte, at han hellere måtte le med.

Men efter dette kunne den gode Josef ikke nægte, at hans ønske var gået i opfyldelse ...

Tre dage i »brummen« -! .

(46) Bataljon 36 var efter nogle dages ophold i stillingen i Ypern-afsnittet blevet trukket tilbage bag fronten, hvorefter den var gået i hvil i de sædvanlige kvarterer i baraklejren - Jägerlager - tæt ved byen Becelaere.

Det var om sommeren 1916.

Vi havde det herligste vejr, og lidelserne med mere derude foran i skyttegravene syntes næsten at være glemte. Rundt omkring fra de åbne barakker lød der latter og muntre toner. Vi sad eller lå henslængt, en lille flok, i det ret kraftige græs foran vor barakbygning og forsøgte at forkorte tiden med et lille slag kort, og snakken gik livligt.

– Du, siger da Georg Bremer, som just er ved at blande kort. – Ja, det er dig, Niels, har du set noget til den nye feldwebel, vi har fået?

– Nej, ikke spor, Georg, men han er da i det mindste endnu ny her hos os.

– Ja, jeg har nu hørt en sige, at han skal være ret krasbørstig, og han skal nok heller ikke have det bedste ry på sig, der hvor han kommer fra, mener en anden kammerat at vide.

– Ja, mon vi nu alligevel ikke vil komme til at savne vor gode feldwebel Meinen? Han var streng - men retfærdig, mener Bremer,

– Ja, streng vil jeg just ikke sige, han var, svarer jeg, men Meinen var nu et sjældent fint menneske, men hvad, der er vel ikke meget at sige til, at han nu benyttede chancen, da den bød sig, at slippe bort herfra for at komme hjem til familien og fortsætte i sin gamle plads som overlærer ved en skole i Rensborg.

– Ja, du, Niels, dig har han nu altid holdt hånden over. – Ikke sådan med nogle af os andre. – Du husker (47) nok dengang med ham Jens Thomsen. Nå, han slap da bort med livet i behold og er nok havnetovre hos englænderne. – Jens Thomsen, ja, han var jo en god tysk mand, men om dig sagde man, at du nok var en ruf disse danskere som Jens Thomsen hadede af et godt hjerte. – Var det ikke sådan, Niels?

– Jo, jeg tror snart, du her har ramt sømmet på hovedet, du har fuldstændig ret; det er rigtigt nok - Jens Thomsen kunne nu slet ikke lide mig, og forøvrigt heller ikke nogen af de andre danskere, der var her ved kompagniet. – Du forstår derfor, at vi var glade, da vi fandt en god ven og beskytter i vor gamle feldwebel, som nu desværre ikke er her mere, bemærkede jeg til slut.

Johannes Meier var fra Hamborg, og med ham kunne man snakke om alt. – En hamborger regnede man dengang ikke for at være en rigtig prøjser, han var sådan lidt mere neutral, eller nærmere betegnet international.

Det var Georg Bremer, der vendte tilbage til det første emne, idet han lod følgende bemærkning falde:

– Ja, man har fortalt mig, at vor nye feldwebel skal være en - Preussen-Presser ...

– Ah, hvad, Georg, man siger jo så meget. – Fordi manden er fra Bayern, behøver han da absolut ikke at være os fjendtligt sindet, kommer det fra Johannes Meier, der havde travlt med at få kortene skrabt sammen.

Da er der en, der nævner mit navn.

Jeg vender mig, ser hen over pladsen og får øje på Ludvigs, vor kompagniskriver.

– Hov, du, Knacker! – Ja, det er dig, du skal straks komme hen på kontoret; det er vor nye feldwebel, der ønsker at se dig - og den gode Ludvigs trækker sig lige så stille tilbage igen.

– Ja, så må vi nok holde op med kortspillet i denne omgang, mener jeg, hvorefter jeg går ind for at tage min frakke og hue på, og så hen på kontoret for at se, hvad der er løs.

(48) Feldwebelen kommer mig straks i møde. – Den nye kompagniefeldwebel er en mand i sin bedste alder, ret mavesvær, og han ser ud til, at han godt kan lide et godt glas øl.

– Nå, De er altså manden med det ret mærkelige navn, begynder han og roder ivrigt rundt i en bunke feltpostkort og breve. Endelig standser han. Han har fundet det, han søgte - et feltpostkort. Kortet holder han frem og betragter det indgående, men han kan øjensynligt ikke læse eller forstå et kvæk af det. Det er heller ikke så mærkeligt, eftersom brevet er skrevet af mig, ser jeg.

– Hør, sig mig, hvad landsmand er De egentlig? spørger han nu.

– Jeg er dansker, hvis De, herr feldwebel, forstår det.

– Dansker - hvad vil det sige? Kender det ikke. Nej, De er prøjser, og en prøjser skriver kun tysk og ikke sådant noget krimskrams, som ingen kan læse.

– Ja, herr feldwebel bedes nu undskylde mig, men jeg agter nu at skrive på dansk, som er mit modersmål.

– Hvad? De vover ... ! En prøjser skriver selvfølgelig tysk, siger feldwebelen irriteret over mit afvisende svar.

Også jeg finder, at det vil være bedst at få gjort rent bord, hvorfor jeg stædigt udbryder:

– Herr feldwebel Bartolomæi, jeg skriver dansk, for det har jeg altid gjort, og desuden kan min familie derhjemme ikke forstå et kvidder, når jeg ville skrive hjem til dem på tysk, saa ...

(Det sidste var nu ikke så helt sandt, men hvad!)

– Men, hvad må man høre! Ved Gud og den hellige jomfru! Hvilken opsætsighed ! Vil ikke skrive tysk! Har man hørt noget lignende! – Feldwebel Baltolomæi var ligefrem ved at gå ud af sit gode skind. – Nej, nej, råbte han, sådan en dumhed, ja, frækhed! Kan ikke tysk! – Han skreg og skældte ud og var helt rød i ansigtet. – Sådan en - en uforskammethed! Han skulle nok vise mig noget andet. Min post ville således ikke blive besørget. Ville jeg have krig, ja, så kunne jeg godt få det, skreg han.

(49) - Krigen, ja, den har De erklæret, herr feldwebel, og ikke jeg, men nu går jeg, for nu kan det være nok! – Farvel, herr feldwebel !

Og lige så stille gik jeg min vej ...

Han skreg og skabte sig som en vild. Det sidste, jeg hørte, var, at han nok skulle sørge for, at jeg kom tre dage i brummen - men dem har jeg stadig til gode!

N. H. Lustrup, Spandet.

Ende på krigen ...

Jeg havde haft orlov sidst i august og først i september 1918. Da jeg kom tilbage igen, kunne jeg se, at det gik mod ende med krigen. Engelske flyvemaskiner kredsede ganske lavt hen over byen Brügge, og man begyndte at flytte luftværns-kanonerne tilbage. Maskinerne på jernbaneværkstedet blev læsset på waggoner, og til sidst kom der besked om, at alle, der havde giftet sig med en belgier eller havde en kæreste, kunne sende dem til Tyskland. Jeg så bønder komme kørende til banegården med torpedoer fra værftet, og andet mere. Der blev ikke mere skudt på flyverne.

Kantinen, som jeg passede, blev lukket. Vi kom tilbage til vore kompagnier, og kommandanturen pakkede sammen. Der blev opstillet maskingeværer på alle gadehjørner. Vi måtte kun gå to og to sammen på gaderne og da med ladet gevær. Da jeg dårligt kunne gå, blev jeg tildelt »bagagen«, og der stod jeg på post den sidste nat i Brügge. Det var den 9. oktober 1918. Jeg så, hvorledes alle de store kanoner langs med Kanal-kysten blev sprængt. Ligeledes blev broerne ude fra fronten og fra kysten indefter sprængt. De var undermineret i forvejen.

Den 10. oktober marcherede vi fra Brügge ud gennem Kruisporten. Der var rekvireret mange hestekøretøjer med kuske til ægtkørsel. På gaderne stod de små piger og græd over deres »skat«, nogle med et barn på armen, (50) andre ventede et. Mest ondt gjorde det mig, da vi kom forbi Hotel Londen. Det tilhørte en tysker. Han var også sø-soldat, som jeg, og måtte nu marchere med. To voksne børn, en søn og en datter, stod i døren og græd og vinkede til deres far.

Klokken var ca. ti, og vi marcherede til Maldegem, som vi kom igennem, og så efter Eecloo til. Før vi nåede denne by, kom vi til en lille skov. I den holdt gullaschkanonerne. Vi skulle have vor middagsmad. Vi holdt nogle hundrede meter fra skoven og blev da angrebet af engelske flyvere. – Vi havde et Langt tog af vogne, og flyverne blev ved med at kredse rundt og skød på kolonnen. Bag os var der matroser. Jeg var ved nogle af de forreste vogne. Heldigvis stod der et træ på ca. 40 cm tykkelse ved vejen, og når jeg vendte siden til, syntes jeg, at jeg var godt beskyttet. Jeg kom heller ikke noget til, derimod blev en hest, der stod lige ud for mig, ramt af et skud. Den stod og svajede, men så kom der en overmath hen og skød den med sin pistol. Der blev rekvireret andre heste og en anden vogn i Eecloo, og vi fik vores mad ...

Om aftenen kom vi til en anden by, hvor vi overnattede på et høløft. Vi skulle stille på torvet næste dags morgen. Flyverne havde imidlertid opdaget os, og vi måtte tilbage til vore kvarterer. Efter den tid marcherede vi kun om natten.

Der skete en lille episode, mens vi endnu marcherede om dagen. Vi gik ved siden af vore vogne, som vi havde pakket vore tornystre, gasmasker, brødposer op på. – Mange havde også hængt geværet på vognen. Da vi kørte gennem en ungskov, lå der ved vor venstre side lidt inde fra vejen en kro. Der kom da en bil med høje infanteriofficerer og holdt ved kroen. Vognen, som jeg hørte til, var omtrent lige ud for kroen. Nævnte officerer gjorde tegn til vor fører, en overløjtnant. Vi skulle standse, og han skulle komme over til dem. Det gjorde han også. Så begyndte officererne at skælde ud, fordi han lod os gå som en flok får. Der var da krig endnu. Da faldt der (51) et skud. Kuglen har vistnok truffet bilen eller er fløjet forbi om ørene på officererne. I hvert fald satte bilen sig i gang og kørte, som om den onde var i hælene på den. Overløjtnanten kom smågrinende over til os.

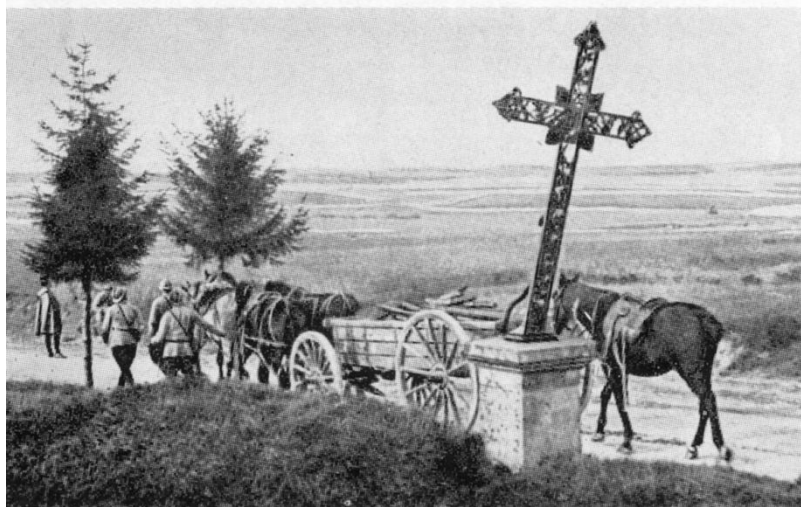
På skråningen af Hohnneck

Britiske marinesoldater går i land på vej til Dardaneller-fronten

*Saint-Jean-Baptiste-
kirke i Arras 1915*

Fransk train på vej til Perthes

– Det gjorde I godt, sagde han, og så kørte vi videre. Han var i det hele taget en fin mand. Jeg drillede ham sommetider med, at vi var på vort »sejrrige tilbagetoge. Det sagde han ikke noget til. Han kunne nu heller ikke gøre for, at krigen var tabt ...

Efter flere nætters march kom vi til en by ved den hollandske grænse. Den hed Moor-becke. Her blev vi indkvarteret. – Dagen efter fik jeg ordre til at møde på kommandanturen. Jeg blev spurgt, om jeg ikke nok kunne forvalte en aflusningsanstalt, for jeg var jo maskinmand, og det var noget med dampkedler. Jo, det kunne jeg naturligvis let. Jeg kunne finde en kammerat til at hjælpe mig, da vi helst skulle være to mand. Jeg fik så fat i en blikkenslager fra Køln. Da jeg mødte med ham på kommandanturen, sagde man, at jeg dagen derpå om morgenen ville få tildelt tyve kvinder, som skulle gøre rent i anstalten. Den havde været brugt til massekvarter. Anstalten var indrettet i et stort spinderi, der lå ved en smal vej et stykke uden for byen.

Vi gik så derud med vore tyve kvinder og fik dem i gang med at bære halm ud, feje og skure og skrubbe. – Inden vi så os om, mærkede vi, at de forsvandt. – Kun godt halvdelen var tilbage. Jeg måtte så sætte min kammerat på vagt for at hindre, at der løb flere. Resten talte jeg »donner« til, og de blev. Dagen derpå fik jeg andre tyve tildelt, og så blev de færdige med rengøringen. Vi havde tre belgiere, som var kendt med aflusningen fra første gang, anstalten havde været i brug. Een fyrede under de meget store dampkedler, og de to andre tog imod uniformerne af soldaterne - Vi kunne have 120 mand ad gangen.

Når alt tøj et var afleveret, kom de i brusebad.- Under bruserne var gulvet ophøjet, men mellem disse rækker var der render i gulvet, ca. 60 cm brede og 40 cm (52) dybe. De var kun bestemt til afløb, men der var lavet brædder til at sætte for, og så fyldtes renderne med vand. Her kunne man få karbad. Det ville mange hellere have. Cellerne med tøj fik dæmp i tyve minutter, saa blev der lukket for dampen og sat tør varme til lige så længe, og i disse fyrretyve minutter var soldaterne altså i bad. Når tiden var omme, sagde vi besked om at gå ind i det, vi kaldte det rene rum. Her fik de deres tøj udleveret samt de sager, som vi havde fået i forvaring, men godvilligt kom de ikke ud af badet. Vi kunne regulere badevandets temperatur ved at dreje på nogle ventiler. Det passede belgierne ellers, men når mandskaberne ikke ville ud af badet, tog jeg fat, så gjorde jeg først vandet rigtig godt varmt, og så på en gang lukkede jeg til for det varme og åbnede helt for det kolde. Så lød der brøl fra 120 struber, og så kom de ud i en fart. – Kun de, der lå i renderne, kunne bjærge sig lidt længere, men de kørte jo da også ud. De var alle meget glade før aflusningen. Den, der i sin tid havde lavet cellerne, må have haft en god humor. Der stod nemlig oven over dørene på den »rene side« med store bogstaver: »Helvedet, hvor lusene steges, er himmerige for soldater«.

Vi boede på anstalten og hentede mad og proviant fra et feltkøkken ikke langt borte. Jobbet var godt nok. Det var bedre end at spille rigtig soldat ...

En aften havde jeg været hos en vaskekone og hentet min vask, og morgenen derpå var jeg meget syg. Nu vidste jeg, at den spanske syge var meget slem, særligt blandt belgierne der i byen. Jeg anede straks, at jeg var blevet smittet hos vaskekonen. Jeg troede, jeg kunne svede den ud af kroppen og satte tør varme på en celle, helt op til 45 grader. Så satte jeg mig ind i den og svedte noget så voldsomt; men det hjalp ikke. Jeg måtte overlade kommandoen til min kammerat og så gå op til et feltlazaret i byen. Jeg kunne ikke bære mit tornyster, gevær og andet, men fik en af vore belgiere til at køre det op til lazarettet for en mark. Jeg har aldrig set det siden. Jeg var meget hårdt angrebet, og man havde ingen (53) midler mod den spanske syge. Jeg kunne intet spise. Overlægen prøvede endda på at sende

stegt fasan over til mig, men jeg kunne ikke få det ned. Vi fik nogen rigtig god rødvin at drikke; den kunne jeg have. Da jeg havde ligget nogle dage på feltlazarettet, kom der ordre, at alle, der kunne flyttes, skulle bort, da lazarettet skulle bruges til sårede. Man kom og fortalte os, at vi ville blive borttransporteret liggende.

Det blev nu meget lidt, vi kom til at ligge.

Vi måtte klædes på, så kom der et par sanitetssoldater, satte ryggen til og bar os ud i gården, hvor der holdt et par lastbiler med noget halm i, og der kunne vi lægge os. Kørselen blev ikke lang, måske kun godt et kvarter, så kom vi til en lille banegård, hvor vi kunne gå ind i en ventesal, til toget kom, som vi skulle med. Vi kom i tredje klasses vogne uden varme og kom til St. Nicolas. Her blev vi jaget ud og kørte ind i et stort rum, som vist nok blev brugt til opbevaring af gods. Der stod nogle senge, og jeg smed mig straks på en af dem efter først at have slukket min store tørst ved en vandhane. Der var et lille stykke at gå fra banegården.

Vi var kun godt kommet derind, så kom der kontra-ordre. Vi skulle til Antwerpen.

Så kom vi igen med et tog og kørte, til det blev aften. Vi holdt på en art rangerplads, blev jaget ud og måtte gå over en del jernhanespor og blev så drevet ud på en bro ved Schelde-floden. Her stod vi, en flok på 20-30 mand, og frøs. Det var en rigtig kold og tåget aften sidst i oktober og jeg havde 40 graders feber. – Omsider kom der en færge, og vi blev sejlet over til Antwerpen. Vi blev ført af en overmath, og han vidste, at vi skulle indkvarteres på en godsbanegård. Altså marcherede vi hen til den. Det var imidlertid ikke den rigtige, og vi måtte gå igen. Da vi kom op på en meget bred gade, hvor der gik sporvogne, kommanderede jeg holdt, og kolonnen stod stille. Overmathen kørte farende hen imod mig og sagde, at skulle der kommanderes, skulle han nok gøre det. Jeg sagde: - Nu går jeg ikke et skridt længere, enten *kører* (54) vi hen, hvor vi skal hen, eller jeg går ind i dette hus og rekvirerer mig en seng. – Jeg var blevet desperat af feber og sygdom. Så vidste han ikke, hvad han skulle gøre, men der kom i det samme et par Røde Kors-søstre forbi. Af dem fik han besked om, hvor vi skulle hen. – Han sagde, at der ikke var langt at gå, men jeg erklærede, at jeg ikke kunne gå længere. – Søstrene sagde så, at vi kunne køre med en sporvogn omtrent helt hen til den banegård, vi skulle til. Så kørte vi.

Vi overnattede i en stor hal på en godsbanegård. Der var ingen loft i den. Vi kunne se lige op til tagpanderne; ved portene var de værste sprækker stoppet med halm. Det var ikke just et godt opholdssted for en meget syg mand ...

Nu var vi, inden vi kom ind i nævnte rum, gået gennem en slags kontor, hvor der sad et par soldater ved et bord, og bagved dette kontor var der et andet rum, hvor der stod to senge. Den ene var opredt, på den anden lå der en meget høj stabel tæpper. Jeg gik ind og væltede de fleste af tæpperne ned på gulvet, og så tog jeg, hvad jeg skulle bruge til at pakke mig ind i.

De to soldater skældte ud og lavede ballade.

Jeg tog ingen hensyn dertil, men lagde mig til at sove og sov godt hele natten. Jeg var meget udmattet. Om morgenen fik vi udleveret et stykke brød med en klat marmelade på og en sort vædske, der skulle forestille kaffe. Den drak jeg, spise kunne jeg ikke. Så sagde overmathen, at vi nu skulle hen på et krigslazaret. Der var kun et kvarter at gå.

Jeg sagde: - Ja, jeg går et kvarter, men ikke længere!

Og så gik vi. Det tog kun et kvarter. Så kom vi ind på et rigtigt lazaret med gode senge og blev godt passet og plejet. Jeg fik megen god vin at drikke, men spiste så at sige intet. Noget middel mod sygdommen havde man heller ikke her. Vi fik nogle brune tabletter,

men de hjalp ikke. Hvad jeg havde mest gavn af, var, at jeg formiddag og eftermiddag fik et koldt omslag på brystet.

(55) Da lægen kom, spurgte jeg, om jeg ikke, når jeg nu begyndte at komme mig, kunne komme tilbage til Tyskland. Det lovede han mig. Så gik der nogle dage. En morgen spurgte lægen mig, om jeg nu ville med til Tyskland. – Nej, sagde jeg, det kan jeg ikke, så dårlig som jeg er. – Ja, sagde han, der ligger 7000 syge her i Antwerpen, og måske er det det sidste tog, der går. Vil De med?

– Ja, sagde jeg, så kører jeg med ...

Lidt over middag fik vi ordre til at stå op og klæde os på, og klokken ca. 15 gik vi til banegården. Inden vi gik: sagde vor søster til os: – Se nu at besøge jer et godt tæppe her fra sengene, for I skal nok komme til at fryse undervejs.

Der var ikke langt til banegården. Vi blev pakket ind i tredje classes vogne, så tæt, at man kun kunne sidde ned eller stå op. Anden bevægelse kunne man ikke få. – Gangen var også optaget. Så sad vi der til klokken to om natten og frøs, men endelig, efter at vi havde ventet i elleve timer, kom vi af sted.

Der blev sagt, at vi skulle op til den hollandske grænse og så køre gennem et hjørne af Holland og over til München-Gladbach. Vi kørte hele natten og kom næste dags eftermiddag til den hollandske grænse. Så ville Holland ikke lade os køre igennem, for vi var i belgiske vogne. Holland ville forhindre, at disse blev kørt til Tyskland. Efter flere timers ophold kørte vi tilbage igen. Om aftenen kom vi til en stor banegård, Hasselt. Man sagde, at vi her skulle holde hele natten. – Nu havde nogle, der ikke var så syge, dannet et arbejder- og soldaterråd. Det var en halv snes matroser, som en kaptajnløjtnant havde sat sig i spidsen for. De gik hen til lokomotivføreren og forlangte, at han skulle køre videre med os, ellers ville de skyde ham. Han sagde, at det kunne han ikke, for han havde hverken vand eller kul i maskinen. Så kom der en lille, vigtig stationsforstander springende, og han gav mund af sig. Han sagde, at hvis det ikke kom til at gå, som han ville, så smed han det (56) hele, og så kom vi overhovedet ikke af sted. – En af matroserne tog da sit gevær og slog ham med kolben over ryggen, så han var ved at knække sammen. Det hjalp. Han blev medgørlig. Han fik besked om, at han skulle sørge for, at der kom en maskine til at køre vort tog videre, og han fik ikke lov til at røre sig af pletten, før vi havde maskinen. Der blev sat to mand på vagt ved ham.

Vi fik en maskine for vort tog og kunne køre.

Det blev dog en kørsel med mange afbrydelser. Den tyske baneledelse, som sad i Brüssel, var kørt hjem, og så var der ingen overledelse. Alt gik, som det bedst kunne. Alle spor stod fulde på banegårdene af rullende materiel, som var kørt tilbage under tilbagetoget. Vor maskine måtte mange steder til at rangere med vognene, så vi kunne komme igennem. Vand og kul blev ikke mere leveret på stationerne, det måtte lokomotivpersonalet selv se at skaffe sig. På de fleste stationer var der intet personale mere. Det var kørt hjem til Tyskland, og det var ikke så mærkeligt, da belgierne begyndte at skyde på tyskerne ...

Soldaterne solgte deres geværer. Et gevær med 100 patroner kostede 5 mark, et maskingevær med ammunition 25 mark. Revolutionen var jo i fuld gang, og alt var i opløsning. Vi havde en køkkenvogn med og blev ret godt forplejet, men vi led meget under kulden. En dag holdt vi ved en større grøft, hvor man fiskede vand op til lokomotivet. Her stod også nogle halmstakke. De mindre syge eller letsårede hentede her en mængde halm, og vi fyldte kupeerne til op over sæderne. Det hjalp, men det var også meget trættende ikke at kunne

røre sig, men kun sidde ned eller stå op på samme plads. Særligt med den spanske syge, hvor man havde smerter i alle lemmer, var det meget anstrengende.

Omsider kom vi dog ind i Tyskland, og nu troede vi, at der ville komme mere fart i kørselen, men meget bedre blev det ikke. Vort tog holdt aldrig på en station, men altid udenfor. Om man måske var bange for, at vi skulle (57) løbe vor vej, ved jeg ikke. Det hed sig, at vi skulle til et lazaret i Hannover.

Engang holdt vi uden for en banegård, og jeg kunne se, at et lille stykke gade længere borte gik parallelt med jernbanesporet, og der kørte sporvogne. Det tydede på, at vi holdt i nærheden af en større by. Jeg tog en rask beslutning og hoppede af, gik over til en sporvogn og spurgte, hvor den kørte hen. Man svarede: - Til banegården. Jeg spurgte, hvilken banegård og fik til svar: Düsseldorf. - Så hoppede jeg op og kørte med. Vi havde jo alle en lang sygeseddel hængende på brystet, og da jeg så, at der bag et billetthul sad et par officerer fra soldater- og arbejdsrådet, tog jeg min seddel af, rakte den ind og sagde, at jeg skulle til lazarettet i Tønder. En af dem skrev så Tønder på den og gav den sit stempel, og så kunne jeg rejse hjem.

Det var nu lettere sagt end gjort: det varede længe, før der kom et tog, og da det endelig kom, var alle vogne overfyldte af soldater. Toget holdt imidlertid sådan, at pakvognen holdt lige foran mig. Jeg og tre andre benyttede lejligheden og hoppede ind. Så kom der en brøsig togfører og ville have os ud. Det gik ikke, inden han så sig om, stod han nede på peronnen, og vi fandt noget at sidde på i vognen. Vi sagde, at vi var gamle frontsoldater og tilmed syge, og vi ville med. - Han kravlede så op i vognen, og toget kørte. Han har vist nok kunnet se på mig, at jeg var meget syg. Han tilbød mig nemlig at komme ind i hans aflukke, og der var der dejligt varmt. Vi holdt på en station, og togføreren sagde, at der blev koblet flere vogne til, og vi kunne få plads i tredje klasses vogne. Jeg kendte tricket fra Hasselt. Vi forlangte, at han skulle gå med os hen og anvise os plads, før ville vi ikke slippe ham. Det gjorde han også, og sådan kom vi til Hamborg. Vi var jo nu på egen kost. Jeg havde lidt tørt kommisbrød at gnave på, men i Hamborg kunne vi gå hen i Blumenhalle, ikke langt fra banegården, og der fik vi varm mad.

Jeg sendte et telegram hjem med besked om, hvilket (58) tog jeg kom med, og min kone og nogle af børnene var på banegården for at hente mig. Jeg var dog så syg, at jeg gik lige forbi dem. Jeg så dem ikke, før de fik fat i mig. Da havde jeg kørt tre hele døgn for at komme hjem fra Antwerpen.

Da jeg kom hjem, var det første, jeg sagde: - Rør ikke ved mig, for jeg er fuld af lus. - Lazarettet i Antwerpen vrimlede med lus, og kammeraterne i toget sad og fangede lus og lod dem dratte ned i halmen. Det skulle nok give yngel. Jeg havde i den tid, jeg var soldat, aldrig haft en lus, men nu havde jeg nok af dem. Jeg måtte klædes helt af, og min uniform kom ud på sygehuset og blev afluset. Jeg måtte jo gå i uniform endnu, for jeg var jo ikke afmønstret. Der var lazaret på seminariet, men jeg ville blive hjemme, og det fik jeg også lov til af militærlægen. Min proviant hentede vi dog på seminariet. - Der var skomagermester P. Wegner fra Tønder kok, og vi fik altid så rigeligt udleveret, så hele familien kunne leve deraf. Jeg kom mig langsomt efter sygdommen, men måtte jo af og til til lægen. Han spurgte mig engang, om jeg ikke snart var rask. - Nej, det var jeg ikke. - Ja, sagde han så, det tager jo lang tid med en sådan sygdom.

Jeg fik jo både lønning og forplejning, hvorfor skulle jeg så blive rask ...

Det hele hørte dog op med tiden. Lægen rejste bort, og så kunne jeg jo ikke føre bevis for, at jeg stadig var syg. Jeg var også ked af stadig at gå rundt i uniformen. Så rejste jeg en dag til Flensborg og fik min afsked på hezirskommandoet.

Nu var jeg færdig med Wilhelm & Sønner ...

I. C. Rasmussen, Løgumkloster.

Østfronten - og hjem!

1918, sommer!

(59) Landeværnsregimentet, hvortil jeg dengang hørte, lå på dette tidspunkt i stilling nede i Ukraine, altså på østfrontens sydlige del. Overfor os lå der russiske bolschevik-tropper, men disse var nu ikke så farlige, for der var jo sluttet fred i Brest-Litovsk i oktober 1917. Der var så godt som fred med russerne, også med polakkerne, hvis land man holdt besat.

Hvad vore tropper angår, var de bedste regimenter såvel som artilleriet for længst ført bort og indsat i de afsluttende kampe på Vestfronten.

Vi lå her i en efter omstændighederne ret lun og rolig stilling, og vi dyrkede en stærk fraternisering, som dog senere fik ret ubehagelige følger. Disciplinen blandt de tyske tropper havde allerede længe været et ømt punkt, og denne fraternisering gjorde det ikke bedre.

Fraterniseringen begyndte med, at man slog små handler af med bolschevikkerne ovre i den nære skyttegrav. Vi havde rom - noget værre sprøjt - og bolschevik-soldaterne havde sæbe og tobak, og der var mange andre ting, man savnede og gerne ville tiltuske sig. Ganske vist var der visse sprogvankeligheder, men tegn og underlige gerninger kunne også gøre det. Det var ved at være en almindelig foreteelse at se soldaterne løbe fra den ene stilling til den anden. Ledelsen bagved lod som om den ikke vidste noget om al den færd. Ja, jeg tror endda, at den var med til at fremme den, for jeg undrede mig tit over al den spirituosa, der formelig hobede sig op i vor stilling. Det viste sig dog, at spiritussen var bestemt til et helt andet formål.

Vi havde et par mand, der viste sig at være rene handelsgenier. De talte flydende russisk. – Den ene (60) kendte jeg særdeles godt. Han var nemlig i samme gruppe som jeg. Han var født i Polen. I sin ungdom havde han været en tur i Rusland, og det må han formodentlig have syntes godt om. I det mindste lå han inde som soldat ved den russiske marine i hele fire år. Da han var færdig med tjenesten, forlod han igen Rusland og slog sig ned igen på den anden side af grænsen.

Så kom krigen i 1914.

Tyskerne tog da polakken og puttede ham ganske roligt i den tyske uniform, hvorefter han måtte gøre krigen med på tysk side. Jeg vidste dette fra ham selv. Hidtil havde Gerecke, som han hed, aldrig gjort sig bemærket, var end ikke blevet forfremmet. – Der var ingen, der kendte russerne bedre end han.

En anden mand viste sig at være en vis overløjtnant. Jeg kendte ham ikke, for han var ikke fra mit kompagni, men han kunne også tale russisk. Det viste sig, at denne officer før krigen havde boet i Danzig, hvor han havde virket som lærer i russisk sprog.

En dag oplevede vi et mærkeligt syn. Hele vor spiritusbeholdning blev læsset på en vogn, og så drog hele kompagniet af sted over til Russerne ... Sikken en handling der blev derovre. Og det kan nok være, de to russisktalende mænd forstod at handle. Bolschevikkerne købte det hele. De blev salige, og de betalte med hele udrustningen. Ja, selv et batteri tæt bag ved stillingen solgte de. Det var et ordentligt stykke arbejde at få alt dette materiel tilbage bag den tyske linie, men det lykkedes, og - bolschevikkerne var foreløbig aldeles våbenløse. – Tyskernes plan var lykkedes, og så hed det oven i købet, at russerne havde brudt freden, og krigen blussede atter op.

En krig, dog ikke i den store målestok, men blot en lokal. Der blev givet ordre til hurtig fremrykning, og den blev omgående udført, en fremrykning på en halv snes kilometer. Jeg tror ikke, det kostede blod, eller at der gik mennesker til ved den. Men der blev taget en hel (61) del fanger, og det materielle udbytte var stort. Vi tog bl.a. et stort militærdepot og et større gods. Ejeren, en major, viste sig at være blandt fangerne. Også en general måtte ved denne lejlighed overgive sig og vandre i fangenskab. Ejeren viste sig at være en polak. Han blev straks frigivet og kunne få lov at blive på sit gods.

Iøvrigt viste det sig, at denne mand var ejer af ikke mindre end fem godser, som nu alle kom til at ligge bag den tyske linie. Godsejeren var nok en fri mand, men han måtte finde sig i at være under tysk opsyn, og han fik tilforordnet en tysk vagtmænd - en følgesvend ... Skæbnen ville, alt det blev mig, der blev udset til at overtage denne post.

Jeg glemmer aldrig det øjeblik, da jeg med mit kluns kom slæbende op til godset for at stille mig til tjeneste. Idet jeg trådte ind i stuen, blev jeg modtaget af den lifligste musik. Det var fruen, der sad ved klaveret. Hun spillede den finske nationalsang.

Gods ejeren og hans frue var dannede folk, flinke og omgængelige var de også. Jeg kom godt ud af det med dem. Det eneste, det kneb med, var sproget, for godsejerens tysk, var meget mangelfuldt. Skulle han aflægge besøg på et eller andet af sine andre godser, fulgte jeg altid med ham. Glæden varede dog kun kort. Vi forlod nemlig egnen for at tage ophold i byen Kiev.

Vi var efterhånden nået langt hen på efteråret 1918. At krigen nærmede sig sin afslutning, var vi også hos os for længst klar over, og at det var tyskerne, der ville gå ud af krigen som den tabte, var alle og enhver klar over. Soldaterne var trætte af at føre krig. Man led nød, og hjemlængslen var stor. Disciplinen forsvandt, afdelinger og enheder demoraliseredes. Det var et udslag af den daglige påvirkning fra bolschevikkerne, Men også fra anden side lød der røster ...

I Kiev fik jeg en dag en lille »dækpost«. Ved hjælp af min feldwebel, en flink mand, var jeg avanceret til at blive kontormand på et af de mange kontorer, som tyskerne opretholdt i byen Kiev. Her fandtes også sædet (62) for den valgte ukrainske regering; men det var nok kun en marionetregering. Tyskerne stod bag den, og de benyttede sig af den for at udplynre landet. – Den skaffede dog også tyskerne en hel del ubehageligheder i form af mord og oprør mod tyskerne selv.

En dag fik jeg stilling som transportfører. Det kneb med plads i vore depoter, der alle var stopfyldte med alskens varer, derimellem mange levnedsmidler, som var bestemt for Tyskland, men forbindelsen med hjemlandet var i en sørgelig forfatning. I en hel måned eller mere havde vi således ikke hørt hjemmefra.

Det var en sending sukker, som man ingen plads havde til. Man besluttede derfor at fragte sukkeret videre til byen Simferopol, hvor man mente, man måske kunne anbringe det.

Jeg fik ordre til at følge med denne transport og havde en underofficer og ti mand med som bevogtning. – Vi nåede også godt nok frem til vort bestemmelsessted med sukkerlasten, men at komme af med sukkeret viste sig næsten en umulighed. – Lagrene var også her overfyldte. Vi blev liggende ret længe. Den ene dag gik, og den næste også, uden at der skete noget.

– Nå, vi havde jo ingen hast ...

Det tog os tre uger at komme af med den sidste vognladning -

Mens vi lå her i Simferopol, skete der forskellige ting. En dag dukkede der pludselig en skriver op fra et eller andet kontor. Manden havde et stykke papir i hånden og bad mig læse det. Skrivelsen angik i allerhøjeste grad mig. Jeg skulle straks begive mig tilbage til Kiev, hvorfra jeg skulle ledsage et tog, der skulle afgå i retning mod Tyskland.

Jeg kunne altså komme til Tyskland, men hvad så? Der vidste jeg da, hvordan det var. I Tyskland var der revolution og uro. Man havde endda hørt noget om, at man ligefrem førte krig. Jeg betænkte mig derfor kun kort og sagde til overbringeren, at han kunne hilse og sige, at jeg var fører af en transport, som først ville være (63) afsluttet ved transportens tilbagevenden. De måtte hellere se sig om efter en anden.

Og dermed gik manden. – Jeg hørte ikke mere om denne transport ...

En anden gang, det var også, mens vi holdt her på et sidespor i Simferopol, havde vi en dag en oplevelse, der stod i forbindelse med revolutionen i Tyskland. Et tog, der kom fra Sortehavs-byen Sebastopol, løb ind på stationen og havde et kort ophold for at få vand på maskinen. Det var et temmelig langt tog. Vognene var fyldte med tyske marinesoldater. Man sang og var så glad, for nu skulle man hjem og hjælpe til ved revolutionen. – Røde faner havde man også med. Vognene var overmalede med meget sigende sentenser. En af vognene husker jeg særlig. Man så præsident Wilson og kejser Wilhelm, Kejseren stod i retstilling og modtog de velkendte fjorten punkter af præsidentens fremstrakte hånd. Præsidenten var i kjole, sribede benklæder og høj hat.

Endelig fik vi afsat det sidste sukker, og så vendte vi tilbage til Kiev.

Vort ophold i Ukraine nærmede sig afslutningen.

Det varede også længe, og i den tid var der sket meget. Bolschevikkerne havde lagt sig i en ring omkring byen. De lå der og ventede på, at vi skulle fordufte. Vore tropper var helt demoraliserede. De forlod deres stillinger og troede, de kunne rejse hjem. Mange af dem søgte ind til Kiev. Men når de kom tilbage, så de helt »forandrede« ud. Jeg så bl.a. en skægget herre, en af vore landstormsmænd, der kom vandrende tilbage kun iført et par underbukser. Russerne havde plyndret dem lige til skindet, før de lod dem løbe ...

Efter deres tilbagekomst fik mændene et bad, depoterne udleverede nyt tøj -

Der var nu blevet oprettet et »Arbejder- og soldaterråd«. Det var vellidt pro forma - men del blev forlangt hjemme fra Tyskland, sagde man.

Og så var vi nået hen i slutningen af januar.

(64) Man sagde, at byen skulle rømmes, og at vi skulle tilbage til Tyskland.

Det nedsatte råd holdt møde. Det blev kun kort. Den, der først fik ordet, var en gammel, grånet officer. Han var en fornuftig mand, og jeg fik straks sympati for ham. Han var general og gik straks til sagen.

– Ja, kammerater sagde han, det er en mørk tid, vi lever i. Om vi kommer herfra med livet i behold, ved kun Gud. Men hvis I er villige til at gå ind på visse betingelser, som jeg nu vil stille jer, vil jeg gøre, hvad jeg kan, for at vi alle kan vende tilbage til Tyskland.

Første punkt er, at I viser sammenhold og lydighed mod mig og mine mænd. Næste punkt, at vi får lov at bære vore distinktioner og ordner, til vi når over den tyske grænse.

Der hørtes lidt mumlen, men ved afstemningen var der dog ingen, der stemte imod. Generalens forslag var vedtaget og mødet forbi.

Der gik et par dage. – Hist og her blev der skudt i byen. På depoterne havde man travlt. Godsvogne fyldtes med alle mulige ting, konserver, brød, mel, sukker, kød og tøj. En tidlig morgenstund, endnu før det blev lyst, forlod toget byen. Der var stærkt skyderi i byen. – Russerne havde vel opdaget, at vi var ved at tage bort. Ned til byen Kiev fører der en side-linie. Vi nåede frem til det store sporskifte, hvorfra banen går ned til Kiev. Toget gjorde holdt, for maskinen skulle have sit kul- og vandforråd suppleret. Lokomotivet blev koblet fra, hvorefter det lige så stille forsvandt.

Vi så det aldrig mere ...

Det var altså en af de ubehageligheder, bolschevikkerne skaffede os. Lokomotivpersonalet var ukrainere; dem kunne man altså heller ikke stole på.

Generalen var dog ikke den mand, der sådan straks gav op. Der holdtes en kort rådslag-ning. Man opnåede at komme i forbindelse med den lokale bolschevikledelse og købte af dem på lovformelig måde et lokomotiv. Det var dyrt og måtte betales i gode ukrainske rubler.

(65) Men penge manglede vi ikke, for vi havde krigskassen med. Så var den sag i orden, men vi manglede personale til maskinen. Bolschevikkerne var dog flinke og skaffede os et par mand, der mod stor betaling Lovede generalen og hans mænd at føre toget helt frem til den tyske grænse. Så var alting godt igen.

Lad mig lige vedføje at der under vort ufrivillige ophold var blevet foretaget visse sikkerhedsforanstaltninger i toget. Hver tredie vogn var blevet omdannet til en lille fæstning. Svære jernplader var anbragt omkring vognen, på taget var der anbragt et skudklart maskingevær, og for at undgå et nyt forsvindingsnummer fra lokomotivpersonalets side var der på maskinen posteret to mand med skudklare geværer.

Så var da alle vanskeligheder overvundne. Langsomt og stille gled toget af sted ud i nat-ten, og vi åndede lettet op.

Vi kørte i retning mod Brest-Litovsk. Toget var ved at løbe ind på banegården i denne by, da der pludselig blev skudt på os, men heldigvis standsede skyderiet efter kort tid. – Det viste sig, at man havde antaget vort tog for et russisk tog, fyldt med forhadte bolschevikker.

Det var meningen, at vi skulle have forplejning her, men det blev desværre kun til et længere ufrivilligt ophold. De tropper, der lå her, påstod, at det var deres tur til at komme hjem først. De overtog toget og dampede af sted, og så fik vi lov at blive tilbage.

Vort ophold i Brest-Litovsk blev dog kun af kort varighed. Vi nåede omsider den tyske grænse, og langt om længe nåede vi da også frem til Schwerin i Mecklenborg, hvorfra mandskabet fra landeværnsregimentet skulle hjemsendes.

Så lå vi da i garnison igen og bestilte ingenting.

Vi gik bare og drev den af og ventede på den endelige hjemsendelse. Den ene dag efter den anden gik. – Så en dag dukkede pludselig min gode ven, feldwebel Heineken, op og hilste venligt.

– Hør, sagde han, tiden bliver dig nok lidt lang, ikke? (66) Kunde du ikke tænke dig at komme med mig hen på kontoret, for jeg har så forfærdelig travlt med at få udfyldt alle de mange papirer, så alle dine kammerater kan komme af sted herfra.

– Jo, det kan jeg da godt, svarede jeg.

Vi fulgte hen på hans kontor, hvor jeg straks kom i arbejde med at udfylde pas. – Det første hjemsendelsespas, jeg skrev, var til mig selv. Da jeg havde udfyldt 25-30 stykker, forlod jeg kontoret og gik hen til majoren for at få hans underskrift. Herefter blev de udlæveret til vedkommende, som så kunne rejse hjem.

Jeg traf en dag to af mine kammerater - et par mænd fra Mellemslesvig.

– Hør, sagde den ene af dem, hvor længe vil du dog blive ved med dette skrivi? Har du ikke tænkt på at rejse hjem?

– Rejse hjem? Jo, det kan du tro, jeg har, men - det er min gamle ven, feldwebel Heinken, ham har jeg i grunden ondt af, for han har så meget at gøre; men jeg tænker, at jeg fordufter om et par dage.

– Ja, det må du jo selvom, men vi har lige fået vore papirer, og lidt over middag tager vi med toget herfra. Mens vi stod og snakkede, var der pludselig en eller anden, der bagfra greb mig hårdt i armen. Jeg hørte ham sige:

– Menneske - vil De ikke hilse?

– Hilse? svarede jeg og vendte mig om.

Jeg så da, at det var en af vore officerer, en løjtnant, en af dem med et dårligt ry.

– Ja, vær så venlig at hilse, gentog han.

– Fra hvem, om jeg tør spørge? – Jeg var ved at blive vred.

– På mig, selvfølgelig, sagde løjtnanten.

– Ikke tale om, og først og fremmest ikke på Dem. Aldrig! Krigen, du, den er forbi!

– Bare ikke fræk, buldrede han og fortsatte, for ser De, nu er vi igen i garnison, og så skal vi nok lidt efter lidt igen få lidt disciplin ind i det hele. Derfor har De (67) venligst at hilse på en officer, der er Deres foresat. Det må De for pokker vel kunne begribe!

Han blev stående og ventede, ventede på hvad?

Jeg svarede: - Hils du og sig, at det sker aldrig!

– Menneske, er De forrykt! Jeg skal indberette sagen, råbte han.

– Ja, indberet du kun, jeg er da ligeglad, om du så indberetter hundrede gange - færdig, forstår du!

Løjtnanten fjernede sig hurtigt, og jeg grundede lidt over sagen.

– Hør, sagde den ene af mine kammerater, det var en rigtig skidt fyr, og det er en skam, at russerne ikke beholdt ham!

– Ja, svarede jeg, det var et sandt ord, men ser I, nu har jeg fået nok af dette her. Lad os så følges ad hjem! I kan gå med. Vi henter vort tøj på kasernen, så bare af sted hjem!

Og vi rejste - og var færdige med krigen ...

Villi B., Spandet.

Jeg tog Sagen i min egen Haand

(68) Vi laa i 1916 i Ro i en lille By nogle Kilometer bag den berygtede og frygtede Lorettehøj. En sen Aften, da vi skulde ud i første Linie for at afløse et andet Kompagni, saa jeg mit Snit til ubemærket at liste bort fra min Afdeling.

I lang Tid havde jeg gaaet og tænkt paa, at dette Felttog jo ikke var noget »Iltoget«, for nu havde den varet i to Aar. Jeg syntes, at det snart kunde være nok, i hvert Fald for mit Vedkommende.

Jeg tog derfor Sagen i min egen Haand. Pludselig begyndte jeg at skyde ud i den frie Luft, til højre og til venstre; men det kunde mine foresatte naturligvis ikke billige. Og så begyndte det.

Man førte mig bort og indsatte mig i Arresten, og der blev en større Historie ud af det. Jeg mødte til Afhøring i Krigsretten. Omkring ved to Maaneder tilbragte jeg i Arresten og oplevede egentlig gode Dage, ja, jeg kunde godt tænke mig at blive der til Krigens Afslutning. Men saadan gik det desværre ikke.

En Dag kom der en Underofficer fra vort Kompagni. Han skulde føre mig til et Lazaret, hvor jeg skulde undersøges for Aandssvaghed. Her opholdt jeg mig i seks Uger. Hver Dag blev jeg af en Retslæge undersøgt og udspurgt i en hel Time.

Han stillede dumme Spørgsmaal, som jeg besvarede med lige saa fjollede Svar. For Eksempel spurgte han en Dag, om jeg kunde nævne ham nogle Krigshavne. Jeg begyndte med Kiel, Hamborg, Wilhelmshafen, Gram. – Han sagde, at Gram vel ikke var nogen Krigshavn. Men jeg protesterede. Jeg kendte da nok krigshavnen i Gram.

»Der ligger en Undervandsbaad nede ved Gram Slot, og om Vinteren bliver den taget paa Land, for ellers fryser den fast i Isen«, sagde jeg.

(69) Saa blev jeg sendt til en Nerveklinikk. Der blev der ikke foretaget noget. Videre gik det til en Sindssygeanstalt i Wiesbaden. – Jeg kunde da altid lære nogle Fiduser et saadant Sted ...

I Wiesbaden blev der ogsaa foretaget adskillige Ting med mig for at finde ud af, om jeg var sindslidende. Her var jeg omkring et Par Maaneder, saa blev jeg udkrevet med Kendelsen »Unormal«. Jeg landede i et Arbejdskompagni i Strassbourg. Vi arbejdede i Kolonner paa otte til ti Mand. En Underofficer fulgte med til Arbejdspladsen og hentede os senere. Jeg arbejdede kun to Dage, saa havde Underofficeren faaet nok. Han sendte Bud til Feldwebelen om at sende en anden Mand, for jeg lavede alt forkert - eller udførte slet ingenting. Engang blev jeg sendt hen paa et Sted, hvor man samlede de Gasmasker, der udviste Fejl. Nogle af de daarligste blev pakket i Kasser og sendt til Fabrikken. Andre blev repareret med det samme. Sergenten sagde saa til mig, om jeg kunde hente en »Nähmaschine«.

Da han anmodede mig om at gentage, hvad det var, jeg skulde hente, havde jeg svaret paa rede Haand. – Jeg sagde: »Jeg skal hente en »Mähmaschine«.

Sergenten sagde: »Nu skal I se! Nu kommer Toft tilbage med en Selvbinder!«

Der gik kun et Par Dage, saa blev jeg igen arbejdsløs!

Vor Feldwebel var en meget flink og forstaaende Mand. Han sagde en Dag, da vi skulde inddeles: »Du, Toft, kan du ikke tage dig sammen; nu har du snart gennemtravlet hele niende Armekorps, jeg ved snart ikke, hvor jeg skal anbringe dig!«

Til andre Tider sendte han mig over i Køkkenet, hvor jeg skulde hjælpe at skrælle Kartofler. Kartoffelskrælning blev der ikke meget af, til Gengæld var jeg et velkomment Offer

for Køkkenpersonal at, der benyttede enhver Lejlighed til at gøre mig til Grin. Naar de saa havde moret sig tilstrækkeligt, gav de mig et Stykke Ost eller Pølse, og saa var det min Tur til at more mig ...

(70) Jeg skulde jo være til Grin overalt.

Der var kun en eneste, jeg kunde betro mig til, det var Peter Hansen fra Rinkenæs. Han sørgede altid for, at vi kom til at ligge i samme Kvarter. Det værste for mig var, at jeg ikke kunde faa Orlov, men i 1917 fik jeg dog Orlov i tre Uger, og det kan jeg takke en god, dansk Underofficer for. Han lagde et godt Ord ind for mig. – Det var dejligt at være fri et Stykke Tid. Jeg havde ikke været hjemme i atten Maaneder. Da jeg skulde tilbage og var naaet til Køl, havde jeg lidt Ophold. Mens jeg stod paa Perronen og ventede paa mit Tog, kom der et

Eksprestog. Det holdt lige ud for mig. Paa Vognene stod der »Berlin«. Jeg havde allerede set mange store Byer, men havde aldrig været i Berlin. – »Hvad om du tog en Tur til Hovedstaden?« sagde jeg til mig selv. Som sagt, saa gjort. Jeg sprang ind i Toget. Det kørte med det samme.

Efter nogen Parlamenteren med Togføreren fik jeg Lov til at køre med til Berlin. Der meldte jeg mig til en Feltgendarm, og han tog mig med til Oplysningskontoret. Da de saa mit Orlovspas og opdagede, at jeg skulde til Strassbourg, skældte de naturligvis ud, og de rev mit Orlovspas i Stykker. Det landede i Papirkurven. – Saa forsynede de mig med et nyt, hvorefter jeg blev anmodet om at rejse med det første Tog, det første Tog, der gik vestpaa. Det gjorde jeg nu ikke. Jeg blev i Berlin i tre Dage og aflagde Besøg ved Brandenburger Tor, Rigsdagsbygningen, Unter den Linden og ved Kejserslottet. Det var jo ogsaa derfor, jeg var kommet til Berlin. Da jeg omsider naaede tilbage til Strassbourg, fik jeg en ny Omgang.

Feldwebelen sagde: »Jeg vidste godt i Forvejen, at der vilde ske noget, men hvad De vilde finde paa, havde jeg ingen Anelse om, men da De nu er kommet tre Dage for sent, faar De tre Dages middel Arrest!«

Men dem har jeg stadig til gode ...

Hans Toft, Jernvedlund, Gredstedbro.

Minder fra krigen -

(71) Jeg kom til verden i Lindetskov, hvor min far, kaldet »Svenskeren«, havde en stilling som skovløber.

Da den første verdenskrig brød ud i 1914, var jeg kun en stor dreng, dog havde jeg en vinter været på efterskole i Danmark.

I foråret 1916 mødte jeg til session. Her blev jeg udtaget til artillerist. Først i maj samme år fyldte jeg 19 år. Allerede den 8. maj måtte jeg give møde i Flensborg. Blandt de mange var vi otte danskere heroppefra. I Flensborg blev vi dog ikke, men af gik med et transporttog til den af mange Sønderjyder godt kendte garnisonsby Graudenz tæt ved den

russiske grænse. I denne by begyndte jeg som rekrut ved Fod-Artilleriregiment 15. Uddannelsen var ret anstrengende, Den varede til omkring først i oktober.

Efter endt uddannelse kom jeg med en transport til Frankrig. Vi blev straks kastet ind i kampene ved Sommeffloden. En måneds tid senere blev vi en skønne dag trukket tilbage fra fronten. Hele vor artilleribataljon Kørte med toget ned gennem Sydtyskland, en lang, men vidunderlig tur. Vi havnede oppe ved Warszaw i Polen. Kort efter blev vi sendt længere nordpå.

Det var omkring den 1. december, at der blev givet ordre til at bryde op og rykke frem over Weichselfloden, over hvilken tyske tropper havde slået bro, en ny nødbro. Der faldt mange på denne fremrykning. Vi rykkede ind i provinsen Letland, hvis hovedstad snart faldt i vore hænder. Efter at russerne havde måttet opgive Riga, forfulgte vi dem videre og nåede frem til Østersøkysten. Bataljonen blev sendt over til den lille ø Klauden. På øen var der intet at leve af, så vi måtte døje med sulten, og utøjet var en slem plage. – Vander her var meget (72) grundet, fisk var der også, men de lod sig jo ikke fange med de bare næver. Men vi fandt på råd. Vi »besørgede« os håndgranater ved indbrud i vort ammunitionsdepot, så gik det let nok med fiskeriet. Vi bragte granaten til at eksplodere i vandet, hvorefter det bare gjaldt om at samle de ved eksplosionen bedøvede fisk op, og vi havde stort udbytte. Men alligevel - fisk kan være dejlige, men - man kan nu nok få for mange af dem ...

Nå, tyveriet blev en dag opdaget, og så var det forbi med fiskeriet.

Vinteren gik på hæld. Solen fik mere varme, og vi lå og drev den af uden for barakbygningerne. Da sker det, at en russisk flyver pludselig dukker frem, ganske lavt stryger den hen over øen. Vi griber vore karabiner og sender en regn af kugler efter den; den forsvinder lige så stille igen. Igen er alt roligt og stille på vor ellers så fredelige ø. Dog varer freden ikke længe. Pludselig lader det russiske artilleri sig høre. Granaterne brøler gennem luften og eksploderer kort efter. Vi kryber ind i vore dækninger, indtil alt igen er roligt. Det var bare et lille, almindeligt Ildoverfald. – En del af de russiske granater var endt med »et plop«, og var slet ikke eksploderede.

Hen i april 1917 blev vi kaldt tilbage til fastlandet.

En ganske kort tid lå vi i stilling ikke langt fra byen Vilna. Først i maj forlod vi vor nye stilling, og så gik det mod den tyske grænse, videre gennem Tyskland, og snart befandt vi os på Vestfronten. I byen Roulers i Belgien forlod vi toget og lå snart i en stilling foran denne by med vort 150 mm haubitsbatteri. Vi havde vore hvilekvarterer i byen Roulers, hvor vi lå i borgerkvarter rundt omkring hos byens beboere. Jeg stod mig særdeles godt med mine værtsfolk, særlig da de hørte, jeg var dansker - fra Dänemarken. oh ja, så vidste de ikke alt det gode, de ville gøre mig,

Senere blev jeg afkommanderet. Jeg fik et par officers-heste at passe og kom i kvarter på en lille bondegård. Jeg optog igen kontakten med mine værtsfolk og havde (73) det stort. Manden og konen var alene på gården, børn havde de ingen af, så jeg gik næsten som deres egen. Jeg vidste, de holdt af mig, hvorfor jeg hjalp dem så godt, jeg kunne. Jeg opholdt mig her hele sommeren. Da det blev efterår, og vinteren kom, kneb det med belysningen. Jeg fremskaffede både tællelys og kul, som jeg »huggede« henne ved vort batteris køkken.

Jeg holdt af at bo hos disse flinke folk, som også gerne ville have beholdt mig.

Manden sagde en dag rent ud: »Johan, smid dog klunset og bliv hos os ... !«

Men de vovede jeg nu alligevel ikke,

Den gode og rolige »stilling« beholdt jeg, til vi nåede hen i januar 1918. Da kom der ordre. Jeg skulde melde mig tilbage til mit batteri. Batterierne havde gennem den sidste tid været ude for ret kraftig beskydning og havde haft ret svære tab.

Det havde hidtil været almindelig kutyme, at vi blev ude i stillingen i fire døgn, hvorefter vi blev afløst og kom tilbage i ro de næste fire dage. Men foreløbig fandt der nu slet ingen afløsning sted. Senere hen, det var engang i april måned, kom der nyt opfyldningsmandskab, også til os. – Vi fik nogle kun 17-årige unge mænd, nærmest drenge.

Mens vi lå i stillingen, blev jeg engang afkommanderet. Vi var tre mand, der sammen med en underofficer blev sendt ud i den forreste skyttegrav, hvor vi havde oprettet en observationspost. Ved hjælp af en stor kikkert gjorde vi vore observationer over fjendens stilling og meddelte disse til artilleriets ledelse bag ved fronten.

Underofficeren, vi havde hos os, var en flink og venlig mand, og vi kom rigtig godt ud af det sammen. En dag, da vi sad og sludrede sammen, kom jeg tilfældigvis til at nævne, at jeg havde været mere end 18 måneder borte fra mit hjem, uden at jeg havde været hjemme på orlov.

– Hvorledes! Hvordan dog det? sagde han og så nysgerrigt på mig.

Ja, så måtte jeg jo fortælle ham, at jeg var en af dem (74) oppe fra den danske grænse, og at man deroppe ikke ønskede, at jeg kom hjem, fordi jeg havde let ved at smutte over grænsen til Danmark.

– Åh, sagde underofficeren, det gør du vel ikke, kammerat! Ser du, fortsatte han, når vi nu bliver afløst, kommer du hen på skrivestuen til mig, så skal jeg gøre mit til, at du kan komme hjem på orlov.

Jo, underofficeren var et af de bedste mennesker, jeg har kendt; men han var heller ikke »prøjser«. Han var hjemmehørende i Bayern. Han fortalte mig ydermere, at han skulle vikariere som feldwebel, mens denne tog på orlov.

En dag var vi så vendt tilbage til vore hvilestillinger, og jeg fik besked om, at jeg snarest skulle melde mig på kontoret. Jeg blev dog forsinket, og da jeg endelig var undervejs, traf jeg vor nye feldwebel samt kaptajnen. Jeg smækkede hælene sammen og meldte mig. Min ven, vor nye feldwebel, tog ordet og fortalte løs.

Kaptajnen så på mig og spurgte, om han nu kunne stole på, at jeg ikke ville narre ham og gå over grænsen.

– Nej, hr. kaptajn, svarede jeg, ville jeg være gået over grænsen, kunne jeg let have gjort det, før jeg endnu var mødt i tjenesten.

– Godt, min søn, sagde kaptajnen og vendte sig mod sin feldwebel, sørg for, at denne mand får tre ugers orlov, giv ham rejsepenge og forplejning og lad ham i Guds navn rejse hjem for at besøge sin gamle mor ...

Så skete det da! Jeg kunne rejse hjem og besøge min mor. Det var i september måned 1918.

Dagen efter ankom jeg til Toftlund, hvor jeg forlod amtsbanetoget for at tage det sidste og ret korte stykke vej til Allerup, hvor min moder dengang boede.

Jeg var kommet godt ud af byen, da jeg pludselig ude på landevejen fra Allerup måtte vige lidt ud til siden, for imod mig kom et mærkeligt optog, en kolonne, bestående af fanger, militære straffefanger kaldte man dem, nogle sølle fyre, der havde nægtet at slå - eller lade sig slå ihjel for kejser og rige. Det var en flok usle (75) mennesker, i hvert fald hvad klæder og udseende angik, et sørgeligt syn. Med møje og besvær slæbte disse stakkels fanger på tunge jernbjælker til tyskernes fæstningsanlæg tværs over det slesvigske land.

En af mændene nærmede sig forsigtigt og sagde: - Hør, kammerat, kan du ikke sige mig, hvor mange klokken er?

– Jo, kammerat, svarede jeg og halede mit ur frem, den er ti minutter i ti.

Jeg gik videre.

– Hej, De der, råbte pludselig en stemme, og da jeg så mig om, fik jeg tilfældigvis øje på et par værdige herrer længere tilbage. Et par officerer.

– Hvad har De egentlig at lave her, brølede den ene.

– At lave? sagde jeg, har man ikke lov til at færdes på vejen her?

– Jo, men De har tilladt Dem at tale med fangerne, og det må De vide er strengt forbudt og bliver hårdt straffet.

– Ja, ja, det kan da godt være, men hvorfra skulle jeg vide det, kan I ikke se, at jeg kommer fra fronten?

De to høje herrer mumlede noget uforståeligt, men jeg gik roligt videre - uden så meget som at hilse.

Heldigvis slap jeg godt fra denne episode, og snart var jeg hjemme hos mor.

Tre uger kan være ret lange, men tiden gik hurtigt, og jeg måtte igen af sted til fronten

...

Afdelingen var netop ved at bryde op, da jeg indfandt mig. Efter et par dages forløb, godt modløse og gennemblødte af den silende regn, kom vi til et nyt kampafsnit. Afdelingen blev sat ind i kampene foran byen Laon!

Allerførst i november blev min afdeling igen trukket tilbage. Det hed sig, at vi igen skulle skifte stilling. Det endte med, at vi efterlod vort udslidte skyts her og tog af sted med kun vore bespændinger, bagagevogne m. m., og så kaptajnens private køretøj, en Hot luksusvogn med kusk på bukken.

(76) Lad mig ikke glemme, at kaptajnen også havde sin egen mælkeforsyning i form af en ko. – En mand måtte trække af sted med dyret, der ligesom vi andre fandt vejen lang og træls. Det tog ikke mindre end hele to døgn at nå fra Laon til Liège i Belgien, en tur på 90 km. Ankomsten til vort nye bestemmelsessted blev vi foreløbig indkvarteret i en af byens skoler. Der gik rygter om, at vi skulle modtage nogle nye kanoner, med hvilke vi skulle være i stand til at skyde over den engelske kanal - og ramme mål i selve England.

Rygtet viste sig snart at være ren fantasi. Vi så aldrig noget til disse kanoner. Derimod viste det sig snart, at vi skulle gennemgå en ret hård og krævende træning helt efter den velkendte prøjsiske maner med hilsen og knæbøjning og andet af lignende art. Det var ikke så mærkeligt, at en og anden ønskede det hele ad helvede til ...

En dag forlød det, at en tysk freds delegation ville passere byen og forsøge at opnå forbindelse med den øverstkommanderende for de fremtrængende allierede tropper, den så velkendte fransk-engelske overgeneral Foch, og få afsluttet våbenstilstand.

– Rygter, rygter og ikke andet, mente de fleste:

Men noget var der i gære, følte vi. – Det ligesom lå i luften.

Samme aften holdtes der et hemmeligt møde for mandskabet fra vort 1. batteri. Mødet trak længe ud, helt hen på de små timer varede det. Der var mange, der fremkom med forslag. – Til slut vedtog man at holde ubrydeligt sammen, og ligeledes fra nu af ville enhver form for tjeneste indtil videre være suspenderet ...

Næste morgen lød der fløjten, og snakken gik, mens nogle barberede sig, og andre var optaget af at vaske sig eller var beskæftiget med noget tandet. Pludselig gik døren op og ind

trådte den tjenstgørende underofficer. Han råbte som sædvanligt: »God morgen, folkens! Om 10 minutter trædes der an med fuld oppakning til tjeneste ude på eksercerpladsen!«

Han ville træde tilbage. Men han nåede dog ikke at (77) komme ud, før han hørte en bemærkning: »Det er godt med dig, underofficer, vil du have gjort tjeneste, så kommer du nok herefter til selv at udføre den, vi gør, det i det mindste ikke!«

Underofficeren var som slået. Aldrig havde han oplevet noget lignende - og vi andre heller ikke. Men han forstod! Han forsvandt lige så stille ...

Lidt efter så vi fra vinduet, hvorledes han gik over pladsen hen til kaptajnen, som strunk og morgenfrisk allerede havde indfundet sig for velopløst at påbegynde dagens gerning. Underofficeren har vel sagtens aflagt rapport. De to mænd stod en kort stund og drøftede et eller andet, men kort efter skiltes de med et nik. Jo, sandelig, om ikke kaptajnen gik sin vej, viftende med de hvide handsker. Manden havde nok fået noget at tænke på - eller mon han allerede vidste mere, end vi andre gjorde?

Var dette begyndelsen til enden? Hvad kunne det ellers betyde? Jo, dette her gik jo godt. – Ikke noget med tjeneste eller den slags: Dagen gik ret fredeligt. Ved aftenstid kom skriveren fra batterikontoret med en besked. Vi skulle bare give møde nede foran, så ville vi der få nærmere at vide.

Nysgerrigt vandrede vi derned, spændte på, hvad der nu ville ske. Det var ikke kaptajnen, men vor feldwebel, der mødte frem. Han tog ordet: »Ja«, sagde han indledende, »der er kommet ordre til os, at begge vore batterier fra i morgen tidlig kl. 4 skal være klar til at forlade byen for at drage videre hjemad, til København«.

– Det var da noget underligt noget! Slet ikke noget om de nye kanoner ...

– Og så den tone, som feldwebelen havde sagt det i!

Han måtte da vist have et maveonde. eller hvad ved jeg, eller - skulle krigen endelig være forbi?

Men ganske rigtigt - den næste morgen, før det endnu var lyst, drog vi videre med al vor »pik og pak« - selv koen, det arme dyr, måtte med.

Langsomt vandrede vi af sted. Der var i dag slet ingen, (78) der jagede på os. Befalingsmændene var ligesom blevet lidt mere venlige, omend også lidt mere tavse. De tunge stålhjelme trykkede, men hvad skulle vi egentlig med dem? De røg en efter en i en elegant bue ud på marken eller ned i vejgrøften. Koen, det arme dyr, var blevet træt og lagde sig. Dens herre og vogter prøvede på at få den op igen, men dyret var blevet så svagt, at det slet ikke kunne rejse sig op. Vogteren tilbød da en nysgerrig belgisk bondemand at købe den. Prisen, han betalte, var just ikke svimlende - den udgjorde ialt to mark og nogle cigaretter.

Alt imens rullede vor bagage videre - efterfulgt af bataljonens 2. batteri.

Ved dette batteri fandtes der en slagter. Han var, hvad man vist kan betegne med ordet »en dyreven«. – Selv om bondemanden protesterede nok så meget, blev koen aflivet og anbragt oppe på køkkenvognen, og så kørte man også her videre, efterladende en harmfnysende bondemand.

Ved aftenstid blev der slået lejr for natten. Koen, man havde taget sig så nådigt af hos vort 2. batteri, var nu havnet i gryden. Noget senere på aftenen stod den på »ko-suppe«, og den duftede dejligt. Det var også det eneste, vi kørte til at nyde af den, selvom den egentlig på en måde stod os til.

Den næste dags formiddag nåede vi frem til København, Vi fik her anvist kvarter på et af byens bedste hoteller - noget ganske uvant for os. Til middag anrettedes endda nudelsuppe til os. Nu var det da endelig til at være til igen; men hvor længe, måtte man nok spørge.

Ved 2-tiden tog vi opstilling på pladsen foran hotellet. En ny ordre var indløbet. Fra Køln skulle vi drage ud til en artilleri-skydeplads, der lå 11 km borte. Ankommet der fik vi anvist kvarter, og det hed sig, at vi ville få et hvil på to dage, hvorefter det var meningen, at vi skulle befordres videre med tog gennem Tyskland til Königsberg, som var garnisonsby for fodartilleri-regiment nr. 15. Fra Königsberg (79) var det så meningen eventuelt senere at sende os hjem.

Ved batteriet var der, foruden mig, endnu en sønderjyde. Del var min gode ven, Christian Juhl, en søn af hotelejer Nis Juhl, Haderslev.

Christian Juhl og jeg var snart enige om, at vi ikke ville vente og tage turen med over Königsberg, men vi ville se at komme hjem nu.

Vi sad alle bænkedes om kaffebordene, da denne beslutning blev vedtaget. Vi rejste os, gik rundt og gav dem alle hånden til afsked. Man lo og troede, at det hele bare var sjov, selv befalingsmændene morede sig og lo af fuld hals. Der lød mangt: »Auf Wiedersehen, kamerater!« Og vi forlod bygningen. Vi tog med sporvognen og befandt os kort efter inde ved hovedbanegården i Køln. Men sikken en trængsel, der herskede her. Det væltede formelig ind - mest af feltgrå soldater, der nu, efter at krigen var endt, forsøgte at komme bort for med tog at nå hjem til deres koner, til deres kære, der nu gennem de tunge krigsår havde siddet og ventet med længsel på dem. - Nogen egentlig toggang fandtes der dog ikke. Togene kørte ganske uregelmæssigt, alt som lejlighed bød sig. Alt var kaos. Militær udrustning og andet hobede sig op på pladsen til et sandt bjerg ...

Klokken var blevet to om natten.

Et transporttog løb netop ind på stationen. - Toget standsede, men her var der rigtignok ikke megen plads levnet. Overalt, hvor man så hen, var der soldater, både inde og ude, de hang eller sad alle vegne, selv oppe på taget så man deres hoveder stikke frem. Det lykkedes endelig også os to at klemme os ind, ganske vist måtte jeg nøjes med at stå på halvandet ben, til vi langt om længe nåede frem til Hannover. Herfra og videre frem gik det langt bedre.

Den næste dag omkring middag nåede vi endelig frem til vort foreløbige mål, Haderslev. Vi steg ud af toget og vandrede snart afsted til min vens hjem, der lå på Jomfrustien.

(80) Der herskede glæde i hjemmet ved sønnens hjemkomst. Skønt der herskede »smalhans« mange steder, husker jeg endnu tydeligt den saftige bøf, vi nød til middag, ih, hvor smagte den!

Vi sad endnu en stund og sludrede sammen. Under samtalen spurgte Nis Juhl, Christians far, pludselig: »Ja, hvad vil I to nu?«

»Hvad vil du?« Christian trak lidt på det. »Jo, vi bliver da herhjemme«.

»Blive hjemme, men hvorledes?« I er da, så vidt jeg kan forstå, endnu slet ikke hjem-permitteret, bare stukket af fra fronten, ikke?« bemærkede han.

»Jo, ganske vist!« - På en måde havde han jo ret, men det lod sig vel nok ordne, mente vi.

»Ja, ser vi det, det er jo noget helt andet, men lad mig nu se«, sagde Nis Juhl, »ser I, vi har, efter hvad man fortæller mig, fået oprettet noget, jeg aner ikke, hvad det er, noget, man kalder »et arbejder- og soldaterråd«, og efter hvad jeg hører, har man nok oprettet et kontor oppe på kasernen - om I nu fulgtes ad derop, så kunne I måske der få forskellige råd og vink med hensyn til jeres fremtidige stilling«.

Og hvad ondt kunne der vel hændes os. Vi fulgte uden tøven hans velmente råd.

Snart befandt vi os oppe på kasernens grund.

En mand spankulerede frem og tilbage, rygende på sin pibe - det var altså en vagtmand.

Vi spurgte manden om vej, og han var flink og viste os døren. »Arbeiter- und Soldatenrate stod der på et papskilt, anbragt på døren.

Vi trådte ind og blev modtaget af en feldwebel, der titulerede os med ord et »Kammerat!« Han spurgte os, hvad han kunne tjene os med.

Altså en helt anden tone, end vi var vant til at høre,

»Jo«, sagde jeg, »vi ville gerne have et bevis for, at vi fra nu af var hjemsendt som forhenværende frontsoldater«.

(81) »Ja«, sagde feldwebelen, »det kan I godt få, men vær venlig at se herved om en fjorten dages tid eller så«.

Han gav os et stykke papir med stempel og hvad dertil hørte, og så var vi »entlassen«, som det hed.

Den 18. november 1918 var jeg atter hjemme hos min moder i Allerup.

Johan Bejning, Varming ved Ribe.

Artilleriet hjalp

Sommeren 1906 holdt det tyske Artillerie-Regiment fra Rendsborg og Itzehoe Skarp-skydning fra Høj en mellem Vesby og Bøgelund i Medelby Sogn, lige Syd for den nuværende danske Grænse. Inde paa Jyndevad Mark var der i en Hedestrækning gravet smaa Skyttegrave og opsat Skiver, som forestillede Infanterister og som kunde vippes op. Vi var efter Skydningen nede at se Terrænet, og de havde ramt temmelig godt. Vi fandt en Del Topstykker af Granaterne. Naar Officererne red rundt i Terrænet, havde man travlt med at klippe Hegnstraadene over. Det blev senere betalt som Skadeserstatning.

Der var store Skarer af Folk til Stede for at se denne Skydning, og det var jo ogsaa ret interessant; men Gendarmene holdt Folkene godt paa Afstand. Det, der optog mig allermost, var, da et Batteri kom kørende saa hurtigt, som Hestene kunde rende. Da man var omtrent oppe paa Bakkens Kam, sprang paa et Vink Kanonerne af, og medens Hestene drejede rundt, løsnede man Kanonen fra og svingede den i vældig Fart i Skydestilling, hvorefter man omgaaende begyndte at skyde. Det var det samme Syn, jeg blev Vidne til for ramme Alvor i den første Verdenskrig i Gallizien.

General von Mackensen havde i Sommeren 1915 drevet Russerne tilbage fra Gallizien. Gardekorpset stod ogsaa under hans Kommando. Kejser Franz' Garderegiment forfulgte hver Dag Russerne. Om Eftermiddagen henvend Klokken fire naaede vi gerne Russernes nye Stillinger. (82) De skulde holde os op, medens Hovedstyrken kunde trække sig længere tilbage.

Vor Bataillon havde lige taget en lille By, der laa i Sydkanten af en Dal, der strakte sig fra øst til Vest. Det var et stort Engareal og fladt som et Bord. Langs med Sydkanten af Engen løb der en Flod. Nu, sidst i Juni, var der ikke meget Vand i den. Floden var ca. 50

Meter bred, og den var ikke dybere, end at Vandet gik os lidt op over Knæene. For ikke at faa vaade Fødder trak mange af os Støvler og Strømper af og vadede igennem Flodlejet. Der var en Del flade Sten i Bunden, og de var meget glatte. Lige som jeg var naaet ud i Midten af Floden, gled min Fod paa en Sten, og jeg faldt baglæns ned i Vandet. – Selvom jeg holdt Støvler og Strømper højt i Vejret, tog ogsaa de Vand. Ovre paa den anden Side trak jeg Strømperne og Støvlerne paa, men lod Buksebenene blive uden for Støvlerne, og saa gik det videre.

Vi skulde over den flade Eng og indtage det med Buske og Træer tæt bevoksede Højde- drag paa den anden Side. Engen var ca. 500 Meter bred. De flere Hundrede Russere, som vi havde jaget ud af Byen, var draget over Engen og beskød os nu fra den anden Side. Men efter Kugleregnen at dømmes maatte der være mange flere end dem oppe i Træerne, men selv i Kikkerten kunde man intet opdage. Senere Saa vi, at de havde skjult deres Skyttegrave med Grangrene.

Da alle var kommet over Floden, spredtes vi og arbejdede os gruppevis frem over Engen. Det skulde helst gaa hurtigt, naar vi vilde undgaa at blive liggende paa Valen. Paa Vestfronten var en Fremrykning som denne aldrig gaaet godt ...

Paa een Gang hørte vi bag os et farligt Spektakel. Da vi saa tilbage, opdagede vi fire Kanoner, hver forspændt med seks Heste. De kom ned ad Bakkerne, ned mod Floden, igennem den, uden at der skete noget. De kørte ud over Engen, alt hvad Hestene kunde stryge. Saa med eet drejede Forspændene rundt, og i det samme var Kanonerne spændt fra, drejet i Skydestilling, og lige saa (83) hurtigt sendtes den første Granat mod Skoven, - Den eksploderede under en stor Røgsky. Vi var alle imponerede over dette Syn.

Da vi kom op til Skoven, mødte vi kun ringe Modstand. Jeg fik Ordre til med 60 Mand at danne en Fortrop og trænge ind i Skoven.

Vi saa kun faa Russere, selv om Skyttegravene havde været besat. Da vi senere trængte ind i Storskoven, hørte vi en Tid livlig Skydning bag os. Vi laa og lyttede til den tiltagende Skydning, men saa besluttede jeg at vende om. Da vi kom tilbage, opdagede vi, at Skyttegravene nu var besat af Russere, hvor de Saa end var kommet fra. Ja, og der laa endda en Del i Reserve, nedgravet i Huler bag Skyttegravene. Indgangen var dækket med Grangrene. Vor anden Linie var allerede i Nærkamp om Skyttegraven, saa vi undersøgte Hulerne. Russerne var meget forbavsede over at se os, og da de var uforberedte, tog vi en hel Del til Fange,

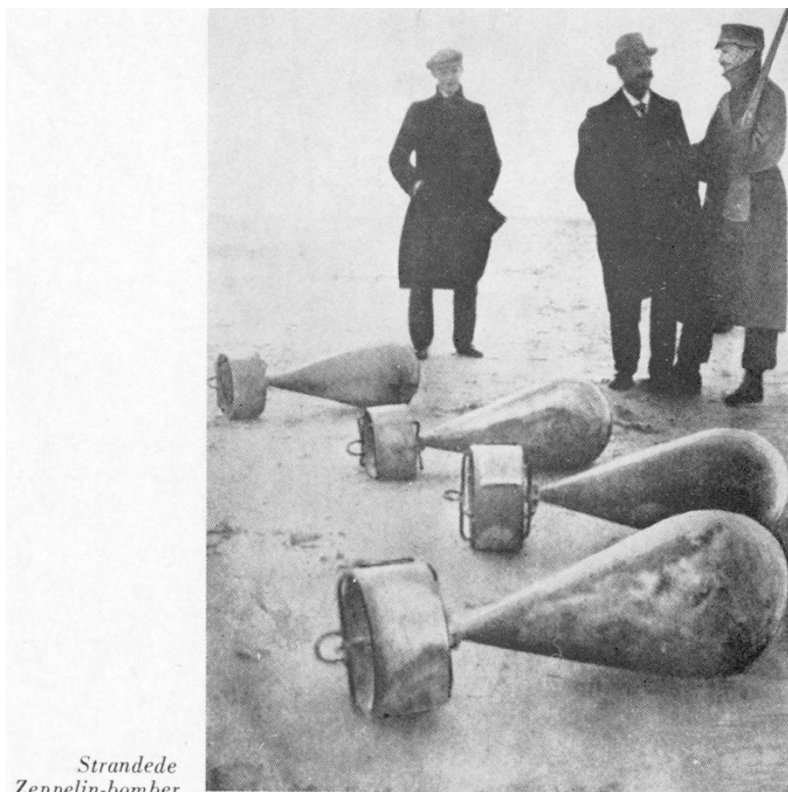
Fra en Hule, som jeg kiggede ind i, kom der en Russer ud. Han havde to Kors og to Medaljer paa Brystet. Han havde været med i den russisk-japanske Krig og i den faaet til- delt disse Medaljer, forklarede en Tolk os.

Da Kampen var til Ende, havde vi indtaget Stillingen. Vi havde faaet Forstærkning, men det havde ogsaa kostet mange Menneskeliv paa vor Side. Det havde været svært og havde kostet dyrt at komme over Engen under den stadige Beskydning. Det var heller ikke lykkedes, hvis ikke Artilleriet var kommet os til Hjælp.

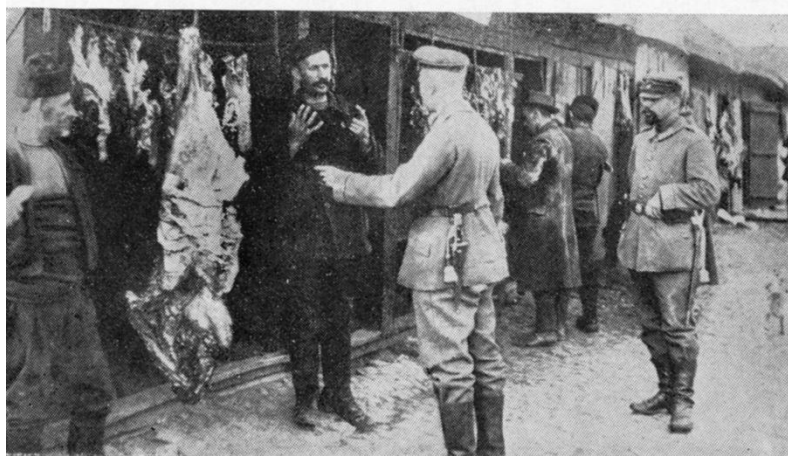
Om Natten satte Kosakkerne ind med et Modangreb og tilintetgjorde en Eskadron Garde-Ulaner.

Ikke saa langt herfra blev Christiansen fra Hørkjær haardt saaret, medens han med flere andre stormede en Maskingeværrede.

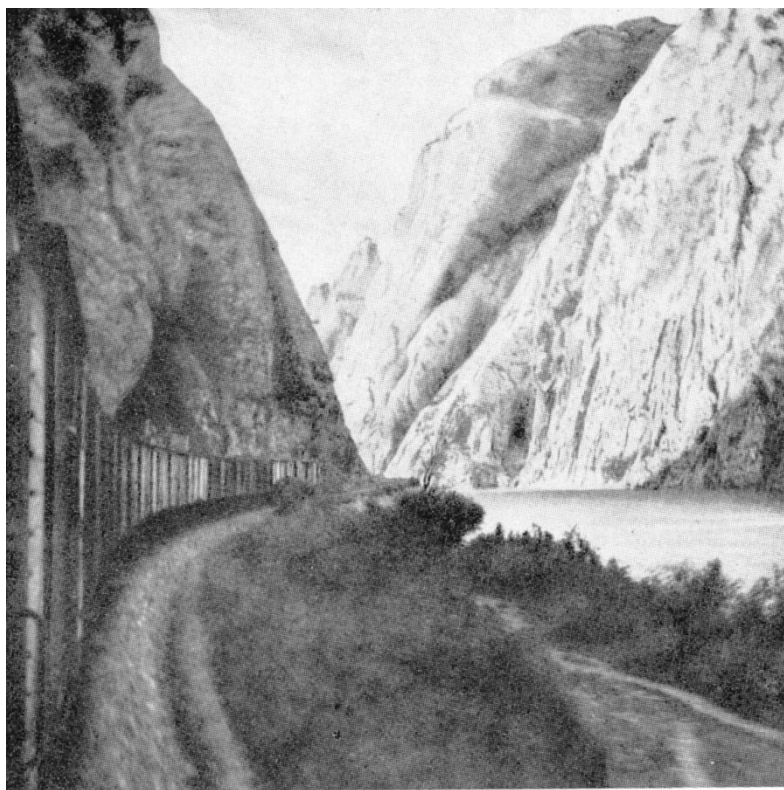
Boy Jessen, Nebraska, USA.

*Strandede
Zeppelin-bomber*

Tyske soldater på et serbisk torv

Demir-Kapou-passet (Saloniki)

Russiske krigsfanger arbejder på en mark i Tyskland

Før og nu

(84) I Grunden skulde jeg have skrevet »nu og før«, fordi det er nu, jeg fortæller om og - samtidig mindes *før*.

Det drejer sig nemlig om en 10-Dages Tur til de gamle Slagmarker, Som vi besøgte fra Osten de til Verdun.

Konsulent Kr. Jensen og Datter fra Skive ankom efter Aftale og tog Nic. Petersen, Klovtoft, min Kone og mig med paa denne dejlige Ferietur. Bilen havde vi fyldt med Konserver. Vi tilberedte og spiste vor Mad paa smukke Steder, som f. Eks. ved Zuidersødæmningen, ved Vimy, i Argonnerne og andre Steder. Vejret var godt, ikke alt for varmt. Det værste Turistmylder paa Veje og Gader var forbi, og der var Plads paa Hotellerne. Vi var for gamle til at ligge i Telt. Vi vilde sove godt om Natten. – Og det er der jo ikke noget at sige til.

Naa, vi startede saa den 5. August 1960.

Vi opholdt os en kort Tid i Krusaa, den smukkeste Grænseovergang, vi passerede af de fem, vi overskred i de ti Dage. Vi kørte i et Stræk over Itzehoe, Hamborg og Bremen til den hollandske Grænse. Efter at vi havde passeret Oldenburg, kørte vi ind i det frugtbare Østfrisland. I Groningen gjorde vi Holdt, for der var Marked paa Grønttorvet. Groningen er en By med 160.000 Indbyggere, Nordhollands største By. Da vi havde set lidt paa Folkelivet, fortsatte vi over Leeuwarden til den imponerende Zuidersødæmning.

Et enestaaende Ingeniør-arhejde, der gik ud paa at bygge en 33,5 Kilometer lang Dæmning med to Kørebaner samt Cyklesti midt ude i Havet. Naar vi stod ved Udsigtstaarnet ved Campingpladsen midt paa Dæmningen, kunde vi se Land i Syd eller Nord. – Gennem et mægtigt Sluseværk ved Vestsiden kunde Vandet nok komme ud, men ikke ind i Zuider-øen.

(85) Turen gik videre til Amsterdam, hvor vi sejlede over Havnebassinet og fortsatte til Haag. Her standsede vi ved Fredspaladset og ved den vidunderlige, smukke Park. Herfra gik det til Rotterdam, hvor vi kørte under Havnebassinet, idet vi passerede den smukke, lange og berømte Tunnel. Videre gik det over Grænsen til Belgien, og saa nærmede vi os de gamle Kampomraader.

Den første Valplads, vi stødte paa, var Antwerpen, der jo flor længst er opbygget igen; men da Kampene stod paa i de sidste Dage af August 1914, flygtede Befolkningen over Grænsen til Holland. Byen var besat af et engelsk Marinedetachment med selveste Winston Churchill som Bataillonschef. Vi passerede Gent og kom hen paa Eftermiddagen til Courtnai.

Vi parkerede paa den store Plads med det firkantede, middelalderlige Taarn. Det stod der virkelig endnu - efter to Verdenskrage. Der var dog anbragt et Mindesmærke fra den sidste Krig. Da jeg var her for 43 Aar siden, i Maj 1917, efter Paaskeslaget ved Vimy, og igen efter Langemark i August samme Aar, var der nok tomme Steder i Byen efter Flyverbomber, og Lysflodens Kajer var delvis i Stykker, men Byen var ellers i Behold, og Befolkningen havde ikke forladt den.

Nu var den store Plads kantet med Fortovscafeer; men Soldaterknejpen »Cafe Albert« var erstattet med en Skotøjsbutik, og Lysfloden flød sindigt og fredeligt gennem Byen. Kong Albert kunde selv i Spidsen for sine Tropper befri Byen i Dagene 14. og 15. Oktober 1918.

Nu begyndte Indtrykkene at melde sig. Vi kørte ind i Menin, den i sin Tid frygteligt omkæmpede Korsvej, hvor Huse, Gader, Haver, Træer var smadret. Der var dengang ikke Sten paa Sten.

Da vi nu sindigt kørte frem, saa vi, at alt var opbygget paa ny. Veje og Gader var asfalterede, Markerne planerede og opdyrkede. Belgierne er et flittigt Folk, der saa hurtigt som muligt har bragt Orden i Sagerne.

Vi aflagde et Besøg i Paschendale; men - her kunde (86) vi ikke faa Logi. Vi blev henvist til Ypern, ti Kilometer mod Vest.

I Paschendale havde man rejst en Mindestøtte foran Raadhuset, Det var det traditionelle nedadvendte Sværd. Byen ligger nu smukt og fredeligt paa sin engang saa omstridte Højderyg. Hvem husker ikke de voldsomme Kampe, som ingen nogen Sinde kan forglemme, den endeløse Vinter 1916-17. Bundløst Pløre, Sump og Morads, Granathuller, fyldt med Vand og døde, lemlæstede Kroppe. Den ustandseligt silende, Iskolde Regn. - »Dreck«, sagde Tyskeren. - »Boue«, sagde Franskmanden. - »Dreck« var slemt, »Boue« var værre, sagde Franskmændene ...

Ustandseligt slap Englænderne uendelige Kolonner af Soldater ud gennem Menin-Porten i Ypern til Bischoote, Langemark, Paschendale, Wytschate og Kimmel. Med et Tab paa 400.000 Mand vandt Englænderne denne »Pyrrhus-Sejre - som de ogsaa benævner »Tragedien fra Paschendale«.

Ypern skulde holdes, koste hvad det vilde. Det var det sidste Bolværk før Kanalen.

Kirkegaardene ligger tæt her. En Flok Belgiere paa seks Mand passede 15 Gravpladser her mellem Kimmel og Ypern, Gravstederne var velholdte. England betalte for dette Arbejde - endnu nær ved 50 Aar efter Krigen. Det var ogsaa storslaaet at skue Ud over de gamle Slagmarker fra det høje Udsigtstaarn paa Kimmel-bjerget, at lade Tankerne gaa tilbage til denne rædselsfulde Tid, da den frugthare flamske Jord blev vædet med tapre, unge Mænds Blod fra mange Nationer. - Tyskerne sad paa den sydlige Ende af Kimmel, Englænderne paa den nordlige. Her er ogsaa deres Mindesmærker anbragt.

Nu er alt for længst opdyrket og opbygget, kun enkelte Arealer, som ikke kan bruges til noget særligt, staar endnu. Man ser sammenskudte Understande, Kanonfundamenter og andre Mindelser om 1914-18.

Som jeg nævnte, fik vi Logi i Ypern, hvor vi boede i (87) to Nætter, Herfra besøgte vi alle de for os saa historiske Steder, og vi fik endda Tid til en Badetur til Ostende. Da jeg var i Ostende i Juli 1917, var den skønne Promenade foran de fashionable Badehoteller gennemfuret af Skyttegrave. Vi spankulerede dengang omkring i Glassalene.

Nu er Ostende jo igen et af Verdens internationale Badesteder.

Da den franske Præsident, Poincare, besøgte Ypern lige efter Vaabenstilstanden i 1918, udtalte han, at de flamske Byer var at betragte som saarede, men Ypern var død, Han dekorerede Byen med Krigskorset. Det har nu faaet sin Plads i det monumentale Raadhus. Inde i Byen ligger endnu de gamle Bastioner med murede Tinder bag brede, vandfyldte Voldgrave og med de drejelige Maskingevær- og Kanontaarne, hvorfra Englænderne forsvarede Ruinerne af den sønderskudte By. Kun de tykkeste og solideste Rester af Raadhuset og Kirkerne stod endnu tilbage efter fire Aars Beskydning.

Nu har Ypern for længst nydt godt af Borgernes Virke og Liv. Her er smukke Parker og brede Gader, en Kirke saa smuk, stor og saa rigt udsmykket, som vi aldrig har set Magen til, ja, saa skulde man vel helt til Milano eller Rom. I Raadhusgangen stod enkelte af de største Granater, som den Tids Mennesker kunde frembringe til Menneskers ødelæggelse.

Ligeledes stod der et Par Stykker i den vældige Meninport, som høj og bred dannede Indgangen til Ypern. Den er bygget af hvide Kalkstensblokke. I alle de mange Kvadere var der indhugget Tusinder og atter Tusinder af Navne paa dem, der stred og døde i og omkring Ypern.

Vi fortsatte vor Rejse og passerede den belgisk-franske Grænse ved Armentières. Vi følte straks, at vi var kommet til et andet Land og et andet Folk. – Andre Lande, andre Folk, andre Skikke,

Da vi var her under Krigen, var Byen i Behold, men hvilken By! Fuldstændig folketom, Vinduerne blæst ud, Tagpanderne laa smadrede i Baggaarde og paa Gaderne. Med Kridt var der malet et stort og tydeligt Kors paa (88) alle Porte og Døre. Byen var engang belagt med Gas, og det var derefter farligt at opholde sig i Kældre og Stuer. Dengang drog vi lige igenem. Det gjorde vi for Resten ogsaa nu. Da Told- og Grænsebetjentene saa det danske Flag paa Bilen, blev Bommen straks hævet. Vi behøvede ikke engang at standse.

Nu gik det hurtigt fremad over La Bassac og Lens til Vimy, hvor vi gjorde Ophold i flere Timer. I 1917 laa jeg her fra 1. Marts til 10. April. Oppe paa Højderne ligger alt endnu, som da vi forlod dem for mere end fyrré Aar siden. Skyttegravene med alle deres Krumninger og Løbegravene frem og tilbage saas tydeligt. Vel er alt nu tilgroet med Græs og Ukrudt, men min Kone og jeg gik længe rundt heroppe mellem utallige Granathuller. Min Kone var dybt rystet. Krattet paa selve Skraaningen var groet op igen, efter at det endelig fik Fred og Ro til at fortsætte, men vi saa tydeligt, hvor Grenene dengang var mejet ned af Granaterne. Det var en meget stor Oplevelse at se de minderige Steder igen.

Herfra gik det over Arras, Cambrai, St. Quentin, La Fere til Laon. Uden for St. Quentin laa der en stor fransk Gravplads med 16.000 Grave. Nord for Byen begyndte den 21. Marts 1918 den stort anlagte Offensiv. Vi husker alle den forfærdelige Taage hin Morgen. Stormen paa de engelske Stillinger maatte udsættes fra Klokken otte til Klokken ni. Vi kæmpede os saa frem mellem Peronne og Bapaume til Albert. Det var i det gamle Somme-Terræn, hvor alt var ødelagt i Forvejen. Jeg husker, at vi under Fremrykningen fandt mange Flasker med en Seddel og et Navn. Flaskerne stod med Halsen slukket ned i Jorden.

I de første Dage i April 1918 naaede vi Albert, men saa var Gassen ogsaa gaaet af os, og otte Dage efter maatte vi tilbage, hvor vi kom fra. – Det var en slem Omgang ...

Da vi kørte gennem Egnen Nord for St. Quentin, kom jeg i Tanker om et Kvarter, jeg havde haft i en Bondegaard otte Dage før den 21. Marts. Min Gruppe (89) marcherede ind paa Gaanden i La Terrier en Aftenslund i Skumringen. Ude paa Gaardspladsen stod en Olding og pegede paa den Stald, vi skulde bo i. Den var selvfølgelig tom. Nu var vi saa heldige, at der i vor Gruppe fandtes en Mand, der talte perfekt Fransk. Han havde været Tjener i Paris i fem Aar. Han talte saa mod den gamle og fik Lov til at hilse paa den Øvrige Familie, en Mor og hendes Datter. Faderen var jo indkaldt i 1914 og befandt sig nu i tysk Fangenskab. Konen paa Gaarden vilde behandle os godt, for saa mente hun, alt hendes Mand sandsynligvis vilde faa samme Behandling. Datteren blev hele Gruppens Pige, hun gik fra Arm til Arm og var ikke karrig med sin Gunst ...

Vi var ikke forvante med Pigebørn, hvor vi kom fra, saa vi havde det dejligt i de otte Dage, vi var der. Her op til Offensiven fik vi rigelig Forplejning, og den delte vi med de tre paa Gaarden. Men en Aften skulde vi af Sted. Vi tog Afsked med vor lille Veninde, og det var saamænd svært, for hun var kun ca. tre Aar gammel. – Mon hun lever endnu - og hvor?.

Over La Fere naaede vi Laon. Jeg havde aldrig været i Laon under Krigen. Byen bestaar nu af to Dele, en lavtliggende Bydel rundt om Bjerget. Det er den gamle og oprindelige

Bydel. Højere oppe ligger den middelalderlige Bydel, skuende ud over Landskabet og med den mægtige Domkirke ragende endnu højere op. Det saa ikke ud til, at Laon havde lidt meget under Krigen.

Fra Laon til Reims gaar der en næsten snorlige Landevej, delt op i to Kørebaner med gule Striber og, ikke som hos os med smukke, lige, hvide Striber. Reims er en Storby og Champagnes Hovedstad. Sammen med Verdun var den Frankrigs stærkeste Fæstning, omgivet af tolv Forter. De var jo ikke alle i bedste Forfatning, da Krigen pludselig var over dem.

Tyskernes Armeer masede sig i August 1914 ned mellem Paris og Reims, det ved vi jo alle, men ved Marne mødte de deres Waterloo. Reims laa nogle faa Dage bag den tyske Front, men da Tilbagoet startede, blev Byen (90) befriet for stedse. Den monumentale Katedral har endnu mange Saar fra de eksploderende Granater, og mange af de utallige Figurer, der smykker Facader og Taarne, mangler Lemmer eller Hovedet, men det skal vel være saadan som et varigt Minde om Krigens Ødelæggelse.

Hen paa Eftermiddagen naaede vi Verdun. Vi var da kørt gennem det smukke Argonner-Landskab. Det var en afvekslingsrig og meget smuk Tur. Selve Verdun er der ingen Stads ved. Byen er graa og trist, Men et godt Stykke Nordøst for Byen ligger paa Højdedragene Forterne Douaumont og Vaux, hvor uden Sammenligning de fleste unge, stærke og sunde Mænd har sat Liv og Lemmer og Sundhed til i hele Krigen 1914-18. Vi standsede ved Monumentet med den døde, unge Løve, der skal symbolisere Frankrigs Ungdom og Kraft, men samtidig er et Mindesmærke over alle de brave og tapre Mænd, der her satte Livet til.

Vi saa den imponerende Mindehal ude i Horisonten, og langsomt og vemodigt nærmede vi os denne uhyre Gravplads. Den Sum af Sorg og Lidelser, der er gennemgaaet her paa dette Sted, er ikke til at fatte. – Kors ved Kors i lange, lange Rækker, Navn ved Navn paa hver eneste Sten inde i Mindehallen. Kældrene fyldte til Loftet med Knogler, Ben og Kranier fra Tusinder og atter Tusinder af unge Mænd, der endte deres unge, haabefulde Liv paa disse blodvædede Skraaninger. Ikke saa sært, at Taarerne løb ned ad Kinderne paa vore Damer. At gaa stille og andægtigt i denne dunkle og tyste Hal var en stor, betagende og minderig Oplevelse. Vinduerne i Kapellet brød Lyset paa den smukkeste Maade. Det var Glasmalerier og indebar smukke, kristelige Motiver. – Man kunde næsten ikke rive sig løs. I det høje Udsigtstaarn stod der Øverst oppe fire Projektører, der kastede skarpe Lys ud til alle Verdenshjørner; og midt imellem dem hænger den store Malmklokke, der tre Gange om Dagen maner til Fred.

Kampene ved Verdun begyndte den 21. Februar 1916 med en Fuldtræffer i Ærkebis-koppens Palæ. (91) Den 26. Februar faldt Forterne Douaumont og Vaux i Tyskernes Hænder, og de forblev det, indtil Franskmandene den 24. Oktober 1916 erobrede dem tilbage.

Da vi havde beset hele det oprindelige, gamle Fort, der lignede en tilgroet, sammen-skudt Ruin, dvælede vi en kort Stund ved »Bajonetgraven«, Her blev som bekendt en Deling franske Soldater levende begravet under en Granatekspllosion, men Bajonetterne ragede op over Jorden - og gør det stadig. En rig Amerikaner mente, at man burde bevare dette triste og uhyggelige Minde for Eftertiden. Han lod da dette Gravsted indramme med tykke Cementsøjler og lod lægge et solidt Talg over det; men som Værn mod Turister, der hensynsløst gaar paa Jagt efter Souvenirs, lagde han uden om det hele et sikkert Staaadtraadsnet.

Da det lakkede mod Aften, forlod vi stille og med Sørgmodigt Sind dette engang saa forfærdelige, men nu saa fredfyldte Omraade,

Vi fortsatte mellem høje Vinbjerge gennem den smukke Moseldal og naaede Rhinen ved Koblenz. Paa den modsatte Side af Moselflodens Udløb i Rhinen ligger den ældgamle Fæstning, der gaar helt tilbage til Romertiden, »Ehrenbreitstein«, hvor saa mange af vore Landsmænd gennem Aarene har ligget inde som Soldat. Med den dejlige Udsigt deroppefra sluttede vi vor minderige Rejse.

Det var en Oplevelse at se de gamle Slagmarker saa mange Aar efter. Jeg havde kæmpet paa næsten alle Valpladser fra Soissons til Ostende, nu oplevede jeg at se dem igen, og jeg havde min Kone med. Det gjorde det endnu mere værdifuldt.

Fra Bogen om »Paul Verrier og Norden« citerer jeg følgende: (92)

Husker du Arras - og du Compiègne?
 Husker du Argonnerne - du Amiens,
 St. Quentin, Cambrai, Lille og Douai ?
 og du Bruxelles, Zeebrugge, Gent, La Fere,
 Craonne, Reims og Chateau-Thierry?
 og du Epernai, Chalons og Vitry,
 Ostende, Valenciennes og Laon?
 Ja, Bruges, Liège, Namur og Soissons?

Johs. Jensen, Korup.

To Kammerater, der ikke vendte hjem

Der er Kammerater, som man under Krigen var sammen med, som man særligt mindes, og navnlig, fordi vi paa Blokadeskibet »Kronborg« med faa Undtagelser nær blev knyttet stærkt til dem under den stædige Spænding paa den langvarige og farefulde Sørejse gennem fjendtlige Farvande til den tyske Koloni i Østafrika, det nuværende Tanganyika.

En af dem er *Peter Albrechtsen*, en Broder til ejendomshandler Albrechtsen i Sønderborg.

Peter var dengang, da vi i Begyndelsen af Krigen forlod de hjemlige Farvande, en ganske almindelig ung Mand paa tyve Aar. Han havde et godt Humør, og uden at kny udførte han det Arbejde, der blev ham paalagt. At Peter havde særlige Interesser, opdagede vi først, da vi naaede Aldabraerne i det indiske Ocean.

Skjult i en Lagune ved Øerne havde vi kastet Anker og ventede paa nærmere Ordre fra den lille tyske Krydser »Königsberg«. En Baad med Indfødte roede ud til os, og for noget Tobak og Konserver tiltuskede vi os nogle Kokosnødder og en Kæmpeskildpadde paa over hundrede Kilo. Da den blev slagtet, indeholdt den en stor Mængde Æg paa Størrelse med Gaaseæg. De var runde som Kugler og omgivet af en stærk og sejt Hinde. Man kunde lade dem falde ned fra stor Højde, uden at de gik itu. I den efterfølgende Tid spiste vi Røræg og Skildpaddekød til hvert Maaltid. Det smagte nærmest søm Kalvekød.

Ganske stiltiende havde Peter sikret sig nogle Æg. Det var Sjældenheder, og de skulde opbevares som et varigt Minde fra disse Øer i det indiske Ocean. Han stak Hul (93) paa Hinden og fik Indholdet hældt ud, hvorefter han fyldte dem med flydende Talg. Det var første Gang, vi opdagede, at Peter var en ivrig Samler af sjældne Ting. Senere i Østafrika, da vi for en kort Tid var sammen i Dar es Salam, var Peter ofte ude efter Kuriositeter, som han dog ofte maatte skille sig af med, da de fyldte alt for meget under de efterfølgende Krigshandlinger i Junglen, Forinden købte han dog hos en Araberen Guldring med fint graverede arabiske Tegn. Den bar han som et varigt Minde om Afrika.

Saa skiltes vore Veje, og først to Aar senere hørte jeg om ham ved et Møde med det Kompagni, han var tildelt, Det var nede i Nærheden af den portugisisk-østafrikanske Grænse, og naturligvis spurgte jeg efter min Kammerat og Landsmand. Her fik jeg at vide, hvad der i Mellemtiden var sket.

En Europæer ved Kompagniet fortalte mig om Kampene længere nordpaa. De svage, tyske Styrker havde ved Hjælp af Kamppatruljer, der uventet dukkede op, forsøgt at forhindre de talmæssigt langt overlegne Englændere i en alt for hurtig Fremrykning. Disse Patruljer bestod kun af en Europæer, og et Antal sorte Soldater. De var ofte en hel Uge undervejs, i en ubarmhertig Hede, i et usundt Tropeklima, og det gik voldsomt paa Nerverne. Det hændte ofte, at disse Patruljer led store Tab.

Netop vendt tilbage til Kompagniet maatte Peter atter som Stedfortræder for en syg Kammerat ud paa Patrulje, og i over en Uge hørte man intet fra dem, Men saa en Aftenstund dukkede to forrevne Skikkelser op i Lejren. De hørte til Peter Albrechtsens Patrulje og fortalte, at de var blevet omringet af en stænk, engelsk Afdeling i den tætte Urskov. De havde ved Tegn opfordret dem til Overgivelse, men Peter blev stædigt ved at fortsætte Kampen, indtil han fald for det Land, vi alle var tvunget til at kæmpe for.

Ikke en Sten eller et Kors tilkendegiver hans sidste Hvilested, men Løverne gaar her efter Solnedgang paa (94) Rov, og Hyænerne udstøder Nætterne igennem deres uhyggelige Hyl ...

Det, som under Krigen dernede i Afrika hørte til en Undtagelse, det skete med Peter Albrechtsens Efterladenskaber. Gennem en Parlamentær, som maaske havde andre Ting at forhandle om, blev hans Værdigenstande, Breve, Fotografier og den sjældne Guldring, han havde erhvervet sig i Dar es Salam, overgivet til Tyskerne, og længe efter at Krigen var sluttet, havnede disse Efterladenskaber som ved et Under hjemme hos hans nu afdøde gamle Mor i Sønderborg. Dem smukke Guldring fra Dar es Salaan, som han bar til han faldt, bærer nu hans Svigerinde, Fru Albrechtsen. som et Minde om Svogeren, der fandt sit sidste Hvilested i Afrika.

Den vidunderlige Hjemrejse fra engelsk Krigsfangenskab i Ægypten i September 1919, om Bord paa den danske Krydser »Valkyrien«, den storslaaede Modtagelse vi fik, da vi gik i Land ved Toldboden i København, hvor min Hustru var kommet til Stede for at byde mig velkommen hjem, og I de fire straalende Festdage som Frederiksberg Kommunes Gæster vil vi altid mindes med Glæde.

Den fjerde Dag gik Turen til Banegaarden, ledsaget af hele den Familie, vi havde været indkvarteret hos, og som havde forsynet os med en god Madpakke til vor Hjemrejse. Toget bruste nu af Sted over Sjælland, med Hjemmet som Maal. Hvilken Glæde var idet ikke for min Hustru og mig at fejre Gensynet med hinanden under saa festlige Former, efter den aarelange og haabløse Adskillelse. Fra Kupevinduet skuede vi ud over det sjællandske Landskab, som i riverude Fart gled forbi vore Blikke. Saa hjemligt og gammelkendt, og

dog saa nyt for os Krigsfanger, eftersom vi i lange Tider havde færdedes mellem Trope vegetation, i Ørkensand, mellem Daddelpalmer og det frugtbare Nillandskab. Ved Farris passerede vi den gamle Grænse og fortsatte til Flensborg, hvor vi ankom, efter at Mørket var faldet paa. Men Flensborg By henlaa til vor store Forbavselse i næsten fuldstændigt (95) Mørke, og vi sporede overalt Følgerne af den tabte Krig. Men vi skulle ganske uventet blive Vidne til Krigens Brutalitet, til de Taarer og den Sorg, den havde foraarsaget.

Endnu inden Toget holdt, opdagede jeg paa den sparsomt oplyste Banegaard to Kvindekikkelser, som med forventningsfulde Blikke skuede mod de oplyste Kupevinduer paa det ankommende Tog. Det gav et Sæt i mig, skønt jeg havde set dem engang før, og det var for fem Aar siden. Jeg genkendte dem øjeblikkeligt. De to var Mor og Søster til en Kammerat, som sammen med os om Bord paa Blokadeskibet »Kronborg« drog til Østafrika. Men ak, siden 1916 laa den unge Mand begravet paa et ukendt Sted nede i Østafrikas Urskove. Men Aviserne havde bragt Meddelelse om de Krigsfanger, som vendte hjem med »Valkyrien«, og Moderen havde sikkert opfattet en anden af samme Navn som sin Søn.

Da jeg inden Afrejsen til Østafrika i Slutningen af 1914 skulde hjem paa en kort Orlov, bad Sønnen mig overbringe Moderen og Søsteren en Hilsen. Jeg havde nemlig to Timers Ophold i Flensborg. Aldrig havde jeg set en Moder mere ængstelig og nedbrudt ved at se, at hendes eneste og kun 28-aarige Søn skulde med i Krigen: Hun anede maaske dengang, at hendes Søn aldrig vilde vende tilbage.

Under Udrejsen var han uafbrudt søsyg hele fjorten Dage i Træk. I Afrika var han blandt de første, som fik Malariafeber.

I 1916, da jeg var undervejs mod Rufdjifloden, mødte jeg to Negre, som har en Europæer i en Maschilla. – Det var Chresten Hansen fra Flensborg. Han var meget stærkt nedbrudt af Feber og skulde bringes til et primitivt Urskovshospital, der bestod af Græshytter.

Vi talte sammen en Stund, mens Bærerne hvilede sig. Nogen Tid senere erfarede jeg, at han var bukket under for den stadig tilbagevendende Malariafeber. Han havde haft at forringe Modstandskraft.

I fem Aar havde Moderen levet uden Efterretning om (96) ham, levet mellem Haab og Frygt om engang atter at faa Sønnen tilbage.

En nær Ven paatog sig at bringe Moderen og Søsteren det tunge Budskab ...

Den forbandede Krig!

Den glade Stemning var med eet forsvundet. Tavse gik vi ind gennem Byen for at søge Logi for Natten. Den næste Dag fortsatte vi med Dampskibet paa den sidste Etape mod Hjemmet.

Vi var naaet til Vejs Ende.

Nis Kock, Sønderborg.

Da jeg blev Landbruger i Frankrig

Grænselandets Børn Nord og Syd for den nuværende Grænse ved Skelbækken har ned gennem Tiderne været udsat for mange spændende Oplevelser, glædelige saavel som sørgelige. Jeg vil fortælle lidt om en saadan, jeg havde i den første Verdenskrig.

Vi var mange dansktalende og dansksindede Sønderjyder i Kompagniet, Vor Kompagnifører, Overløjtnant Reimers, var selv Sydslesviger, en udmærket Mand, som sørgede godt for sine Soldater, og som, skønt han selv var udpræget tysksindet, forstod den vanskelige Stilling, vi dansksindede tyske Soldater var stedt i. Var vi i Hvile-stilling, glædede han sig, naar vi samlede os og sang vore kære danske Sange, ligesom han aldrig forbød os indbyrdes at tale vort danske Modersmaal. Han faldt desværre, til stor og inderlig Sorg for hele Kompagniet, i Champagne-Slaget Vinteren 1915. Jeg har flere smukke Breve liggende, som hans gamle Moder, en Præsteenke fra Tating efter hans Død har sendt mig.

Livet i Skyttegravene gik sin trivielle Gang. Vi var allerede naaet langt hen i det andet Krigsjaar, og vi, som havde været med faa Begyndelsen, og som havde oplevet saa mange smertelige Tab af gode Kammerater, syntes, at med den Udvikling, som Krigen havde taget, var der ikke megen Udsigt til at slippe helskindet ud af denne (97) haabløse Tilværelse. – Humøret var langt nede. Samtaleemnet var altid det samme, hvornaar er Krigen forbi, eller hvornaar kunde man have Held til at faa det Ønskede »Heimatschuss« eller en Dækpost i Etapen.

Saa pludselig kom for mig den forløsende, store Begivenhed. Delt var den 20. Februar 1916. Jeg glemmer aldrig denne Dag. Kompagniet laa i højeste Alarmberedskab, der skulde foretages et Modangreb. Da var der en Ordonnans, der fra Skyttegnaven raabte ned til mig i min underjordiske Hule: »Underofficer Henrik er afkommanderet til Etapen. Skal straks gøre sig klar!«

Jeg kunde næsten ikke trække Vejret, saadan virkede det paa mig i første Omgang, men i det samme slog det mig: Hvad saa med alle dine gode, gamle Kammerater? Hvordan kan du faa sagt Farvel til dem? Vil de ikke misunde dig denne store Lykke?

I Hast samlede jeg mine Ejendele sammen. Nu var der ingen Tid at spille, og saa kom det Øjeblik, hvor jublende Glæde brødes med dyb Sorg ved Afskeden med Kammeraterne. Aldrig er en Marchtur faldet mig saa let som denne Aften. Granaterne hvinede rundt omkring. Jeg havde knap Tid til at smide mig ned, naar de kom altfor nært, bare bort fra dette Helvede. Flere Steder var Forbindelsesgraven bagud jævnet af store Granathuller, for hver Aften, naar Trafikken fra og til Skyttegraven blev levende, laa der en kraftig Spærreild over dette Omraade. Over saadanne Steder gik det i strygende Galop, nu maatte Uheldet jo ikke saa gerne ramme mig i sidste Øjeblik. Det gik godt - jeg drog et Lettelsens Suk.

Jeg overnattede hos Stabssergenten og fik at vide, at jeg var afkommanderet til at overtage Ledelsen af Landbruget i en fransk Landsby, som laa 30 km brug Fronten. Jeg tog igen Ranslen paa Nakken og kom snart ud paa det aabne Land, hvor man ogsaa ved Dag kunde gaa frit omkring uden at blive beskudt.

I »Pauvres«, som Landsbyen hed, opholdt Jeg mig i fulde to Aar som Landmand og blev meget gode Venner med den resterende franske Civilbefolkning. For at blive (98) dette, slagtede jeg i Smug en Ko og fordelte Kødet, ligesom jeg ved flere Lejligheder over for dem viste, at jeg ikke var nogen ægte »Allemagne«: men - her skulde man være meget forsigtig, for nødtigt af alt vilde jeg igen tilbage til Skyttegraven.

Ja, hvor var det vidunderligt efter i over halvandet Aar at have ligget paa den bare Jord hver Aften igen at kunne lægge sig i sin gode Seng, og hvor var man taknemmelig, naar man i det fjerne hørte Trommeilden og ikke mere behøvede at være med i denne Pine; men - der var altid et Skaar i Glæden - Tanken om, at Kammeraterne derude endnu maatte lide.

Da Krigen endelig i 1918 var forbi, kunde vi danske Sønderjyder, som havde overlevet denne, med Begejstring drage hjem, for nu vidste vi, at Grænsen ved Kongeaaen vilde blive flyttet mod Syd, at Nordslesvig vilde blive genforenet med Danmark; men ogsaa her var der Malurt i Bægeret, noget, der pinte og nagede, nemlig dette, hvor vilde den nye Grænse komme til at ligge? Hvor mange trofaste danske Landsmænd vilde ikke faa Del i den store, spændende Begivenhed, som Genforeningen med Danmark vilde blive, og saa ogsaa dette, at i al vor Glæde maatte mange, mange Hjem græde .og sørge over deres kære, som blev derude ...

Henrik Petersen, Toft, Tønder.

Oplevelser fra Krigen 1 914-18

(99) Efter de spændte Dage i Slutningen af Juli 1914, da Krigsrygterne svirrede i Luf-ten, oprandt Lørdag Aften den 1. August,

Jeg kørte hjem fra Marken, og min Far kom over paa Gaarden til mig og meddelte, at Krigen var brudt ud. Jeg havde været hjemme fra min aktive Tjeneste i seks Aar. Min Far var meget ulykkelig, særligt da det svirrede med Rygter paa Rømø. Førende Mænd i Nationalitetskampen skulde være blevet arresterede. – Mænd som Kresten Jensen, Hans Lorenzen og Herman Jensen skulde være blevet skudt,

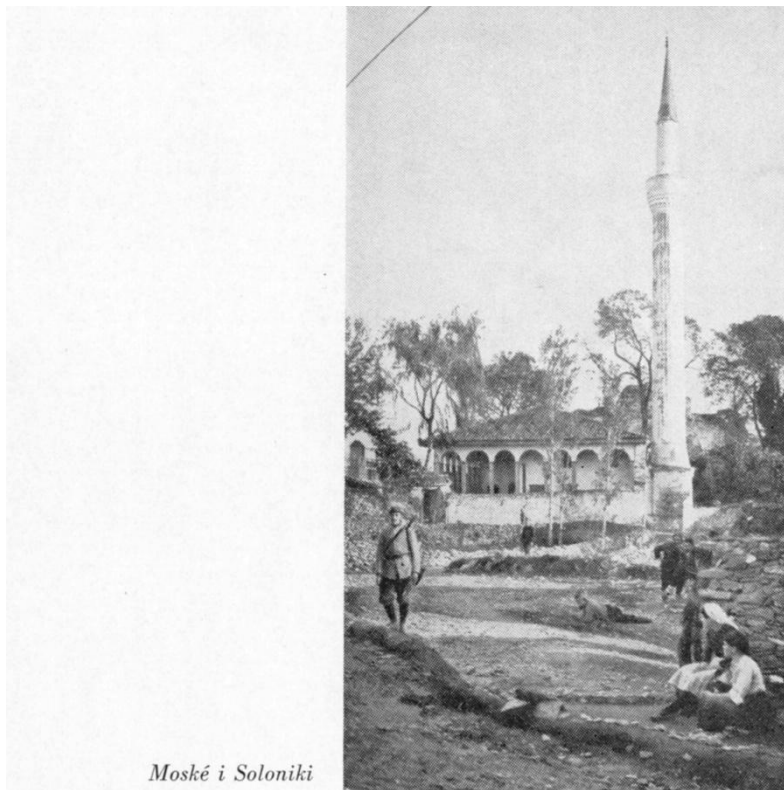
»Ja, de kommer for at hente dig«, sagde min Far.

»Aah, Sikke noget Sluddere, svarede jeg, »det har jeg i Grunden slet ikke noget imod, for jeg skal jo alligevel følge med mit gamle Kompagni i Flensborg til Frankrig. Hvad kan da være værst?«

Alle fra Rømø, der havde været Soldat og var hjemme fra Tjenesten, fik ved første Møde paa Foraarskontrollen i Havneby en Paategning i deres Militærpas, som angav, hvor man skulde møde i Tilfælde af Krig.

Den Lørdag Aften blev for Rømøboerne uforglemmelig. Meddelelsen om Krig var uhyggelig. Alle Mænd mellem 20 og 40 Aar, uddannet og ikke uddannet Mandskab, skulde møde paa Øen Sild næste Dags Morgen. Delt var et forfærdende Budskab for de Forældre, hvis Sønner var blevet fuldstændig fri for Soldatertjenesten. De var paa Sessionen blevet overskrevet til »Landstormen uden Vaaben«.

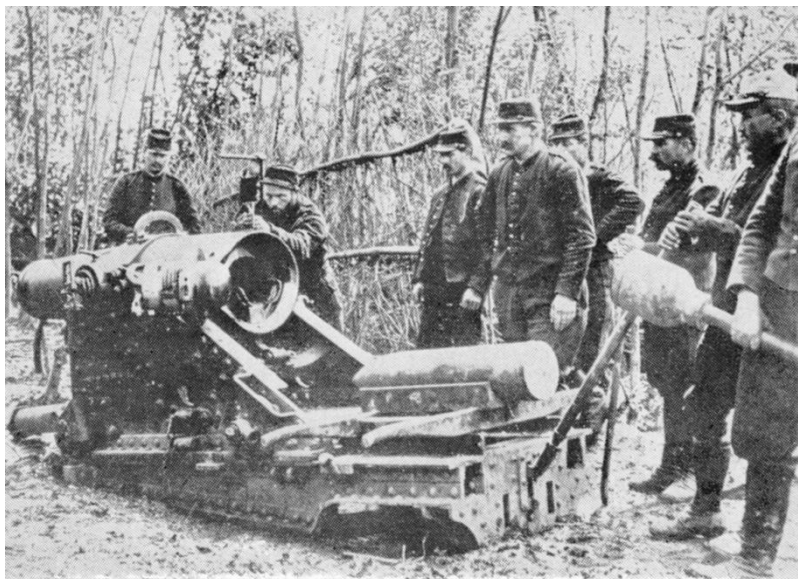
Vi fik Kufferterne pakket, men omkring Klokken tolv om Natten meddelte Telegram fra Flensborg, at vi skulde afvente nærmere Ordre. Denne Ordre ventede vi paa i syv Maaneder, helt til den 2. Marts 1915. Da blev (100) alle, der havde aftjent deres Værnepligt aktivt, indkaldt til Flensborg.

Moské i Soloniki

Fransk observationsballon

Fransk 220 mm haubits i Argonnerskoven

Tyrkiske soldater, uddannet af tyskerne, i Konstantinopel

Den 30. Marts 1915 gik alle fra Rømø med en Transport til Frankrig, alle undtagen Skomager Jens Bleeg Petersen og jeg. Vi blev holdt tilbage til det nye 5. Kompagni, der blev oprettet. – Vi fra Rømø kom med i de haarde Kampe om Moulin i Juni 1915. En af Rømø-boerne, Hermann Holm, faldt i dette Slag. Syv Maaneder derefter kom jeg med en Transport til Rusland. Vi blev indsat ved Fæstningerne Luck og Kovel, Syd for Brest-Litovsk. Da vi havde været der i otte dage, var kun 15 Mand tilbage af de 400, der var udgaaet fra Flensborg. De var alle døde eller saarede. Efter det sidste Stormangreb paa de russiske Stillinge laa alle vi fra Rømø Side om Side paa Forbindingepladsen. Jeg var haardest ramt, idet jeg var ramt i Underlivet. Det var fire Alsinger, der tog mig med tilbage til Forbindingepladsen, Petersen og Møller fra Skovby, Jens Clausen fra Ertebjeng og den senere Hestehandler Peter Lorentzen fra Sønderborg. De var oven i Købet alle lettere saaret.

Da de ankom med mig, sagde Lægen: »Læg ham bare derhen. Han dør alligevel«.

Der laa her en Række døde: men hen imod Aften blev jeg dog transporteret tilbage.

Det varede otte Dage, inden jeg kom under Lægebehandling. Jeg anbragtes sammen med 24 haardtsaarede i en russisk Synagoge.

En skønne Dag ankom der et Lazarettog fra Tyskland. De haardtsaarede Soldater blev alle baaret ud, undtagen mig. De mente vel, at det ikke var nødvendigt at tage mig med. Jeg spekulerede dog paa at komme hjem til Rømø og blive begravet der, men da der intet Menneske var at se, og da Toget holdt lige uden for Døren, prøvede jeg, om jeg kunde støtte paa Benene, Delt gik. Jeg kravlede op ad Trinbrættet og slæbte mig hen til en Seng, den eneste, der ikke var belagt. Jeg krøb ned under Tæpperne. Det var i sidste Minut, for lige efter satte Toget (101) sig i Bevægelse, og jeg gled med til Tyskland, til Frankfurt an der Oder.

Jeg var faktisk flygtet fra Rusland. Mine Militærpapirer fik jeg først halvandet Aar senere. Efter nogen Tids Forløb skulde Lazarettet rømmes, fordi haardtsaarede fra Frankrig skulde indlægges. Jeg skulde ogsaa bort, til Memel; men da jeg ingen Papirer havde, rejste jeg til Flensborg. Der vilde man ikke vide af mig, men jeg forlangte at blive indlagt paa Hospitalet, og det blev jeg da ogsaa.

Jeg kunde nemlig ikke holde til Transporten til Memel. Min gamle Kompagnifører, Justitsraad Scheel, skrev en Ansøgning for mig for at faa mig overflyttet til sit Kompagni i Flensborg. Det lykkedes, og jeg oventog Førerskabet af hans første Korporalskab i syv Maaneder i 1915. For at komme lidt til Hægterne, blev jeg senere overført til et Kompagni for Rekonvalescenter. Kompagniførerne fandt paa, at vi godt kunde udføre Vagtjeneste, men, sagde man, man vilde gerne se frivillige. Jeg var ikke Uvillig. Jeg kunde nok sidde paa Vagtstuen, men jeg spekulerede paa, at det, Kompagniføreren her foretog sig, var helt ulovligt. Der staar nemlig i de prøjsiske Krigsartikler, at det er forbudt at lade saarede og syge Soldater bevogte prøjsisk Gods og Ejendom.

Nu skete der det, at Flensborgs Gader den 16. Februar 1916 var belagt med Glatis. Klokken tolv Middag tog jeg af Sted med tolv Mand. Vi skulde til Jørgensby ovre paa den anden Side af Fjorden. Vi kunde ikke holde Trit og Retning. Vi gled paa de glatte og stejle Gader. Det saa jo ikke godt ud. Næste Dags Eftermiddag kom Feldwebelen op til mig. Jeg skulde straks komme op til Kaptajnen. Jeg kunde regne med at blive spærret inde. Kaptajnen gav mig en vældig Opsang og Idømte mig for daarlig Førings syv Dages Arrest. Manden var aldeles rasende. Da han var færdig, blev jeg staaende. Jeg erklærede, at jeg gerne vilde have Lov til at forklare Sagen set fra min Side, for den saa lidt anderledes ud. – For det første, sagde jeg, er jeg helt uskyldig, for det andet er jeg en fuldstændig ustraffet Mand, og Kaptajnen har foretaget et Overgreb overfor Kompagniet. Der staar nemlig i de prøjsiske

Krigsartikler, at det er forbudt at lade saarede og syge Soldater bevogte præjsisk Gods og Ejendom. Nu vil jeg sove i 24 Timer, hvorefter jeg indgiver Klage over Dem til Regimentet, Hr. Kaptajn.

Da jeg havde afleveret denne Forklaring, kom der helt andre Toner frem. – Der blev ikke noget med Arrest. Kaptajnen maatte indrømme, at han ikke kendte de præjsiske Krigsartikler. Han tog det hele tilbage, og jeg levede nu i yndig Fred og Ro. Jeg søgte dog ned til mit gamle Kompagni igen.

Justitsraad Scheel var der ikke mere. Vi havde faaet en Berliner, en Overpostdirektør. en flink Mand, og jeg blev hans Vaabenunderofficer lige til den 20. April 1917. Da blev jeg af Generalkommandoen i Altona udtaget til Driftsleder paa Gaardene i Tornskov ved Løgumkloster. Kompagniføreren spurgte mig, hvem jeg nu vilde foresla som min Afløser.

»Det skal jeg sige Dem«, sagde jeg, »De skal tage Underofficer Hans Hansen, Mejeribestyreren fra Sønderborg«.

»Ja, men han er jo krigsduelig, sagde Kaptajnen.

»Jo, men saa kan De jo lade Hansen undersøge og faa ham omskrevet til »Anvendelse kun i Garnisonen«, sagde jeg.

Da jeg senere kom til Sønderborg og besøgte Hans Hansen, sagde han:

»Der kommer Manden, der har reddet mit Liv!«

Gregers Jensen Bleeg, Emmerlev pr. Højer.

Episoder fra min soldatertid

(103) Jeg vil fortælle lidt om hændelser før og under krigen. Jeg blev indkaldt den 15. oktober 1913 og kom til 6. komp. ved regiment 86 i Flensborg. Den 22. oktober aflagde vi faneeden, men jeg husker, at jeg inderligt bad til Gud om, alt han ville forskåne mig for ansvaret, men obersten fortalte os, at nu havde alle inden for kasernen aflagt eden. (Jeg brød den dog i september 1917 ved flugt til Danmark).

Den 13. november 1913 skulle min søster holde bryllup hjemme i Skodborg, og for at få orlov skulle jeg i en uge forud lære at hilse på befalingsmændene, for tænk, om man mødte selveste kejseren på de kanter.

Tiden gik, og krigen kom.

Vi stod den 4. august 1914 opstillet på kasernepladsen til parole, da der kom bud efter en mand, som kunne tale tysk og dansk. Jeg meldte mig og blev ført op i krigsretten for at være tolk for to danske spioner. Jeg blev hurtigt klar over, at det var fredelige turister. Den ene, Ohlsen hed han, har jeg mødt en gang efter krigen; den anden er den landskendte Østrup, københavnerbørnenes feriefar. Jeg forsøgte at hjælpe dem, - for var de virkelig spioner, var de dog danske som jeg. Det lykkedes at få dem kendt uskyldige, men de skulle ud af landet og i Vamdrup overgives til det danske politi, Det blev bestemt, alt jeg skulle ledsage dem som tolk sammen med tysk politi, men så telefonerede man til sognerådet i

Skodborg, og herfra oplyste man, at jeg i politisk henseende var upålidelig. Der blev altså ikke noget af denne rejse ...

Mine lønlige tanker om flugt beholdt jeg ved mig selv, men jeg havde dog givet Østrup mine forældres adresse, og han skrev til dem og fik af dem min adresse ved fronten.

(104) Hvor var han trofast med at skrive, og efter krigen hjalp han mig til at blive gen-darm. Om to år kan vi fejre 50 års jubilæum som krigskammerater, for som sådan betragter jeg ham.

Krigen gik sin gang. Jeg blev såret første gang den 6. september 1914 ved Marne, kom på Lazaret og tilbage til Flensborg. Da jeg havde været aktiv soldat, kom jeg til at uddanne rekrutter. I den tid var jeg indkvarteret i Duborggade. Da jeg ankom til mit kvarter - en søndag eftermiddag - var der ingen hjemme. Jeg lagde mig til at sove foran døren og våg-nede, da en pigestemme sagde:

»Mutti, da liegt ein Soldat an unserer Tür!«

Jeg afleverede mit indkvarteringsbevis.

Der var i familien tre dejlige piger, Kathrine, Johanne og Helena. Kathrine skulle vise mig op på mit værelse, men før vi kom ned igen, havde vi aftalt, at vi om aftenen skulle gå i biografen og til dans. Nu skulle vi have aftensmad.

Vi talte om krigen og om deres broder Jens, der var ved fronten. Jeg fortalte, og Kathrine måtte gentage det for moderen. Hun hørte ikke så godt. Manden sad for bordenden; men pludselig slog han i bordet.

»Snak dansk, Kathrine, så også jeg kan forstå det«, sagde han.

Jeg rejste mig, gav ham hånden og sagde:

»Jeg er dansker!«

I skulle have set ham! - »Mor, æ flask, vi skal have en dram!« råbte han.

At jeg havde dejlige dage her, kan enhver tænke sig. Men alt godt får en ende . . .

Jeg måtte igen af sted til fronten. Her mødte jeg Per Smed fra Vollerup på Als. Vi blev gode kammerater. Når han i tunge timer havde billedet af konen og børnene fremme, sagde jeg altid til ham: »Den pige (hans datter på fire år) vil jeg have til kone, når vi kommer hjem!«

Hans Svar var altid det samme. - »Det skal du få, men først skal vi jo slå Frankrig, og det kan tyskerne ikke!«

Hans tro på tyskerne var ikke stor - men han holdt sit løfte. Der gik 16 år, før vi så hin-anden igen.

Da Vi skiltes, havde jeg fortalt ham, at jeg på min orlov ville gå over grænsen og ikke vende tilbage til al den gru... .

Ved parolen meddeltes, at jeg ikke var vendt tilbage, og at jeg var blevet idømt tolv års tugthus. Min kammerat glædede sig, for nu vidste han, at jeg havde nået målet, Danmark, og dermed friheden!

I 1933 blev jeg gift med Per Smeds datter.

Nu lidt om vore meriter ved fronten.

På den tid, da jeg kom hjem fra orlov, lå vi i en skov i Champagne. Vi holdt tredie linie besat. En dag var ordonnansen, Johan fra Harreslevmank, ved at stege frikadeller. Jeg kom da til at »nappe« stegepanden med frikadellerne og delte dem med Per Smed og Johannes Jørgensen fra Rødekro. Han var slagter.

»Ja«, sagde han, »når du kan rekvirere sådan hver dag, har det ingen nød!«

Men der blev jo stor opstandelse og appel, for sagen skulle undersøges, og chefen, hvem frikadellerne var tiltænkt, var meget vred. Han fik dog aldrig at vide, hvem der havde taget frikadellerne.

To dage efter havde Per og jeg forset os, og straffen var nattevagt ved 58 døde kaniner, som man havde fanget om eftermiddagen. – Nå, vi stegte to af dem og spiste dem, Da det blev dag, kom feldwebelen. Vi skulle afløses. Han kunne dog kun tælle 56 kaniner. Så skulle jeg tælle, men Per sagde, at jeg ved tal med otte skulle sige ni, og den gik. 28 blev til 29 og 48 til 49. – Der var altså 58. Feldwebelen sagde: »I kan gå, I svinepelse!« Han var en god foresat, og forøvrigt havde han selv gjort noget lignende i begyndelsen af krigen, da han og jeg hentede to gæs hos en fransk bondemand. Denne ville have et bevis, så han kunne få beløbet udbetalt ved kommandanturen. Da gav feldwebelen ham en seddel, (106) hvorpå han havde skrevet et eller andet sludder, og det gav jo ikke penge.

Efter at vi var kommet tilbage fra fronten, fik jeg orlov, men vi skulle jo have bagagen med os. Jeg kendte dog Ingemann Thomsen fra Rødding, som gjorde tjeneste hos løjtnant Peter. Han havde en vogn, forspændt med to æsler, og ham fik jeg til at opbevare min opbakning, til jeg kom tilbage. Mens jeg vær i færd med at aflevere min baggage, dukkede løjtnanten op. Jeg troede, at min orlov var blevet annulleret, men Ingemann vendte sig om mod ham og sagde på dansk:

»Her er der en; der skal hjem på orlov!«

Løjtnant Peter korn hen til mig og spurgte:

»Hvor skal du hen?«

»Jeg skal til Skodborg«, svarede jeg.

Han talte med mig om nogle bekendte, rakte mig hånden og sagde: »Farvel da, og hils derovre!«

Hans hentydning var god nok Løjtnant Peter er nu skyldrådsformand P. Chr. Hanssen, Bolderslev, søn af H. P. Hanssen.

Peter Hansen Toft, Sundsmark pr. Sønderborg.

Krigsfange i Rusland

Som krigsfange i Rusland var vi udsat for kulde, sult og tørst, men jeg blev dog forskånet for sygdom. Vi havde dog også mange fornøjelige dage med behageligt arbejde og god forplejning, I vinteren 1915-16 opholdt jeg mig i en krigsfangelejr i Dauria i Sibirien, omtrent to dages togrejse øst for Baikalsøen. Her havde vi det ret godt. Forplejningen var nogenlunde, vi var rystet godt sammen og havde det meget fornøjeligt.

Den 21. maj 1916 kom jeg med en transport bort fra lejren, hvorhen vidste vi ikke, Jeg måtte tage afsked med mange af de sønderjyske kammerater, som jeg havde været sammen med i lejren: Andr. Andersen, Nis Berg, Rasmussen fra Als, Hans Iversen, Asmussen og Chr. Lund, Normsted.

(107) Solen skinnede, da toget forlod Dauria. Vi kørte vestpå. Turen omkring Baikal-søen var meget skøn. Banen fører her gennem mange tunneller. På den ene side af sporet er der høje bjerge, på den anden side går det stejlt ned mod søen. Endnu i maj måned kunne vi se isbjerge svømme ude i søen, og de høje bjergtoppe var dækket med sne. Turen gik gennem Irkutsk, Krosnojarsk, Taiga, Omsk, gennem Uralbjergene, over den store Volgaflod til Pensa, hvor til vi ankom den 8. juni. Men her blev vi kun nogle dage, så kørte vi til en by, som hed Tjeplowka, hvorfra vi efter et ophold på ca. 14 dage med hestekøretøjer blev kørt til en landsby, Ivanovka. Vi var nu kun fire sønderjyder tilbage, men af dem blev den ene syg og kom på Lazaret, og Andr. Andresen kom til den danske lejr i Jurjew-Polski. Så var foruden mig kun Berg fra Stevning tilbage blandt de ca. hundrede tyske krigsfanger.

Det første, vi blev sat til, var at bygge nogle jordhytter, i hvilke vi boede i godt halvdelen af året.

Vi kom så på skovarbejde, delt i hold på tre mand. Kosten, som vi fik fra et køkken i lejren, var meget god. Træerne, eg og birk, blev hugget ned for fode. Vi fik foruden kosten og opholdet 15 kopeker for hver »saschin« (favn) træ, som vi fældede og Savede. Fortjenesten var jo ikke særlig stor. Jeg havde dog her god forbindelse med hjemmet i Stepping og fik sendt både pakker og penge. Posten kom regelmæssig og gik godt igennem. Også breve og postkort fik jeg mange af.

I november 1916 faldt der en masse sne, og skovarbejdet gik i stå. Halvdelen af fangerne blev sendt bort. Resten blev inddelt i hold på fem mand, men det blev ikke til meget med skovarbejdet i den strenge vinter. Vi gik rundt i skoven og landsbyen og havde det meget hyggeligt. Vi havde fået opsæt komfur i »lejligheden« og led således ikke under den stænke kulde.

I marts 1917 fik vi nogle heste og slæder og kørte træ fra skoven til banegården. Vi var godt klædt på, filtstøvler, pelsjakke og -pelshue. Det hele gik strygende. (108) En gang imellem måtte jeg på ski rundt i skoven og afmærke træer. Det var trættende, men interessant.

Sidst i april afbrød vi arbejdet i skoven og kørte ud på et større gods, hvor vi om vinteren ofte havde hentet hø til hestene. Vi blev på godset en fjorten dages tid og såede byg og havre. Vi havde fire heste for hver plov (2-3 furet), og kornet blev sået samtidig med pløjningen. Der var en såkasse oven på ploven, og gennem en slange blev sæden ført ned i plovfuren. Da forårssåningen var færdig, kom vi tilbage til Ivanovka og fortsatte kørslen med træ. Nu havde vi vogne, hver forspændt med to heste. Det var noget nyt for russerne, som ellers kørte med en hest, men det gik storartet.

I juni blev det så varmt, at vi kørte om natten og sov om dagen. Sidst i juni kom vi igen ud på godset og blev sat til at slå græs i de store skove, som hørte til godset.

Vi havde her en dejlig tid. Der var en masse jordbær i skoven, og desuden fik vi en meget god forplejning, og først og fremmest kunne vi gå frit omkring.

Godsejerens søn, som hed Mischka, en 16-17 årig knægt, ville gerne lære at snakke tysk. Da første, vi lærte ham at sige, var: »Mischka faul!«

Så kom kornhøsten, og vi høstede rug, kørte den hjem og tærskede den med det samme.

Den 12. september var det slut med arbejdet På godset, Godsejeren gav os alle hånden og ønskede os et snarligt »darnoj«, en snarlig hjemkomst.

Chr. Hansen, Hjerndrup.

På lazaretophold

(109) Medens vi lå foran Lorettohøjen i september 1915, blev jeg ramt i hovedet af en granatsplint. Jeg arbejdede mig under start besvær tilbage til en forbindingsplads, der var anbragt i en kælder i kulminens bygning i Angers. Her blev jeg opereret, hvorefter jeg med et hollandsk lazarettog transporteredes til Wattenscheid i Westfalen. Herfra blev jeg sammen med andre sårede i bil kørt til et katolsk kloster.

Klostret var et mægtigt bygningskompleks. Nu var det indrettet til lazaret for både civile, soldater og krigsfanger. Disse sidste var anbragt på gulvet i tagetagen. I midterbygningen fandtes en kirke, hvis indre strålede af kostbar udsmykning. Her gik patere, munke, sygeplejersker og nonner ud og ind. De første dage forekom alt så fremmed og mærkeligt, at jeg nærmest var grebet af uhygge og angst. Det var vel synet af nonnerne i de blå dragter og deres voksblege ansigter og deres ejendommelige ceremonier, der virkede så underligt på mig. Dertil kom vel også den lydløshed, med hvilken de færdedes iblandt os.

Jeg var sengeliggende i seks uger, men ved god pleje, god og rigelig mad og hvile og ro gik det vældigt fremad med mig. Min stille angst for nonnerne forsvandt og ændredes til betagelse, for hvor var de opofrende, kærlige og hjælpsomme, og takket være deres omsorg oprandt den dag, da jeg atter måtte rejse mig fra sygelejet og spadserere omkring. Kræfterne tog til. På min første vandring gennem de lange gange og store haller havde jeg en mærkelig oplevelse. Jeg var nærmest gået lidt rundt for at orientere mig i det store boligkompleks. Der var mange ting, som fangede mit blik og optog mine tanker. På min vandrang kom jeg (110) forbi en dør, der stod på klem. Inde fra værelset lød sagte gråd og klynken. Jeg listede hen til døren og tittede ind. Værelset var meget sparsommeligt møbleret, Jeg fik øje på en kommode, og foran denne lå en sød, ung pige på sine knæ og rodede i en af skufferne. Jeg gik ind til hende og spurgte, hvorfor hun dog klynkede og var så bedrøvet. Og så fortalte hun mig under gråd og fortvivlelse, at hun var eneste barn af en far og mor, der ejede et stort gods; men de havde mod hendes vilje sendt hende i kloster, og nu havde man klippet hendes gyldne hår af og iført hende grove klæder, man havde berøvet hende friheden, for vinduerne var stængede og døren blev låst udefra, brevene blev censureret og hendes dag gik med slid og slæb fra morgen til aften. Hun følte, at hun var kommet i fængsel.

»Oh, hvor ville jeg være Gud og mennesker taknemmelig, dersom jeg kunne slippe bort herfra!« sluttede hun. Jeg fik virkelig medlidenhed med hende og sagde for at trøste hende: »Ja, dersom det var muligt, ville jeg befri dig. Jeg skulle føre dig ud i livet, tage dig med hjem og klæde dig i den skønneste kjole!«

Og hun blev virkelig så rørt, at hun omfavnede mig; men - hjælpe hende kunne jeg jo ikke.

Efter nogen tids forløb fik jeg lov til også at færdes uden for selve lazarettet. Jeg blev sammen med andre kammerater opfordret til at deltage i en indsamling af penge, der skulle komme krigsblinde og døve til gode. Jeg var dog ikke længe om at opdage, at en del af mine kammerater omsatte de indsamlede beløb på værtshusene. Det var svindel det hele. Jeg foretrak derfor at bruge tiden til spadsereture i den kønne natur, selv om det var begrænset, hvad omgivelserne havde at byde på. Vi lå nemlig op og ned ad Ruhrdistriktet. Togene rasede forbi, sporvogne klemte, mure og hustage var tilsodede af røg fra de mange skorstene. Befolkningen var fattig, børnene var alle underernærede, og der var mange

enker efter mænd, der havde mistet livet i kulminerne. Derimod var der et utal af restaurationer med (111) masser af spilleautomater, og her var der altid stor søgning.

Jeg kikkede engang ind i en sådan beværtning. Loftet var prydet med gamle museums genstande, og i et stort glasskab var udstillet genstande fra tidligere krige. Helt almindelig var beværtningen altså ikke; men når man færdes på disse egne, kan man ikke undgå at stifte bekendtskab med alle livets afskygninger, sorg og glæde, ulykker, slagsmål og drukenskab, fattigdom og død. Til gengæld udfoldede de kristelige hjælpeorganisationer et vidt omspændende arbejde, og der var nok at tage fat på.

Engang inviterede den stedlige kvindeforening med borgmesterfruen og datteren i spidsen os til en sammenkomst. Programmet lød på sang og musik, og bagefter blev vi beværtet med kaffe og øl. – Jeg fik også en gang, ganske tilfældigt besøg af en familie, der stammede fra Haderslev, men som nu var bosiddende på disse egne. De var så flinke at forære mig både bagværk, vin og cigarer.

Overlægen var også så venlig at bevilge mig lørdagsorlov, for at jeg kunne besøge min forlovede. Og hvor var nonnerne flinke til at hjælpe mig. De børstede mit tøj, de pudsede mine sko; de klædte mig på fra inderst til yderst, de bragte mig ned på banegården og mødte op igen ved min tilbagekomst. En sådan omsorg møder man sjældent.

Desværre kom Jo den dag, hvor det vær slut med det dejlige ophold i klostret.

Rejsen gik til Neumünster, til et rekonvalescens-kompagni. Her var det meget sløjt med føden. Vi fik tiden til at gå med spadsereture i skovene og i byen. Endnu efter månedens forløb var såret i mit kranium så dybt, at jeg kunne stikke to fingre ned i det. Jeg havde på fornemmelsen, at det gik ned ad bakke med mit helbred. Da jeg forlod det dejlige kloster, vejlede jeg 135 pund, og efterhånden var min vægt nu nede på 92 pund. Jeg meldte mig omsider syg; dog en ubehagelig bataljonslæge (112) erklærede mig kort og godt tjenstedygtig. Da jeg mente, at dette ikke kunne være rigtigt, bad jeg om at måtte tale med regimentslægen. Han var en mand af en ganske anden støbning. Han bevilgede mig orlov i ti dage. Efter tilbagekomsten skulle jeg melde mig igen og anmode regimentskommandøren om at møde sammen med mig. De to herrer besluttede at sende mig på rekreationsophold ved Østersebadet Brunshaupten i Macklenborg.

Efter otte dages forløb modtog jeg besked fra skrivestuen om, at jeg på kompagniets regning kunne købe både undertøj, skjorter, hjemmesko, lommetørklæder, sokker, et rejsetæppe og et uldent halstørklæde! Endvidere kam, spejl, børste, skocreme samt en kuffert. Således velforsynet tiltrådte jeg rejsen, godt forsynet med forplejningspenge, og da jeg oven i købet havde tjent nogle penge ved fremstilling og salg af husflidsgenstande, var jeg bestemt ikke nogen fattig mand, tværtimod! Jeg gjorde ophold i Hamborg og besøgte min onkel, der beredvilligt viste mig den store bys seværdigheder.

Den følgende dags aften ankom jeg til mit bestemmelsessted og blev Indkvarteret hos to damer, hvis far var præst. Modtagelsen var meget hjertelig. Ved et smukt dækket bord spiste vi til aften. Selskabet bestod af såvel civile folk, menige og officerer. Senere flyttede jeg ind på et badehotel, hvor en sygeplejerske ledsagede os på spadsereturene langs stranden og i skoven. Jeg blev god ven med en anden rekonvalescent, og da vi begge havde en god sangstemme, indøvede vi nogle sange og tog ind på de forskellige hoteller og pensionater, hvor vi gav vore numre til bedste. Bagefter tog vi huen af og gik rundt blandt badegæsterne og indsamlede frivillige gaver. – En officer forærede os endda engang hundrede mark samt en kasse cigarer. Opholdet her ved stranden, solen og den friskeluft, roen og

hvilen, havde en heldig indflydelse på mig. Jeg genvandt lidt efter lidt mine kræfter, og efter seks ugers forløb var jeg oppe på min gamle vægt og kunne rejse hjem.

Emanuel A. Schultz, Hejsager.

Kammerat, fortæl!

Varme skal der til!

(113) Det var omkring årsskiftet 1917.

Infanteriregiment 163 havde deltaget i stillingskrigen omkring Reims og havde nu sidst været med i kampene ved og omkring byen Noyon. Kampene både her og der havde været af ret voldsom karakter. Store tab havde man lidt, og resterne af regimentet var endelig blevet trukket tilbage bag fronten for at blive opfyldt påny med opfyldningsmandskab.

Regimentet var nu sat ind i en mere rolig stilling oppe i Flandern. Bataljonen, hvortil jeg dengang herte, havde fået hvilestillinger anvist i den lille by Moorslede. – Vi havde fundet et nogenlunde anstændigt kvarter. Med »vi«, mener jeg bataljonens faste håndværkere, altså skomagere og skræddere, fire mand ialt.

Her havde vi da i det mindste tag over hovedet, og det var jo allerede meget. Kulden var slem, og værre var det, at vi ikke havde noget brænde til vor skyttegrave-kakkelovn. En skrædder - og skomageren med - må nu engang have varme for at kunne arbejde. Tænk bare en stivfrossen begtråd. – Nej, den går ikke. De første par dage knagfrøs vi.

Vi gik bare og ventede på, at »noget ville vise sig«. – Hvorfor dog gå .og fryse, tænkte jeg. Jeg svøbte mig ind i mine tæpper og krøb til køjs ...

Og sandelig, om ikke det lykkedes mig at falde hen i en blid slummer. Jeg sov godt, men fik dog ikke alt for længe lov til at sove i fred. Jeg havde vel ligget en god times tid, da jeg ret brat blev vækket. En eller anden stod og ruskede i mig.

Det var Ney, min svend og lidelsesfælle, der stod og halede i mig. (114)

– Åh, hør, Niels - knakker - æh, mester mener jeg, vågn op!

– Ja, hvad er der i vejen, siden du ikke kan lade mig i fred længere?

– Jo, du. Den gode Ney havde noget, han ville betro mig.

– Hvad har din slyngel nu lavet, siden du kommer så hemmelighedsfuldt med det?

– Har du måske fået nys om at komme hjem på orlov, eller hvad?

– Nej, nej, mester! Var det bare så vel. Nej, du, det er bare det, at ham, Kersten, skrædderen, og jeg lige har gået en lille tur i byen, og kan du så gætte, hvad vi fandt? Ney stand-sede op.

– Nej, hvordan skulle jeg da vide det? – Nogle soldaterpiger, eller hvad?

– Nej, absolut ikke, du tænker da også altid på det værste. Er jeg da virkelig så slem en ... ? Nej, du, vi gjorde en stor opdagelse. Ney gjorde igen en pause, men fortsatte så: - I en baggård fandt vi kul, en hel hoben kul, og når vi er snilde og går forsigtigt til værks ...

– Kul! – Hvad siger du! Det er jo netop det, vi her har brug for.

Jeg var lysvågen med det samme og ude af sengen for lidt efter at tage af sted på en lille natlig ekspedition. Ganske vist var det ikke lovligt, men - »i nøden nøjes djævelen såmænd også med en fattig flue«. – Kort efter kom vi slæbende med en hel sækfuld kul, og så varede det ikke længe, før der var brum på kakkelovnen ...

Det var den næste dags formiddag. I vor hybel havde vi det lunt og varmt. Alle på stuen var i fuldt sving. Der var nok at lave. Igen lød der sang og latter, og humøret var der ikke noget i vej en med.

Da lød der banken på døren.

– Ind! – Om det også kun er en sølle, fattig skrædder, lød det fra skrædder Peltmann i den sædvanlige, monotone stemme.

(115) Døren åbnedes og ind trådte - vor feldwebel -

Den var nok ikke så god for en sølle skrædder ...

Feldwebel Schneeberg lod som intet, men han så ret polisk ud. Helt fornøjet bemærkede han:

– Ih, nej da, I godtfolk, det må jeg sige, hvor har I det dog hyggeligt her i jeres hybel - og sikken varme I har. Schneeberg gned sine valne hænder og holdt dem tæt hen til den næsten rødglødende kakkelovn.

– En sådan varme! Havde vi bare haft halvdelen af den oppe hos os på skrivestuen, sagde han, men dog med nogen misundelse.

– Saugmann, skriveren, sagde for lidt siden til mig, at han troede, at han snart måtte regne med at få frostvabler på fingrene på grund af kulden.

Feldwebel Schneeberg lo sagte, og han lod sine øjne vandre rundt i stuen, så fra den ene til den anden: men alle var i fuldt sving.

Så kom det endelig:

– Ja, ja, jeg kender det. – Jeg ved det skam godt. – I godtfolk har ord for at være - hm - bjærgsomme! Men forstå mig vel, mig kommer det sådan set ikke ved; men hvad skal men vel sige! Ja, pas på! – Lad jer ikke snuppe!

Så fandt den gode feldwebel Schneeberg det passende at forsvinde fra vor domæne.

N. P. N., Fole.

Uhyggelige dage ved Louvain

Straks efter krigens udbrud måtte jeg forlade kone og børn og rejse til Flensborg, hvor jeg blev tildelt 18. res. divisions stab. Efter at vi en tid lang havde opholdt os i Slesvig, blev vi den 23. august om aftenen læsset i et tog og kørte ved Herbesthal over den belgiske grænse. – Undervejs bruste den tyske krigsbegejstring os i møde, og ved alle stationer blev vi overvældet med gaver af forskellig art.

Lige så snart vi havde passeret grænsen, blev det anderledes. Befolkningen var bedrøvet og rædselsslagen. (116) Mange huse, ja hele byer var nedbrændte, døde heste og kreaturer lå langs vejene!

Vi så også mange soldatergrave. De stemte vort sind til alvor ...

Vi kom gennem Louvain, en by på 60.000 indbyggere. Folkene her så helt fredsommelige ud. Vi marcherede videre frem og kom alt for nær ind på fjenden. Da vi gjorde holdt, var vi kun 4½ km fra englænderne. Så gik det i ilmarch tilbage. Vi blev opdaget og taget under en kraftig ild, som dog kun forårsagede mindre tab. Vi gik videre tilbage, helt til Louvain. Undervejs blev der i en landsby skudt på os af civilbefolkningen fra husene. Vi værgede os det bedste, vi kunne, og kun en enkelt af os blev såret ved et strejfskud.

Nu mødte vi vort infanteri, som var på fremmarch.

Den følgende nat blev hele landsbyen nedbrændt.

Kl. 11 om natten kom vi til Louvain og gjorde holdt på pladsen foran en kirke. En kromand blev banket op og solgte os noget øl. Kl. 1 samme nat blev vi vækket af et mægtigt skyderi. Der blev skudt fra kældre, fra tagene og ud af vinduerne. Vi smed os ned på stenbroen og skød det bedste vi havde lært. Ingen af os fra staben blev skudt, men artilleriet, som kom os til hjælp, mistede flere heste og havde også sårede. – Så blev husene beskudt af artilleriet, og alle beboere i de huse, hvorfra der var blevet skudt på os, blev skudt, både mænd, kvinder og børn.

Da vi kørte ud af byen, kørte vi mange steder hen over ligene, et frygteligt syn. Så mødte vi hele familier med deres ejendele på trillebøre, børn på armen og på ryggen. De søgte at flygte fra den dødsdømte by, fra krigens rædsler. De bedre stillede kom kørende i vogne. De blev alle standset og undersøgt, og hele skoven var fyldt med mistænkelige civilister. Her var gamle mænd og kvinder, som næppe kunne gå, unge kvinder med børn. Alle måtte de for krigsretten, som ikke gav ret mange nåde eller pardon.

De uskyldige måtte lide med de skyldige, det var en (117) forfærdelig jammer at se på - både her og inde i byen. Forbrændte og skudte mennesker lå rundt omkring på gaderne, et sted så vi en ung mor hængende ud over vindueskarmen med et lille barn ved brystet. Man kneb sig i armen for at fornemme, om man var vågen eller ej.

Bagefter erfarede vi, at det var militære i civil, som havde tiltvunget sig adgang til husene og hængt en hvid fane ud, så vi måtte tro, at der var fred og ingen fare. Men inden vi så os om, var vi inde i den største kugleregn.

Hvordan det nu end er, Louvains skæbne var en frygtelig tragedie, som ingen, der så den, nogen sinde glemmer.

Iver Clausen, Graasten.

Æresbevisninger - ogsaa ved Fronten

Vor Bataillon, Fodartilleri Bataillon 36, laa fra først i Oktober 1914 til hen paa Sommeren 1916 i en lille Skov mellem Cerny og Servon i Frankrig. Bataillonens bestod af 1. og 3. Bateria. Jeg hørte til 3. Bateria.

Da det en Tid havde været temmelig roligt ved Fronten, fandt vor Batterifører paa, at det kunde være godt med lidt Eksercits. Han mente, at det navnlig vilde være godt at faa den rette Form for Æresbevisningerne opfrisket, og da der midt i Skoven fandtes en temmelig bred og aaben lysning, kunde den netop bruges til dette Formaal.

En Morgenstund tog vi altsaa Opstilling paa denne Plads, og efter at vi var blevet ind-delt i mindre Grupper, kunde det gaa løs med denne Sport.

Nu kom der jævnlig Flyvere hen over Egnen, og af denne Grund havde Batterne udstillet en Vagtpost, som kunde slaa Alarm, naar der nærmede sig Flyvere. Vi havde kun lige taget fat paa vore vigtige og betydningsfulde Øvelser, før Observatøren raabte: »Fjendtlige Flyvere! Dæk!«

Det kan nok være, vi fik travlt.

Øvelserne blev omgaaende afbrudt, og Kommandoraabet: »Træd af!« gjaldede over Pladsen.

(118) Vi forsvandt i fuldt Firspring.

Flyvere?! – Vi saa ingen, vi hørte ingen. Naa, maaske havde der været en, som nærmede sig - og som havde ændret Retning ...

Der blev nu ogsaa ymtet noget om, at Vagtposten havde taget Sagen i sin egen Haand og sat en eftertrykkelig Stopper for den Slags Øvelser. I hvert Fald var det første - men ogsaa sidste Gang, der indøvedes Æresbevisninger ved Vort Batteri.

Peter Thomsen, Kegnæs.

Vor fader-

Jeg aftjente min værnepligt i året 1912. En af de første dage kom vor underofficer, han hed Greimann, Ind på vor stue, Vi stod ret, og han spurgte: »Nå, I fyre, lever jeres far endnu?«

Da tonefaldet i hans spørgsmål bar præg af alvor, svarede nogle, som sandt var, »ja«, andre »nej«.

»Nå«, fortsatte underofficeren, »det er også ret ligegyldigt, for nu er jeg jeres far!« – Og jeg skal love for, at han tog sig af vor opdragelse, som om vi var nogle uvorne skoledrenge, og denne »opdragelse« varede et helt år!

Da vi som rekrutter for anden gang fik udbetalt vor lønning, blev der også tillagt os »pudsepenge«, den uhørte sum på otte mark og tres penning, og det var en gang for alle. For dette beløb skulle vi anskaffe os mange forskellige småting, der skulle bruges til at holde uniformen ren, messingknapperne blanke, støvlerne sorte: endvidere skulle vi anskaffe navnesedler, der skulle syes på uniformsdelene, og disse sedler skulle købes på skrivestuen.

Så skete det, at en af rekrutterne ikke kunne betale sine navnesedler. Han var blank, havde ikke en rød penning. Han måtte frem ved appellen.

»Hvorfor har De ikke forsynet Dem med navnesedler?« spurgte feldwebelen.

»Ja«, svarede rekrutten, »det skal jeg gerne forklare (119) Dem. Jeg var ikke i stand til at erhverve mærkerne, fordi pengene var sluppet op«.

»Hvorledes skal det forstås?«, spurgte feldwebelen.

»Det skal jeg gerne gøre rede for«, fik han til svar.

Fedwebelen halede sin fede lommebog frem mellem knapperne på våbentrøjen. hvorefter han begyndte at notere, hvad rekrutten havde købt: En stor cigarkasse til at gemme de

indkøbte ting i - 20 penning, en gaffel til at stikke messingknapperne i - 10 penning, sytråd for 20 penning, skosvælte for 10 penning, en klædebørst - 25 penning, en støvlebørste - 15 penning, osv. osv., og til sidst en æske støvlefedt - 15 penning. Han fortalte hele historien på plattysk, og det lød utrolig morsomt.

Fe1dwebelen slog en streg under det hele og lagde sammen. – Det blev nøjagtig otte mark og 60 penning, - og så var der jo ingen penge til navnemærkerne. Og beløbet var heller ikke blevet omsat i Ø1, som man havde rekrutten mistænkt for...

Chr. H. Thiim, Rejsby.

Af et brev fra Lockstedter Lager, december 1915

... og så er det et værre hul, hvem der ikke har været der, kan ikke forestille sig det. Tjeneste har vi, så vi slet ikke kommer til besindelse, og kosten er så simpel, så vi ikke bliver mæt, hverken morgen, middag eller aften.

Ved ankomsten fik vi udleveret et halvt brød og det skal holde tiden ud. En eneste gang har vi fået »aftensmad«, et par kolde pillekartofler med skrællen på, samt en gammel og tør røget sild.

Middagsmaden kunne være helt god, hvis der ikke var så meget vand i Suppen, derimod lidt mere kød og gryn, og at den så havde lidt bedre smag. Der er tøsne og et værre ælte at stampe rundt i, så vore fødder er altid kolde og klamme ...

1. R. - D.I.R. 85 - 4. Abt., 1. Komp.

Uden synets gave

(120) Solen skinner i mark og i skov,
og lyset brydes i sølvblå hav,
men jeg må gå i mørke

Og markerne grønnnes i Danmarks vår,
og bøgen jomfruelig i brudedragt står,
men jeg må gå i mørke.

Og børnene leger på blomsterfyldt eng
så kåde som lam, både pige og dreng,
men jeg må gå i mørke.

Og solen modner de duvende strå,
og blomster på rad i min have stå,
men jeg må gå i mørke.

Og kornmod lyser, og rugen har dræ,
og kvien sig mætter i kløver til knæ,
men jeg må gå i mørke.

Og bærrerne rødmer på buske og træer,
og skoven står festklædt i efterårsskær,
men jeg må gå i mørke.

Og sneen dækker med festligt hvidt
det land, jeg elsker og kalder mit,
men jeg må gå i mørke.

Og klokkerne ringer i festligt kor,
og lysene tændes på julebord,
men jeg må gå i mørke.

Skal lyset da aldrig tændes for mig?
Skal aldrig det lysne lidt på min vej?
Skal altid jeg gå i mørke?

– Nej, lyset det er mit lyse sind,
hjemmets lykke, den susende vind
og tusinde stemte strenge.

Jeg favner og elsker det liv, der gror,
og tager det som en nåde stor,
Gud give jeg leve må længe!

Søren P. Petersen, Rødning.

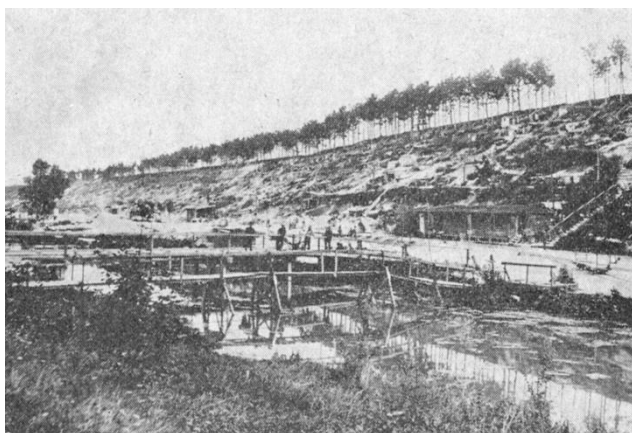
Kammerat, hvor er du?

(130) For om muligt at komme i forbindelse med gamle kammerater fra det aktive »Fyseler-regiment 86«, der havde garnison i Flensborg, oplyses følgende: Jeg blev indkaldt den 6. 10. 1914 til »Ersatz Batl. 86«, Flensborg, kom den 18. 12. 1914 til fronten i Frankrig, tildelt den 20. 12. 1914 regimentet nr. 86, 12. komp., 3. deling, der lå ved Noyon, kom den 6. 6. 1915 ved Moulin i fangenskab, var i fransk fangenskab på øen Belle Ile, senere Poul du Lorient, på lazaret i Morlaix i nærheden af Brest. Fra den 1. 7. 1918 var jeg interneret i Svejts (Bürgenstock, Beckenried m. m.)

- - - Det kunne være rart at opfriske gamle minder. Send et par ord til formanden for Sønderborg-afdelingen, Christian Christensen, Fællesstræde 6, Sønderborg.

Redaktionen.

Husker du dette billede i årbogen 1961? –

Det bar underskriften

»H v o r e r d e t«

Det ved vi nu!

Vor kammerat - Peter Rossen i Rurup - oplyser nemlig over for os, at billedet viser Aisne-Marne kanalen lidt syd for byen Menneville. Stedet kaldes »Steilhang«.

Peter Rossen fortæller endvidere, at han lå der fra sensommeren i 1917 til hen i februar 1918, og at han engang i august måned på dette sted fandt et eksemplar af Hejmdal«. - Det kunne tyde på, at også andre Sønderjyder har været i stilling det pågældende sted.

Vi takker Peter Rossen for oplysningerne.

Redaktionen.

Ære være deres minde

*Følgende kammerater, tilhørende vor forening,
er afgang ved døden*

Aabenraa amt

Aabenraa afdeling:

Harald Bøllelose	18. 11. 1960
Frederik Fabricius	7. 4. 1961
Thøge Jacobsen	3. 5. 1961
Peter Sejstrup	3. 5. 1961
Fritz Jørgensen	10. 6. 1961
Johan Freund	27. 11. 1961
Jes Hansen	28. 11. 1961
Jørgen Lorenzen	11. 1. 1962
Jes Hansen	29. 1. 1962
Wilhelm Jensen	18. 3. 1962

Bjolderup og Hjordkær afdeling:

Peter Autzen, Bolderslev	18. 9. 1961
Thomas Keller, Bolderslev	27. 12. 1961
Nis Nissen, Hjordkær St	4. 1. 1962

Bov afdeling:

Hans Lassen, Kollund	2. 6. 1961
Hans Andersen, Padborg	26. 12. 1961

Ensted afdeling:

Johan Bæk, Hostrupskov	4. 1. 1962
Peter Riis, Røllum	15. 1. 1962
Jørgen Jørgensen, Aarup	27. 2. 1962

Felsted afdeling:

Marius Skou	30. 4. 1961
Andreas Jørgensen	3. 6. 1961
Georg Eriksen	25. 12. 1961

Graasten afdeling:

Hans Jessen, Alnor	9. 6. 1961
--------------------	------------

	Lorenz Borst, Graasten	22. 7.1961
	Jørgen Nielsen, Graasten	13. 10. 1961
Holbøl afdeling:		
	Wilhelm Moos, Vilsbæk	12. 4. 1961
	Andreas Paulsen, Kelbjerg	20. 5. 1961
Kliplev afdeling:		
	Hans H. Jessen, Kliplev	2. 4. 1961
	Andreas Brix, Lundtoft	30. 5. 1961
	Hans Carstens, Lundtoft	30. 11. 1961
	Lorens Lorensen, Søgaard	2. 1. 1962
	Chr. Lorensen, Bjærndrup	5. 1. 1962
	Hans P. Jessen, Kliplev	16. 2. 1962
Kværs afdeling:		
	Johan Vogt	19. 5. 1961
	Peter Clausen	8. 10. 1961
Løjt Kirkeby afdeling:		
	Jørgen Lunderup, Blaasholm	6. 11. 1961
	Jes Iversen, Løjt Kirkeby	5. 12. 1961
	Jesper Sandholdt, Stollig	27. 2. 1962
Rise afdeling:		
	Laue J. Bill, Rødekro	11. 4. 1961
	Jep Jepsen, Søst	9. 5. 1961
	Andreas Olsen, Risehjarup	2. 6. 1961
	Johan Petersen, Rise	26. 2. 1962
	Jørgen Hansen, Rødekro	10. 3. 1962
	Marius Knudsen, Rødekro	20. 3. 1962
Varnæs-Bovrup afdeling:		
	Peter Wolter, Varnæs	29. 6. 1961
	Thomas Thøjsen Petersen, Ny Skovbøl	28. 1. 1962
Haderslev vesteramt		
Agerskov afdeling:		
	Nis Refslund, Bovlund	6.6. 1961
	Peter K. Petersen, Agerskov	7.6. 1961
	Emil Neander, Agerskov	18. 7. 1961
	Anton Lagoni, Agerskov	14. 8. 1961
Branderup J. afdeling:		
	Niels Andersen, Rurup	26. 3. 1962
Fole afdeling:		
	Peter Nørgaard	12. 11.1961
Gram afdeling:		
	Christian Bonde, Gram	29. 7. 1961
	Thomas Prinds, Gram	19. 11. 1961
	Peter Paulson, Vester Lindet	23. 2. 1962
Sdr. Hygum afdeling:		
	Peter J. Tønder, Harreby	31. 8. 1961

	Hans Ebsen, Hygum	19. 9. 1961
	Peter N. Lind, Fæsted	30. 11. 1961
	Peter Dollerup, Hygum	29. 3. 1962
Jels afdeling:		
	Nis Thomsen	31. 5. 1961
	Hans Jakobsen	6 6. 1961
	Hans Petersen	9. 6. 1961
	Marius Frank	5. 2. 1962
Lintrup afdeling:		
	Anders Sørensen, Hjortvad	15. 5. 1961
	Peter Chr. Petersen, Tornum	19. 8. 1961
	Jens Hansen, Lintrup	19. 1. 1962
Nustrup afdeling:		
	Carl Bram	21. 4. 1961
Rødding afdeling:		
	Jens Andsager	7. 11. 1961
	N. Skov	10. 11. 1961
	Jok Enemark	23. 11. 1961
	Chr. Roseriberg	19. 1. 1962
Skodborg-Skrave afdeling:		
	Jørgen Hollensen, Skodborg	23. 7. 1961
	Johan Siiberbauer, Skudstrup Mark	9. 1. 1962
Tirslund afdeling:		
	Therkild Brodersen	7. 11. 1961
Toftlund afdeling:		
	Henrik Hansen	22. 11. 1961
	Peter Nielsen	27. 11. 1961
	Chr. Nissen	3. 12. 1961
	Anton Nissen	28. 12. 1961
Øster Lindet afdeling:		
	Lars Hansen	22. 3. 1962
Haderslev Østeramt		
Fjelstrup afdeling:		
	Hans Eriksen Lund	25. 6. 1961
	Peter L. Lund	20. 10. 1961
	Johannes Hansen Dixen	24. 1. 1962
Haderslev afdeling:		
	Chr. Carlsen	2. 6. 1961
	Jes From	15. 6. 1961
	Jens Hansen	24. 6. 1961
	P. M. Møller	29. 7. 1961
	Nis Holm	1. 8. 1961
	A. Hovborg	17. 8. 1961
	C. Johansen	12. 9. 1961
	L. Jørgensen	23. 9. 1961

	H. Ahring	9. 10. 1961
	P. Schmidt	20.10. 1961
	P. Rohr	21.10. 1961
	J. Hinrichsen	15. 11. 1961
	Nis Clausen	25. 12. 1961
	Jens Lind	14. 3. 1962
	S. Sønnichsen	16. 3. 1962
	W. Wiilumsen	16. 3. 1962
	Hans Kraack	23. 3. 1962
Halk-Hejsager afdeling:		
	Jens Jensen	20. 9. 1961
	Jakob Bruhn	16. 10. 1961
	Johan B. Schrøder	18. 11. 1961
Hammelev afdeling:		
	N. C. Schrøder, Hammelev Stenbro	1. 10. 1961
	Chr. M. Elnef, Jernhyt	27. 11. 1961
	N. L. Schrøder, Hammelev	13. 12. 1961
Hoptrup afdeling:		
	Jep Høj	21. 10. 1961
	Julius ingvertsen	25. 11. 1961
	Hans Mastrup	24. 12. 1961
Skrydstrup afdeling:		
	Anders Gormsen	4. 1. 1962
Starup afdeling:		
	Jørgen Thomsen, Solkær	1. 5. 1961
Stepping-Frørup afdeling:		
	Hans Nissen, Frørup	2. 5. 1961
Tyrstrup-Christiansfeld afdeling:		
	Anders Nielsen	12. 8. 1961
	Hans P. Holm	3. 12. 1961
	Sophus Holm	1961
	Nikolaj Thieisen	16. 3. 1962
Vedsted afdeling:		
	Nis Petersen, Over Jerstal	19. 4. 1961
	Søren Skov, Over Jerstal	18. 1. 1962
Vilstrup afdeling:		
	Chr. Jensen Skov	4. 4. 1961
	Laue Jørgensen Schmidt	31. 5. 1961
	Bertel Hansen Neumann	5. 3. 1962
Vonsbæk afdeling:		
	Peter Aarø, Ørby	8. 10. 1961
	Mathias Nissen, Ørby	6. 3. 1962
Vojens afdeling:		
	Julius Jensen	14. 12. 1961
Øsby afdeling:		
	Jens Løbner	6. 10. 1961

Hannibal Dahl	31. 10. 1961
Jeppé Hansen	6. 2. 1962

Sønderborg amt

Asserballe afdeling:

Hans Thordsen, Pindesholm	18. 7. 1961
Chr. Clausen Kock, Asserballe	28. 7. 1961
Peter Wollesen, Asserballe	10. 8. 1961

Broager afdeling:

Christian Niels Petersen	23. 6. 1961
Jørgen Tegewaldt	9. 9. 1961
Christian Nicolajsen	3. 10. 1961
Christian Struck	15. 11. 1961
Hans Nielsen	29. 11. 1961
Hans Wolf	5. 12. 1961
Paul Lange	16. 1. 1962

Egen afdeling:

Hans Lind, Stolbro	2. 4. 1961
Westig Esbensen, Guderup	30. 7. 1961
Hans Fogt, Østerholm	20. 9. 1961
Jes Thomsen, Elstrup	14. 10. 1961
Andr. Christensen, Stolbrolykke	22. 1. 1962
Chr. Moos, Elstrup	19. 2. 1962

Havnbjerg afdeling:

Hans Hansen, Lauensby	25. 7. 1961
Andreas Schmidt, Brandsbøl	27. 1. 1962
Hans Jørgensen, Havnbjerg	24. 2. 1962

Hørup afdeling:

Jens Michelsen	5. 5. 1961
Thomas Tækker	20. 5. 1961
Henning Paulsen	5. 6. 1961
Lars Kock	4. 8. 1961
Nicolaj Eriksen	11. 8. 1961
Niels J. Blad	21. 8. 1961

Kegnæs afdeling:

Christian Volf, Østerby	7. 5. 1961
Hans Madsen, Vestermark	6. 9. 1961

Ketting-Augustenburg afdeling:

Johan Magnus Rossen, Augustenburg	17. 5. 1961
Fritz Mortensen, Sebbelev	26. 12. 1961

Nordborg afdeling:

Rasmus Lyster, Holm	15. 4. 1961
Christen Schmidt, Købingsmark	29. 7. 1961
Otto Bonde, Nordborg	1. 8. 1961
Carl Andresen, Nordborg	8. 8. 1961
Th. Thomsen, Nordborg	30. 8. 1961

	B. Georgi, Nordborg	25. 11. 1961
	Jes Hansen, Holm	7. 1. 1962
	Lauritz Petersen, Nordborg	29. 3. 1962
Notmark afdeling:	Jørgen Jørgensen, Hundslev	11. 5. 1961
	Jens Rasmussen, Fynshav	28. 1. 1962
	Jørgen Kock, Fynshav	17. 2. 1962
Nybøl afdeling:	Christian Christensen	24. 1. 1962
Oksbøl afdeling:	Peter Sarsgaard	29. 8. 1961
	Markus Jensen Schmidt	6. 12. 1961
Sottrup afdeling:	Hans Christian Jessen	11. 6. 1961
	Jens Jensen	4. 7. 1961
	Peter Iversen Dall	25. 2. 1962
Svenstrup afdeling:	Hans Thomsen, Stevning	9. 10. 1961
	Jørgen Jørgensen, Taarup	23. 11. 1961
	Hans M. Bork, Stevning	26. 1. 1962
	Jørgen Cl. Good, Himmarnk	21. 3. 1962
Sønderborg afdeling:	L Steger, Ulkebøl	28. 4. 1961
	A. Thuesen, Sønderborg	13. 6. 1961
	H. Lyck, Sønderborg	15. 6. 1961
	H. Hansen, Ragebøl	30. 6. 1961
	A. Lorensen, Sønderborg	4. 7. 1961
	P. Christensen, Sønderborg	14. 7. 1961
	Jørgen Hansen, Sønderborg	1. 8. 1961
	H. Wrang, Sønderborg	4. 8. 1961
	C. Christensen, Huholt	7. 8. 1961
	C. Knarhøj, Sønderborg	10. 8. 1961
	Hans Kiimpel, Sønderborg	15. 10. 1961
	Jørgen Petersen, Vollerup	11. 11. 1961
	Chr. Petersen, Sønderborg	14. 12. 1961
	Peter Davidsen, Sønderborg	19. 12. 1961
	Peter Grenaa, Sønderborg	4. 1. 1962
	Chr. Madsen, Sønderborg	7. 1. 1962
	Aksel Helmer, Sønderborg	23. 1. 1962
	Friedr. Thomsen, Sønderborg	23. 1. 1962
	Hans Madsen, Sønderborg	14. 2. 1962
	Niels Paulsen, Sønderborg	1. 3. 1962
Tandslet afdeling:	Jakob Bonefeld	17. 8. 1961
	Jens Hansen	15. 11. 1961
	Niels Nielsen	22. 12. 1961

	Christian Clausen	29. 12. 1961
	Chresten P. Lausen	7. 2. 1962
	Thomas Thomsen	20. 3. 1962 ,
Ullerup afdeling:	Asmus Iversen, Avnbøl	2. 7. 1961
Tønder amt		
Abild afdeling:	Hans Klindt, Sølsted	8. 5. 1961
Arnum afdeling:	Erik Hansen, Arnum	13. 5. 1961
	Mads Christiansen, Arnum	1. 8. 1961
	Johannes Møller, Arnum	23. 9. 1961
	Nikolai Nielsen, Arnum	11. 3. 1962
Ballum afdeling:	Christian Jepsen	6. 3. 1961
Brede afdeling:	Chresten Bock, Bredebro	29. 11. 1961
Burkal afdeling:	Andreas Møller, Stemmild	17. 10. 1961
	Jakob P. Mathiessen, Lydersholm	18. 2. 1962
Døstrup afdeling:	Niels Brylle	5. 4. 1961
	Andreas Bock	30. 11. 1961
Emmerlev afdeling:	August Emil Andresen	18. 8. 1961
	Niels Paulsen Petersen	29. 1. 1962
	Adolf Christian Karstensen	1. 2. 1962
Hostrup afdeling:	Nis Petersen, Rørkær	14. 10. 1961
	Bernhard Kressner, Rørkær	24. 12. 1961
	Chr. Majbøl, Jejsing	14. 2. 1962
Hviding afdeling:	Joh. Chr. Hansen	14. 12. 1961
Højer afdeling:	Nicolai Mathiesen, Højer	4. 6. 1961
	Mathias Gotthardsen, Rudbøl	1. 12. 1961
	Andreas Jürgensen, Daler	10. 2. 1962
Løgumkloster afdeling:	Hans Christian Eskildsen	9. 7. 1961
	Volmer Lorenzen	22. 1. 1962
Nørre Løgum afdeling:	Hans Christian Martensen, Nørre Løgum	12. 9. 1961
Ravsted afdeling:	Dethlev Oldenborg	12. 11. 1961
	Thor. Petersen	27. 11. 1961

	Lorens Hybschmann	1. 12. 1961
	Christian Hansen	17. 2. 1962
Rejsby afdeling:		
	Laurids Bjerrum	25. 8. 1961
	Jeppe Jørgensen	18. 11. 1961
	Jens Sørensen	22. 12. 1961
	Frands Kock, Brøns	22. 2. 1962
Roager afdeling:		
	Hans Chr. Lund	11. 7. 1961
	Theodor Lassen	26. 8. 1961
Skærbæk afdeling:		
	Hans Bertelsen, Skærbæk	14. 5. 1961
	Magnus Chr. Schmidt, Rømø	2. 11. 1961
	Emilius Carl Petersen, Skærbæk	19. 12. 1961
	Marius Georg Thomsen, Øster Gasse	19. 2. 1962
Spandet afdeling:		
	Nis Jensen Sølbæk, Fjersted	27. 4. 1961
Tinglev afdeling:		
	Gustav Landau	22. 11. 1961
Tønder afdeling:		
	Nis Mathiesen, Tønder	26. 4. 1961
Visby afdeling:		
	Jørgen Jessen	16. 9. 1960
	Anders Lund	16. 11. 1961
Vodder afdeling:		
	H. Paulsen Schmidt	17. 11. 1961
Øster Højst afdeling:		
	Anton Corneliusen	21. 1. 1962
SYDSLESViG		
Flensborg afdeling:		
	Jens Peter Lorenzen	22. 6. 1961
	Hans Schulz	31. 7. 1961
	Eduard Krebs	20. 10. 1961
	Albert Jensen	28. 10. 1961
	Willi Jessen	27. 3. 1962

